

Voorzitter: Thurlings

Tegenwoordig zijn 67 leden, te weten:

Thurlings, Franssen, Schinck, Nagel, Van der Meer, Vonhoff-Luijendijk, Steenkamp, Bischoff van Heemskerck, Van der Werf-Terpstra, Vermeer, Rijnvos, Christiaanse, Veen, De Vries, Buijsert, Van Dalen, Netjes, Zoon, Russell, Simons, Feij, Oskamp, Stam, Mijnsbergen, Von Meijnenfeldt, IJmker, d'Ancona, Bakker, Abma, De Gaay Fortman, Zoutendijk, Vrouwenvelder, Uijterwaal-Cox, Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteyn, Grol-Overling, Hendriks, Groensmit-van der Kallen, De Rijk, Gooden, Vleggeert, Tummers, Uijen, Maaskant, Ermen, Smeets-Janssen, Heijne Makkreel, Van der Ploeg, Baarveld-Schlaman, Van Veldhuizen, Tonkes, Albada, Ginjaar, Van Boven, De Jong, Hijmans, Kruisinga, Hofman, Van Soest-Jansbeken, Heijmans, Kaland, Veder-Smit, Maassen, Derks, Vis, Mastik-Sonneveldt, Tjeerdsmā, Van de Zandschulp,

en de heren Ruding, Minister van Financiën, De Koning, Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Koning, Staatssecretaris van Financiën, en De Graaf, Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhinderd van de leden:

Steigenga-Kouwe, wegens deelneming aan de VIde UNCTAD-conferentie;

Van der Werff, wegens deelneming aan een vergadering van de Raad van Europa;

Van Tets en Glastra van Loon, wegens verblijf buitenslands;

Tiesinga-Autsema, wegens vakantie;

Bukman, wegens verblijf buitenslands;

Eijsink, wegens ziekte.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat de na overleg met het College van Senioren te nemen besluiten, alsmede de lijst van ingekomen stukken met de door mij gedane voorstellen voor de leden ter inzage zullen worden gelegd. De op het vorenstaande betrekking hebbende stukken zullen in de Handelingen worden opgenomen. Ingevolge artikel 41 van het Reglement van Orde liggen ook de notulen van de vorige vergadering voor de leden ter inzage. Tenzij enig lid hiertegen vóór het einde der vergadering bezwaar maakt, zal worden aangenomen, dat de Kamer akkoord gaat met de voorstellen en dat zij de notulen goedkeurt.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

Tijdelijke maatregelen inzake de aftrekbaarheid van de kosten van groot onderhoud en van schilderwerk en in verband daarmee tijdelijke verhoging van het huurwaardeforfait in de inkomstenbelasting (17 803);

Wijziging van de inkomstenbelasting met betrekking tot geruisloze overdracht van een onderneming door een ouder aan een of meer kinderen (17 859);

Verhoging van de accijns van benzine (17 936).

De **Voorzitter**: Ik stel voor, deze wetsontwerpen gezamenlijk te behandelen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de voorzitter van de vaste Commissie voor Financiën, de heer Christiaanse, tot het uitbrengen van het verslag van de Commissie.

De heer **Christiaanse**: Namens de vaste Commissie voor Financiën deel ik u mede, dat met betrekking tot deze ontwerpen van wet door de Regering om zeer spoedige behandeling is gevraagd.

De commissie kan deze spoed billijken, maar betreurt het te hebben

moeten afzien van een voorbereiding door middel van het wisselen van schriftelijke stukken.

De leden van de commissie zullen de vragen en opmerkingen die bij hen naar aanleiding van deze wetsontwerpen zijn gerezen, in deze vergadering aan de orde stellen.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Zoon** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het netto-huurwaardeforfait is destijds ingevoerd onder een kabinet van wat wij nu CDA-VVD-signatuur zouden noemen. Degenen onder ons die in december 1970 lid van deze Kamer waren, zullen zich het, voor de Eerste Kamer, heftige debat tussen de toenmalige Staatssecretaris van Financiën, de heer Grapperhaus en de woordvoerder van de VVD-fractie, de heer De Wilde, herinneren. Dat een deel van die fractie, ondanks ernstige bezwaren, toch vóór het desbetreffende wetsontwerp stemde, kwam doordat het forfait tezamen met enkele andere wijzigingen in de inkomstenbelasting in één ontwerp werd gepresenteerd.

Die combinatie vormde ook de reden waarom de fractie van de PvdA, die vóór het forfait maar tegen de andere in het wetsontwerp vervatte voorstellen was, tegen stemde. Naderhand is daardoor over het stemgedrag van onze fractie wel eens misverstand gerezen en daarom roep ik de gang van zaken nog eens in herinnering.

In de jaren daarna werd er onder andere van VVD- en SGP-zijde herhaaldelijk op aangedrongen het onderhoud van de door de eigenaar zelf bewoonde woning weer geheel of gedeeltelijk aftrekbaar te stellen. Die aandrang zal wel een belangrijke reden zijn geweest om in maart 1981 een nota over het huurwaardeforfait in de inkomstenbelasting uit te brengen. Daarin worden onder andere de motivering van het forfait en de berekeningsmethode uitvoerig behandeld. Voorts wordt de vraag beantwoord of het aanbeveling

Zoon

verdient naar de integrale aftrek van onderhoudskosten terug te keren of over te gaan naar een uitbreiding van de aftrek van de kosten van groot onderhoud.

De bewindsman die de nota heeft ondertekend, Staatssecretaris Van Amelsvoort, ook deel uitmakend van een CDA-VVD-kabinet, had tegen beide mogelijkheden overwegende bezwaren. Hij gelooft ook niet, dat van een integrale aftrek van onderhoudskosten een belangrijke stimulans voor de werkgelegenheid in de onderhoudssector zal uitgaan en hij waarschuwt voor te hoog gespannen verwachtingen ten aanzien van de bestrijding van zwart werk. Voor het wetsontwerp dat wij vandaag behandelen zijn de bezwaren die hij aanvoert tegen een uitbreiding van de aftrek voor groot onderhoud meer relevant. Ik geef die bezwaren daarom kort weer.

Het huurwaardeforfait zou bij budgettaire neutrale financiering voor alle eigenaar-bewoners moeten worden verhoogd, terwijl slechts een beperkt aantal hunner van de verruimde aftrek zou profiteren. De verhoging van het netto-forfait zou vooral een last op de nieuwbouw leggen.

De taken van de belastingdienst zouden aanzienlijk worden verzaamd en het voorstel houdt een inbreuk in op het forfaitaire systeem, waardoor een verder afglijden – de term is van de Staatssecretaris – naar een integrale aftrek moeilijker zal kunnen worden tegengehouden. Ook zou de uitbreiding indruisen tegen het verlangen om een vereenvoudiging van de inkomstenbelasting te bereiken. Tot zover Staatssecretaris Van Amelsvoort in zijn nota. Duidelijker kan het haast niet.

Zonder over deze nota, die als discussiestuk was bedoeld, met de Tweede Kamer van gedachten te wisselen, komen de bewindslieden – wederom uit een kabinet van CDA-VVD-signatuur; het kan verkeeren – met een wetsontwerp waarin alle bezwaren die in de nota worden genoemd zijn terug te vinden en nog wel een paar meer. Zo wordt de poort naar geschillen en fraude wijd opengezet.

Voor de aftrek van groot onderhoud en schilderwerk gelden verschillende drempels en maxima, verschillende data van ingang en verschillende criteria voor de periode van bewoning. Groot onderhoud is niet exact omschreven en de inspecteur moet desnoods aan de hand van de *factuur uitmaken, of er van groot onderhoud sprake is.*

De mogelijkheid tot gespreide betaling houdt in dat belastingplichtigen die in overigens gelijke omstandigheden verkeren, grote verschillen in aftrek ten deel vallen. Voorts is de aftrek van de kosten van thermische isolatie in strijd met het fiscale inkomensbegrip. Ten slotte is de raming van de kosten van het ontwerp onvoldoende onderbouwd.

Zijn dit bezwaren die iedereen wel zal moeten onderschrijven, daarnaast zijn er ook die, jammer genoeg, niet iedereen blijkt aan te voelen. Belastingplichtigen die hun woning hebben verwaarloosd, worden beloofd; zij die hun woning goed hebben onderhouden, betalen alleen maar. Het wetsontwerp is voor belastingplichtigen met een hoog inkomen voordeliger dan voor hen met een laag inkomen, ook al heeft het amendement-Wolters/De Grave hierin wat verbetering gebracht.

Nu weet ik best, dat dit een gevolg is van de belastingprogressie, maar het effect daarvan had meer moeten worden gematigd dan door de bestaande relatie tussen forfait en waarde van de woning alleen.

Dat het wetsontwerp, mede als gevolg van zijn ingewikkeldheid, weerstanden oproept, blijkt uit de kritische opmerkingen van de Raad van State en uit de vele vragen die in de Tweede Kamer zijn gesteld. Ook de bewindslieden lijken er niet gelukkig mee te zijn. In de witte stukken geven zij vaak blijk een aantal bezwaren te onderkennen en de Minister heeft in zijn betoog in de Tweede Kamer de nadelen niet onder stoelen of banken gestoken.

Wie het begin van zijn betoog in de plenaire vergadering leest, zonder op de naam te letten, zou kunnen denken dat er een tegenstander van het ontwerp aan het woord is en de Staatssecretaris geeft ruitelijk toe, dat het ontwerp niet in aanmerking komt voor welke schoonheidsprijs dan ook.

Waarom komen zij er dan mee? Om de VVD en haar achterban een plezier te doen, maar de *bewindslieden doen* een krampachtige poging, deze puur politieke overweging te rationaliseren. Laat mij daarom een zinsdeel citeren, dat in de witte stukken als het ware uiten treuren wordt herhaald, namelijk dat 'de maatregel zijn motivering ontleent aan het positieve effect dat hij voor de werkgelegenheid heeft'. Het lijkt echter niet mogelijk vooruit te berekenen, hoe groot dat effect zal zijn. Dat komt omdat wij niet kunnen weten, hoe de belastingplichtigen op de verruimde aftrek zullen reageren.

Degenen die hun groot onderhoud zonder verruimde aftrek ook al zouden laten doen, zorgen niet voor een extra stimulans in de bouw. Zij krijgen er nu alleen een beloning voor. Ook degenen die het onderhoud voorheen 'zwart' lieten uitvoeren en overgaan op 'wit', creëren geen extra werkgelegenheid. Hun overstap naar legale opdrachten, die eigenlijk normaal zou moeten zijn, wordt – vreemd genoeg – eveneens beloofd.

Er heerst overigens twijfel of deze beloning wel groot genoeg is om de overstap te maken. Er zullen ook belastingplichtigen zijn die, ondanks de aftrek, geen groot onderhoud kunnen financieren. Ook van hen gaat geen stimulans op de bouw uit.

Er zijn maar twee categorieën die extra werkgelegenheid creëren. Dat zijn degenen die zonder verruimde aftrek het onderhoud achterwege zouden hebben gelaten en zij die vanwege de tijdelijkheid van de verruiming het onderhoud eerder laten uitvoeren, het onderhoud als het ware naar voren halen.

In het laatste geval is er weliswaar sprake van een *verschuiving die later tot minder werk zal leiden*, maar dat behoeft, nog afgezien van de zogenaamde 'perspektivische Verkleinerung', geen nadeel te zijn. Wanneer, wat wij allen vurig hopen, de economie er over enkele jaren beter aan toe zou zijn, wordt de terugval in het onderhoud vermoedelijk wel door het effect van een algemene opleving gecompenseerd.

Kortom, over het werkgelegenheidseffect valt niets te berekenen. Om dezelfde redenen konden daardoor ook de kosten van de verruiming niet voldoende worden onderbouwd. Het zal, aldus lezen wij in de memorie van antwoord, ook niet mogelijk zijn na ruim een jaar steekproefsgewijs na te gaan of de verruiming effect heeft gehad. Eind 1984 zijn er namelijk nog niet voldoende betrouwbare belastinggegevens over 1983.

'De belastingdienst', aldus de memorie van antwoord 'heeft voorts geen gegevens waaruit inzicht kan worden verkregen in de ontwikkeling van de werkgelegenheidssituatie in de onderhoudssector van de bouwnijverheid'. In het midden gelaten dat er wel methoden van onderzoek zullen zijn die hierin licht kunnen verschaffen, mogen wij uit de geciteerde zin opmaken dat wij van Financiën nooit zullen mogen vernemen of het voorgestelde ontwerp, zo dat onverhoopt wet mocht worden, aan zijn doel heeft beantwoord. De stelligheid

Zoon

waarmee telkens het positieve effect wordt geponereerd, is volkomen misplaatst.

Waarom bij zoveel onzekerheden geen weg gevolgd die meer zekerheid biedt, dat de bouw en de onderhoudssector in het bijzonder worden gestimuleerd? Ik denk aan bij voorbeeld 'Bouwen Werkt' waarin, kort samengevat, wordt voorgesteld ten behoeve van achterstallig onderhoud – hetzelfde soort onderhoud als dat waarover het wetsontwerp gaat – uitkeringen terug te ploegen en het verschil tussen uitkeringen en de totale loon- en andere kosten aan te vullen met stilliggende middelen uit de particuliere bron, bij voorbeeld woningbouwverenigingen. De zekerheid dat het achterstallige onderhoud wordt gedaan en de werkgelegenheid wordt bevorderd, is dan aanwezig. Dekkingsproblemen zullen er niet zijn.

Dat is in het onderhavige ontwerp wel anders. Volgens de onvolkomen raming – daar kunnen de bewindslieden niets aan doen, maar onvolkomen is zij – kost het groot onderhoud 150 mln. en het schilderwerk, met inbegrip van de 20 mln. uit het amendement-Wolters/De Grave, 90 mln., waartegenover een dekking staat van 130 mln. uit hoofde van verhogingen van het forfait.

Wat de 20 mln. dekking voor de gevolgen van het amendement-Wolters/De Grave betreft, achtte de Minister in eerste instantie de bereidheid van de indieners om een dekking te zoeken genoeg. Bij nader inzien vond hij het blijkbaar toch veiliger om zelf een suggestie te doen en hij kwam met de 20 mln. die zouden voortvloeien uit het amendement-Van der Linden op wetsontwerp 17 520.

Aldus doende, zag hij over het hoofd dat de Eerste Kamer zich nog over dat wetsontwerp moet buigen – hetgeen zijn coalitiegenoten in dit Huis niet zo aardig zullen vinden –, dat het amendement terugwerkende kracht inhoudt – hetgeen het aannemen van het ontwerp niet al te zeker doet zijn –, dat er als gevolg van het amendement nogal wat op wetsontwerp 17 520 aan te merken valt – zie het artikel van drs. F. H. Lugt in het 'Weekblad voor fiscaal recht' van 16 dezer, waarvan ik mede dank zij de activiteiten van ons medelid de heer Christiaan een fotocopie mocht ontvangen – en dat er onzekerheid lijkt te heersen over de opbrengst van het amendement; die staat namelijk nog niet helemaal vast.

Aan de overzijde van het Binnenhof is al uitvoerig gesproken over het feit dat een Minister die zo zeer op de bres staat voor de terugdringing van het financieringstekort, uiteindelijk zo gemakkelijk ontbrekende en onzekere dekking accepteert. Ik ga dat nu niet dunnetjes over doen.

Ik herinner er slechts aan dat de Minister de woordvoerder van de PvdA-fractie aan de overzijde van het Binnenhof enkele malen heeft bedankt voor zijn steun bij de zorg voor het financieringstekort. Ik wil nu graag iets vriendelijks terugzeggen en de Minister bedanken voor de steun die hij heeft gegeven aan degenen die het financieringstekort genuanceerder benaderen dan hij. Hij heeft zich ontpopt als een – het woord zal hem bekend voorkomen – waardige secondant.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben over dit wetsontwerp geen vragen gesteld. Vragen kunnen namelijk de hoop voeden dat de antwoorden nog van invloed kunnen zijn op de oordeelsvorming. Die hoop kunnen wij de bewindslieden niet geven. Zij zijn gekomen met een slecht ontwerp dat naar het oordeel van mijn fractie geen wet mag worden.

Wij hebben wel enkele vragen bij wetsontwerp 17 859. In de memorie van toelichting – die is ondertekend door de heer Van Amelsvoort die op 13 april jongstleden wel Staatssecretaris was, maar niet van Financiën, of heb ik de correctie van deze fout gemist – wordt medegedeeld dat in het bijzonder veel agrariërs hun onderneming niet in één keer willen overdragen.

Ik kan mij een gedeeltelijke overdracht van een onderneming met verschillende vestigingen of duidelijk onderscheiden activiteiten wel voorstellen, maar hoe gaat zo iets bij agrariërs in de praktijk fiscaal in zijn werk? Wat is nu de reden dat in de huidige wettekst van artikel 17 van een onderneming wordt gesproken en niet van gedeelten van een onderneming? Leefde destijds de behoefte aan gedeeltelijke overdracht nog niet of was er aanleiding om gedeeltelijke overdracht van de faciliteit uit te sluiten?

In de Handelingen komt het al eerder genoemde amendement-Van der Linden – ik zou haast zeggen: het beruchte amendement-Van der Linden – op wetsontwerp 17 520 weer aan de orde. De heer Van der Linden begint er zelf over. Hij stelt namelijk dat het wetsontwerp dat hier nu aan de orde is, daarmee in directe relatie

staat. Deelt de Staatssecretaris deze opvatting en wil hij in het bevestigende geval deze relatie verduidelijken?

Ten slotte stel ik over dit onderwerp de volgende vraag. Verdient het geen aanbeveling, in beschouwingen over artikel 17 de uitdrukkingen 'geruisloze overdracht' en 'doorschuiving' te vermijden? Zij roepen, zeker in relatie met het woord 'fiscaal', associaties op met frauduleuze handelingen.

Het is een wat vreemde gewaarwording, de bewindslieden na de luchthartigheid die zij over de budgettaire gevolgen van de verruimde aftrek van groot onderhoud ten toon spreidden, bij het wetsontwerp verhoging benzine-accijns te ontmoeten in hun rol van kampioenen voor de beteugeling van het financieringstekort. Dit is even wennen. De motivering van de accijnsverhoging is budgettair. 'Primair budgettair,' staat in de memorie van antwoord; 'zuiver budgettair,' zegt de Staatssecretaris bijkennis de noodhandelingen. Dat kan natuurlijk enig verschil uitmaken.

Het is opmerkelijk dat de reden waarom voor verhoging van de benzine-accijns is gekozen, in de memorie van toelichting precies eender is omschreven als in paragraaf 3.2 van de Voorjaarsnota, hoewel de omstandigheden waarnaar wordt verwezen zijn veranderd. In beide stukken wordt namelijk opgemerkt dat door de sterk gedaalde olieprijs en de doorwerking hiervan naar de ontvangsten uit aardgas de tekorten bij de overheid zijn toegenomen, terwijl voor de burgers een gunstig effect is opgetreden.

De daling van de benzineprijs had echter bij de indiening van het wetsontwerp al enige tijd plaats gemaakt voor een stijging. Het ontgaat mij dan ook waarom de bewindslieden de tekst uit de Voorjaarsnota onveranderd hebben gehandhaafd en niet meteen zijn gekomen met het overzicht dat in de nota naar aanleiding van het eindverslag is opgenomen en waaruit kan worden afgeleid dat verhoging van de accijns op benzine niet de slechtste keus was die zij konden doen. Vergelijken met andere indirecte belastingen naar hoeveelheid is namelijk de benzine-accijns veel verder achtergebleven bij de inflatie. Waarom hebben de bewindslieden in de memorie van toelichting volstaan met zo'n zwakke onderbouwing?

Als de tabel waarnaar ik zojuist verwees, de maatstaf wordt voor komende lastenverzwaringen, dan hebben wij zo op het oog nog twee

verhogingen van de benzineaccijns in dezelfde orde van grootte als de thans aan de orde zijnde te verwachten, voordat de Staatssecretaris de motie van de heer De Grave echt zwaar laat meetellen. Tegen die tijd zullen de stickers met 'Blij dat ik niet rij' wel zijn verschenen, al is het wat moeilijk, een plaats te vinden waar zij moeten worden opgeplakt.

Voordat het zover is, zal de Staatssecretaris moeten uitkijken naar nieuwe objecten voor belasting. Heeft hij al eens gedacht aan open haarden? Er komen er, als wij mogen afgaan op de stapels hout tegen de gevels van woningen, steeds meer bij en, naar verluidt, is de verontreiniging die van de verbranding in open haarden en in zogenaamde allesbranders uitgaat, niet gering. Ik neem aan dat hij erkentelijk is voor deze suggestie.

Het driesporenbeleid indachtig, hebben de bewindslieden ernaar gestreefd, het bedrijfsleven te ontzien door een accijnsverhoging voor dieselolie achterwege te laten. Uit het overzicht van het verbruik van motorbrandstof in het wegverkeer, dat – ik zeg het gaarne – van heel wat betere kwaliteit is dan het tabelletje waarmee de Staatssecretaris kwam bij de tijdelijke verhoging per 1 april jongstleden, kan worden afgeleid dat dieselolie voor 25% zakelijk wordt verbruikt.

Er blijkt echter ook uit dat niet minder dan eenderde van het zakelijke verbruik betrekking heeft op benzine. Hiervoor moet men de tabel niet verticaal, maar horizontaal lezen. Een flink deel van het zakelijke verkeer ontkomt dus niet aan lastenverzwaring. Dit kan de concurrentieverhoudingen verstoren en andere neveneffecten oproepen.

In de Tweede Kamer is herhaaldelijk gewezen op neveneffecten, zoals grensoverschrijdend tanken en minder onderhoud aan de auto, alsmede op de hieruit voortvloeiende vermindering van de werkgelegenheid. Voor neveneffecten van de accijnsverhoging betonen de bewindslieden zich echter weinig gevoelig. Wanneer ik de cryptische zinnen op blz. 8 van de memorie van antwoord goed interpreteer, richten zij zich op het budgettaire doel van de maatregel in kwestie, en zien zij geen strijdigheid tussen de mogelijke negatieve werkgelegenheidseffecten daarvan en de met andere maatregelen – men denke aan de verruimde aftrek voor groot-onderhoud – juist beoogde positieve effecten voor de werkgelegenheid.

Vragen naar het negatieve effect van de verhoging van de benzineaccijns op het onderhoud van de auto en de daaruit voortvloeiende gevolgen voor werkgelegenheid en veiligheid doen zij af met te wijzen op de algemeen economische omstandigheden en, zo er van minder onderhoud sprake is, een verkeerde afweging van prioriteiten door de betrokkenen. Het laatste moge zo zijn, maar men kan zich afvragen of bepaalde maatregelen dan aan die verkeerde afweging voedsel moeten geven. Wanneer de bewindslieden op het terrein van de volksgezondheid op dezelfde wijze zouden redeneren, zou er nog heel wat te besparen zijn!

Een onderzoek naar de relatie tussen het onderhoud van en het belastingbeleid op het gebied van auto's is naar het oordeel van de bewindslieden niet uitvoerbaar. Deze opvatting weerhoudt hen er echter niet van, nog eens op te merken dat de onderhoudssituatie 'primaire' verband houdt met veranderingen in het bestedingspatroon die onder andere het gevolg zijn van de economische omstandigheden en de inkomensontwikkeling. Op welke gronden gebruiken zij eigenlijk het woord 'primaire' wanneer zij geen mogelijkheden tot onderzoek zien?

Er zijn methoden om afgeleide effecten vast te stellen. Ongeacht of het nu primaire budgettaire maatregelen betreft, zoals die in het onderhavige ontwerp, dan wel maatregelen waarmee men beoogt de werkgelegenheid te bevorderen, zoals het voorstel tot verruiming van de aftrek van groot-onderhoud, het is van belang aandacht te schenken aan de neveneffecten.

Ook de fiscus maakt deel uit van ons economisch leven. Wie zou dat bij een belastingdruk van bijna 29% van het nationaal inkomen nog kunnen betwijfelen? En in de economie hangt alles met alles samen. Zouden de bewindslieden iets meer willen laten blijken, daarvan doordrongen te zijn?

Voorzitter: De Rijk

De heer **Christiaanse** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik beperk mij tot wetsontwerp 17 803 over het groot-onderhoud en het schilderwerk. Wetsontwerp 17 859 over de geruisloze overdracht geeft ons geen problemen. Het is een goede voorziening voor het midden- en kleinbedrijf, reeds eerder aangekondigd door Staatssecretaris Van Zeil. Wetsontwerp 17 936 over de accijnzen zal mijn collega Rijnvos behandelen.

Het kost weinig moeite, een groot aantal negatieve aspecten van het wetsontwerp inzake het groot-onderhoud en het schilderwerk op te sommen. Ik noem er enkele:

De belastingwetgeving wordt opnieuw ingewikkelder, terwijl juist moet worden gestreefd naar vereenvoudiging. Tevens wordt, in samenhang hiermee, de uitvoering door de belastingdienst verzwaard. Ook bij de rechtspraak in fiscale zaken, die reeds is overbelast, krijgt men extra zaken ter beslissing voorgelegd. Ten slotte moet ook de belastingplichtige meer rekenwerk en dergelijke verrichten, dat echter soms wordt beloofd.

Fiscaal-theoretisch is veel kritiek op de regelingen mogelijk. In het systeem van het netto-huurwaardeforfait houdt men op de lange termijn immers reeds rekening met groot-onderhoud. Die factor is daarin verwerkt, ook al zijn de kosten voor groot-onderhoud, c.q. periodiek onderhoud, daadwerkelijk nog niet gemaakt.

De bestaande, zeer beperkte regeling voor groot-onderhoud – indertijd, in 1971, ingevoegd op inkomenspolitieke gronden bij amendement-Van den Bergh – is theoretisch reeds een inbreuk op het toen aanvaarde forfaitaire systeem van huurwaarde en aftrekposten. De voorgestelde verruiming van nu is dit a fortiori. In de Nota Huurwaardeforfait van 1971 werd reeds opgemerkt op blz. 9: 'Een extra aftrekmogelijkheid van de kosten van groot-onderhoud past eigenlijk niet in een systeem waarin de aftrek voor alle onderhoudskosten voor de gehele levensduur van de woning is geforfaiteerd'.

Een andere theoretische inbreuk is, dat nu ook, zij het qua uitgangspunt, met zogenaamde huurderslasten, te weten binnenschilderwerk, wordt rekening gehouden. Forfaitair wordt dit weer gecorrigeerd. Voorts vindt op incidentele wijze een inbreuk plaats op de vrije bewijsleer in fiscale zaken. Ten slotte wordt het moment van betaling als enige, in afwijking van de algemene mogelijkheden, beslissend bij deze regeling.

Een derde negatieve factor betreft het volgende. Budgettaire sluit de rekening van dit wetsontwerp niet. Ik heb de volgende berekening gemaakt. Het aanvankelijke voorstel – beperkt tot groot-onderhoud – sloot met een tekort van f 65 mln. De bij nota van wijziging door de Regering voorgestelde regeling voor schilderwerk kost per saldo f 25 mln.

Het totaal ongedekt bedroeg daarmee f 90 mln. Het aanvaarde amendement-Wolters/De Grave,

Christiaanse

betreffende de verruiming voor het schilderwerk, kost, naar ik meen, een extra f20 mln. De hiervoor door de Minister en de indieners aangemelde mogelijke dekking, in de vorm van het inmiddels fameuze amendement-Van der Linden in het kader van de landbouvvrijstelling, regardeert deze Kamer op dit moment niet, omdat het wetsontwerp waarop dit amendement-Van der Linden betrekking heeft nog bij onze Kamer in onderzoek is en wij niet weten waartoe dit leidt. Ik ben het in dit opzicht geheel eens met de heer Zoon. Onze Kamer moet derhalve vooralsnog uitgaan van plusminus f110 mln. ongedekt.

Ik beperk mij tot deze drie negatieve punten.

Mijnheer de Voorzitter! Is er na dit – milde – requisitoir op punten, nog een verzachtende omstandigheid voor de bewindslieden aan te voeren? En wat valt er – objectief als wij zijn – juist ter verdediging van dit wetsontwerp aan te voeren? Ik begin met de verzachtende omstandigheid ten aanzien van de negatieve punten. Ten aanzien van de ingewikkeldheid en de theoretische inbreuken – de door mij hierboven genoemde eerste twee punten – kan de tijdelijkheid van het wetsontwerp worden aangevoerd.

Het wetsontwerp loopt per 1 januari 1986 af, zo kan men korthedshalve zeggen. Indien dan ook tegen die datum de grote operatie van de Contourennota, waarbij de aftrekposten een grote rol spelen, door dit kabinet kan worden voltooid, behoeft verlenging minder te worden gevreesd. De druk tot die verlenging zal immers zeer groot zijn, gelet op de negatieve effecten die na 1985 zullen optreden voor de onderhoudssector in de bouwnijverheid en voor de schilders, door de anticipatie van groot-onderhoud en schilderwerk. In zoverre er van dit tijdelijke wetsontwerp, eenmaal wet geworden, een positieve stimulans uitgaat op het realiseren van de Contourennota, kan er zelfs van een pluspunt worden gesproken.

Voorwaarde is wel dat de belastingdienst en de rechterlijke macht – in een iets eerdere fase heeft in de stukken gestaan dat er 1,6 raadsheer extra nodig is voor dit wetsontwerp; deeltijdarbeid is daar dus kennelijk reeds hoog in het vaandel geschreven – tijdelijk worden versterkt. De voorzitter van de Inspecteursvereniging, de heer H. Vermeulen, geeft deze week in Elseviers Weekblad aan, dat naar zijn mening alleen al voor de

controle van het groot-onderhoud 40 à 50 mensen nodig zijn bij de belastingdienst.

Ik krijg graag van de bewindslieden de toezegging dat deze mensen er ook komen. Inderdaad glipt belastinggeld weg bij gebrek aan een efficiënte controle. Indien dit wetsontwerp politiek wordt gewenst, dient de belastingdienst daarvoor de instrumenten te krijgen.

Ook over theoretische bezwaren kan worden heengestapt bij een tijdelijke regeling. Structureel kan dat nauwelijks.

Toen ik nog niet zo lang in deze Kamer zat, heb ik eens een motie ingediend bij de algemene financiële beschouwingen en deze nog aanvaard gekregen ook. Op 11 december 1973 diende ik de motie in, waarin werd overwogen dat het opnemen in een inkomstenbelasting van de huurwaarde van de eigen woning als inkomensbestanddeel in vele landen opnieuw in discussie was, dat in Nederland toen voortdurend discussies werden gevoerd over de beleggings- en bestedingsaspecten die aan de eigen woning zijn verbonden en dat onderzoek gewenst was naar de vraag of de eigen woning niet geheel buiten het inkomensbegrip zou kunnen worden geplaatst. De motie bepleitte toen dat onderzoek in het kader van de studie over de renteaftrek.

Inmiddels is de studie verricht in het kader van de interessante nota uit 1981 van staatssecretaris Van Amelsvoort over het huurwaardeforfait in de inkomstenbelasting in het kader van het voorliggende wetsontwerp veelvuldig geciteerd, ook reeds door mij. Uit het overzicht van de buitenlandse regelingen bij deze nota blijkt dat de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Frankrijk de huurwaarde van de eigen woning niet tot het belastbare inkomen (meer) rekenen. Het professionele leven van deze bewindslieden zou veel eenvoudiger zijn geweest indien dit systeem ook in Nederland zou hebben bestaan. Overigens concludeert de Nota huurwaardeforfait, die nog in de Tweede Kamer moet worden besproken, tot behoud van ons systeem.

Een extra reden voor mij, gelet op een recent uitgebracht rapport, om deze motie van 1973 in 1983 nog eens te citeren, is, dat er ook nog een overweging in voorkomt, namelijk dat op het lokale niveau onroerend-goedbelastingen werden ingevoerd in Nederland.

De genoemde landen en vele andere laten de woning ter belasting-

heffing over aan de lokale gemeenschappen. Er is best wat voor te zeggen om dit te doen. Ik bepleit, dit element in de contourennota mee te nemen, want daarin is verband gelegd met de onroerend-goedbelasting. Wat vinden de bewindslieden van deze suggestie?

Ook voor de afwezigheid van voldoende dekking wordt de tijdelijkheid aangevoerd, het derde punt. Dit is echter bij een regeling voor drie jaren nauwelijks een verzachtende omstandigheid. Ik zou nog eens krachtig willen onderstrepen dat mijn fractie op het standpunt staat dat voor alle normale, extra voorzieningen via wetsontwerpen en amendementen dekking aanwezig moet zijn.

Wij houden ons ervan overtuigd dat dit ook de mening is van deze Minister van Financiën en deze Staatssecretaris. Ik heb er overigens wel begrip voor dat in de ramingen van de kosten van dit wetsontwerp extra veel onzekerheid zit. Ook weten wij met geen mogelijkheid hoeveel de zogeheten 'wittingsfactor' – een merkwaardig woord – , zoals voor extra b.t.w., Inkomstenbelasting en Vennootschapsbelasting, zal opleveren bij de invoering van dit wetsontwerp.

Toch delen wij de zorg van anderen, dat de voordelen voor de eigen-huisbezitters voor een deel zullen worden gedragen door andere belastingplichtigen. Kan in dit verband door de Minister nog eens nader uiteengezet worden hoe de recente nota van Staatssecretaris Broxh, waarin naar ik meen particuliere huizenverhuurders voor onderhoud extra geld beschikbaar krijgen, een rol kan spelen in de afweging hierbij? Als ik het goed zie, kan dit bepaalde groepen huurders ten goede komen, zodat er een zekere gelijkheid wordt hersteld.

In bepaalde opzichten kan het onderhavige wetsontwerp wellicht ook gunstig werken voor de stadsvernieuwing, namelijk voor zover het gaat om eigen woningbezit met groot achterstallig onderhoud.

Binnen de kring van de eigen-huisbezitters betekent het gedeelte dat gedekt wordt door de verhoging van het huurwaardeforfait een soms ongelijke verdeling van last en profijt. Het gelukkige voordeel van het aanvaarde en breed in de Tweede Kamer, op het GPV na, gesteunde amendement nr. 28 Wolters/De Grave is, dat een grotere groep van de aftrek schilderwerk kan profiteren. De Staatssecretaris wees er evenwel terecht op, dat sommigen er door het amendement op achteruit zullen

Christiaan

gaan, afhankelijk van de waarde van het huis.

Toch lag de dekking door de huurwaarde-forfaitaire regeling binnen zekere grenzen het meest voor de hand. Het blijft echter naar mijn oordeel vreemd gesteld met de discussie over dit forfait. Het krijgt een exactheid en een soort heiligheid die het niet heeft. Terecht is daarop indertijd in de Nota huurwaardeforfait gewezen.

Er is geen uniforme verhouding tussen huur en waarde van een woning, zodat de bruto-huurwaarde alleen op macro-niveau kan worden benaderd. Voor 1979 is uitgegaan van een bruto-huurwaarde van 3,5% van de verkoopwaarde in vrij opleverbare staat, hetgeen 5,8% is bij bewoonde staat (60% van de waarde leeg). Ook het bruto-netto-traject bij schattingen voor onderhoudskosten, zakelijke lasten en afschrijvingen is niet exact.

Het levert echter wel de 1,3% nettohuurwaardeforfait op, die het uitgangspunt is van dit wetsontwerp. Dit percentage wordt verhoogd tot 1,5 voor de kosten van het groot onderhoud en nog eens met 0,1 tot 1,6 voor het schilderwerk. Wat betekent dit nu in concreto in 1983 bij verhoging van het forfait per 1 juli 1983 voor iemand met een woning, die in het economisch verkeer een waarde van f 100.000 heeft (60% van de vrije waarde)?

Voor 1982 is de netto-huurwaarde volgens de tabel f 1170 en voor 1983 wordt dit f 1305; een inkomensverhoging van f 135. Indien dit marginaal wordt belast met 50% betekent dat f 67,50 méér belasting. Bij een woning van f 60.000 waarde in het economisch verkeer, is de inkomensverhoging f 45.

Voor het volle jaar 1984 en 1985 zijn de verschillen uiteraard groter maar toch niet opzienbarend. In het eerste geval is het inkomensverschil f 270, in het tweede geval f 90. Ik word graag gecorrigeerd indien deze berekeningen niet juist zijn.

Het huurwaardeforfait aan de voet kent lagere percentages dan ik noemde. Toch staat wel vast, dat ook een langdurig werkloze met een eigen huis meer belasting kan gaan betalen, terwijl hij vermoedelijk niet van de regeling zal profiteren. Hij krijgt ook geen aftrek voor zijn aankoopkosten van verf en dergelijke indien hij zelf schildert.

In de Britse studie 'The structure and reform of direct taxation' onder leiding van professor Meade wordt voor Groot-Brittannië een 'net rate of

return' aanbevolen van 3%. Het Nederlandse percentage blijft, ook na de onderhavige operatie, ver hieronder, maar het maken van internationale vergelijkingen op dit terrein is moeilijk.

Mijnheer de Voorzitter! Wat kan ter verdediging van dit wetsontwerp worden aangevoerd? In de stukken worden steeds twee punten genoemd: de werkgelegenheid in de onderhoudssector van de bouwnijverheid alsmede, in de latere fase, stimulering van werk voor schildersbedrijven, mede krachtig bepleit door de fractie van D'66 aan de overzijde reeds in de eerste fase, en het gunstige effect ten aanzien van de beunhazerij en zwart werk. Het laatste punt is indertijd nog gerelativeerd in de Nota huurwaardeforfait, toen het ging om een bespreking van het weer integraal aftrekbaar maken van de onderhoudskosten. Op blz. 5 van deze nota werd opgemerkt:

Het ontduiken van omzet-, loon- en inkomstenbelasting en sociale premies schept een verschil tussen 'zwarte' en 'witte' prijzen, dat te groot is om door aftrekbaarheid van onderhoudskosten te kunnen worden overbrugd.

Toch mag dit punt niet geheel ter zijde worden gesteld bij de verdediging van het wetsontwerp. Alle beetjes helpen als het gaat om de bestrijding van zwart geld.

Positiever kan echter worden gedacht over de bevordering van de werkgelegenheid voor de bonafide ondernemers in deze sector. Er zijn geen harde bewijzen, echter, een ieder die een beetje thuis is in deze sector weet, dat vele ondernemers hunkeren naar deze fiscale stimulans om weer op grotere schaal aan de slag te kunnen. Terecht is dit element ook in de regeringsverklaring van Minister-President Lubbers neergelegd. In overeenstemming met het regeerakkoord zei de Minister-President op 22 november 1982:

Ook onderhoud en verbetering van de bestaande woningvoorraad blijven een uiterst belangrijk onderdeel van het beleid. Daarom onderzoekt de Regering in hoeverre, mede gelet op de werkgelegenheid in de bouw, het tijdelijk fiscaal aftrekbaar maken van groot-onderhoud van alle eigen, tot hoofdbewoning dienende, woningen opnieuw kan worden toegestaan.

Het opnemen van de kosten voor thermische isolatie kan ook alleen langs deze lijnen worden beargumenteed. Tegen het tijdelijk benutten van de inkomstenbelasting als werkgelegenheidsinstrument bestaat naar mijn oordeel ook geen bezwaar. Er zijn

precedenten, ook binnen bij voorbeeld de oude investeringsaftrek. De Staatssecretaris heeft naar mijn mening in de Tweede Kamer afdoende beargumenteed dat het subsidie-instrument voor het onderhavige doel niet terstond is te slijpen.

De bewindslieden verdienen verder ook respect voor de wijze waarop zij uiteindelijk technisch vorm hebben weten te geven aan de politieke wens in de Tweede Kamer, ook voor schilderwerk een stimulans te geven. Het ware onmogelijk uitvoerbaar geweest, voor buitenschilderwerk en voor binnenschilderwerk niet een voorziening te bieden. Ik heb ook steeds begrepen dat het 'onaanvaardbaar' voor de Minister – deze term werd buiten de Kamer uitgesproken – steeds betrekking heeft gehad op deze situatie. Het forfait van 60% van de totale schilderkosten is een aanvaardbare trovaille en heeft als elk niet weerlegbaar forfait natuurlijk ruwheden.

In het kader van de werkgelegenheid wil ik nog voor een ander punt de aandacht vragen. Ik zou het waarderen als nader zou kunnen worden geschat, wat de mogelijke opbrengst is c.q. verminderde uitgaven zijn in de sociale sector. Zelf heb ik de volgende berekening gemaakt.

Ingien, zoals de memorie van toelichting aangeeft, in 40.000 gevallen groot onderhoud zou worden gepleegd voor gemiddeld f 12.500, is hiermee een totale besteding van 500 mln. gemoeid. Bij een arbeidsfactor van bij voorbeeld plus minus 30% staat deze factor voor globaal 150 mln. Stel dat de stimulans 50% is. Dan betekent dit plus 1500 manjaren extra.

Voor schilderwerk kom ik, gelijksoortig berekend, op 1000 manjaren. Samen worden het 2500 manjaren. Als je de werkloosheidsuitkeringen en de betaalde premies op f 40.000 stelt, krijg je een totaal van 100 mln. gulden. Dit bedrag hoeft niet meer door de sociale partners te worden opgebracht. Gaarne verneem ik, wat men vindt van deze benaderingswijze.

Het moeilijke punt dat bij afweging van negatieve en positieve aspecten voor ons vooral overblijft is het budgettaire aspect. Ik herinner de Minister aan de zinsnede in het CDA-verkiezingsprogramma 1982, punt 7.11:

'Onderzocht dient te worden of de fiscale aftrekbaarheid van de onderhoudskosten van de eerste eigen woning, tot een bepaald maximum, budgettair neutraal kan worden ingevoerd'.

Christiaanse

Het CDA komt met dit wetsontwerp als resultaat van het onderzoek een verkiezingsbelofte na. Wij stellen het op prijs dat de Minister nader ingaat op het budgettaire sluitstuk.

Voorzitter: Thurlings

De heer **Veen** (VVD): Voorzitter! Laat ik beginnen met het groot onderhoud; dat is ten slotte het piéce de resistance van vandaag. Uit de betogen die aan het mijne voorafgingen is te beluisteren dat het gaat om een heel hybridisch wetsontwerp. Het is een typisch fiscaal wetsontwerp en de kritiek die zich erop richt is voornamelijk van fiscale aard. Het motief van het wetsontwerp is gelegen in de wens tot bevordering van de werkgelegenheid. Dat maakt de afweging rond het wetsontwerp heel moeilijk.

In zijn algemeenheid kan men zeggen dat, als wij werkgelegenheid willen bevorderen, het geld zal kosten. Er is gezegd dat dit wetsontwerp in beginsel budgettair neutraal zou moeten zijn. Naar mijn mening is ook wel iets tegen die stelling in te brengen. Werkgelegenheidsbevordering kost nu eenmaal geld. Als het op deze manier moet, dan moet dat maar.

Andere methoden, bij voorbeeld subsidiëring, zijn op de korte termijn wat minder effectief. Het gaat bovendien heel uitdrukkelijk om de inlossing van een verkiezingsbelofte, niet alleen van mijn partij. Ook daaraan mag een prijs gekoppeld zijn.

Als het motief de bevordering van de werkgelegenheid is en men gelooft niet in het effect op de werkgelegenheid, dan is het wetsontwerp, afgezien van de fiscale kritiek, budgettair veel minder zorgelijk, dan is er nauwelijks sprake van een groot negatief budgettair effect. Als men echter met de Regering uitgaat van een bepaalde veronderstelling op het punt van het werkgelegenheidseffect, dan moet het negatieve budgettaire effect ingebouwd worden en op de koop toe worden genomen.

Het gaat erom dat het motief van de werkgelegenheid voor een deel wordt betaald door de verhoging van het huurwaardeforfait voor alle eigenaar-bewoners, terwijl een deel van die eigenaar-bewoners gebruik kan maken van de faciliteiten die het wetsontwerp biedt voor het laten uitvoeren van groot onderhoud. Daarin kan een element van onrechtvaardigheid worden gezien. Iedereen

betaalt en sommigen profiteren. Dat element is sterk benadrukt door de heer Zoon.

Als het motief de werkgelegenheid is, dan kan de impuls extra groot worden, gezien deze twee elementen: iedereen moet betalen en sommigen hebben er plezier van. Die afweging van enerzijds de onrechtvaardigheid en anderzijds het positief effect op de werkgelegenheid moet gemaakt worden op basis van datgene wat men uiteindelijk van het positieve effect verwacht. Daarover bestaat verschil van inzicht en ik heb het gevoel dat de Regering niet veel meer aan de discussie op dat punt kan bijdragen dan te zeggen: wij moeten er het beste van hopen.

Als wij kijken naar de geschiedenis van de aftrekbaarheid van groot onderhoud en schilderwerk en naar de verwachting die bij de bevolking op dat punt al een aantal jaren is gewekt, doordat het al die tijd in discussie is geweest, dan zou het niet ondenkbaar zijn – ik heb de neiging om dat te geloven – dat het effect heel groot is, dat veel mensen inderdaad hebben zitten wachten op een dergelijk wetsontwerp. Ik denk dan niet alleen aan de werkgevers in de bouw en de onderhoudssector, maar ook aan de eigenaren van woningen. Dat soort geluiden bereikt mijn fractie. Veel mensen, misschien wel meer dan wij verwachten, zullen van de faciliteit gebruik maken.

Als dat het geval is, dan is in de totale afweging van negatieve en positieve punten mijns inziens het positieve effect groter. Met name over de technische manier waarop de aftrekbaarheid moet worden gerealiseerd, zijn nogal wat vragen gerezen. Er is sprake van constructies die mijns inziens een element vormen van het juridische karakter van dit wetsontwerp.

Gelet op de bedoeling, namelijk het scheppen van werkgelegenheid en gelet op het fiscale karakter van het wetsontwerp, komt het bij mij gevoelsmatig zo over dat de mensen op Financiën denken: dit is wel aardig; het is tenslotte een douceurtje, maar het moet vooral niet te gek worden. Dus worden alle mogelijk technische problemen ingebouwd die het wetsontwerp gecompliceerder maken en die überhaupt de inkomstenbelastingstechniek gecompliceerder maken.

Deze problemen roepen niet zozeer op tot ontduiking maar wel tot het gebruiken van trucs. De Regering geeft toe dat van een aantal trucs sprake is.

Ik denk aan het feit dat men ten minste een jaar eigenaar-bewoner

moet zijn van het eerste huis. Als men meer huizen bezit dan past dit al niet meer in het verhaal. Als men een dergelijke technische beperking van de faciliteit aanbrengt, dan vraagt men om trucage.

Als het motief het scheppen van werkgelegenheid in de bouw is, dan vraag ik mij af of men tot dit soort beperkingen moet overgaan. Moet men niet zeggen: laat ons de zaak wat ruimer aanpakken, zodat wat meer mensen wat meer plezier van het wetsontwerp hebben? Het effect voor de werkgelegenheid zou dan groter zijn. De neiging om trucs te verzinnen zou kleiner worden.

Het is heel moeilijk – men kan er mijns inziens bijna niet over praten in het openbaar – om te zeggen dat het zwart-geldcircuit op een bepaald punt zou kunnen worden doorbroken door deze nieuwe faciliteit. Toch moet het mogelijk zijn – de heer Zoon heeft daarop gezinspeeld – om bij voorbeeld aan de hand van rapporten, misschien zelfs aan de hand van het interne rapport van de commissie-Van Bijsterveld, na te gaan wat nu de omvang van het zwart-geldcircuit op het punt van de bouw en met name van de onderhoudssector is en wat het uiteindelijke effect zou zijn op het doorbreken van dat zwart-geldcircuit.

Ik heb er behoefte aan dat de bewindslieden iets meer prognoses en schattingen durven maken dan zij tot nu toe hebben gedaan. Als deze maatregel in deze sector een positieve werking heeft op het zwart-geldcircuit, moeten wij nog eens bezien of er nog meer van dit soort faciliteiten binnen de fiscale sfeer kunnen worden gevonden om dat circuit op punten te doorbreken.

Ik heb al gezegd dat het zich beperken tot de hoofdwoning uit fiscaal oogpunt wel begrijpelijk is maar dat het niet tegemoet komt aan het motief van de gehele operatie. Ik vraag de bewindslieden of die beperking beter kan worden onderbouwd of dat gekeken kan worden naar een verruiming en dan niet zozeer in het kader van deze wet maar van een volgende.

Als men ervan uitgaat dat het om de werkgelegenheid gaat waarbij men een hoop voor lief neemt, dan moet men een zo ruim mogelijke interpretatie maken, ook van de definiëring van het begrip 'groot-onderhoud'. Ook daarover zijn nogal wat verschillen van mening. Wij komen daar ook niet goed uit. Ik heb daarvoor begrip. Gelet op de motivering van het wetsontwerp, moet men daarin mijns inziens royaal zijn.

Veen

Ten slotte doe ik nog een suggestie; het is een ander soort suggestie dan die van de heer Zoon. Is er wel eens gedacht om het groot schilderwerk te koppelen aan de contra-prestatie? Ik hoor en lees dat veel kunstenaars die tenslotte toch ook groot schilderwerk doen, tijd hebben om eilanden te bezetten en dergelijke. Misschien dat daarin nog wat gevonden kan worden.

Vervolgens kom ik te spreken over de accijnzen op de benzine. Men kan daarover genuanceerd doen, maar dat is zo langzamerhand eigenlijk onzin.

Ik heb in een vorige sessie over een dergelijk voorstel van de Regering gezegd dat het een ordinaire belastingverhoging was. Dat is nooit weersproken en dat is nu weer het geval. Ik herinner me dat ik in december de Staatssecretaris heb uitgenodigd om te zeggen dat het zo langzamerhand afgelopen zou zijn met de verhoging van de accijnzen op benzine. Hij antwoordde toen dat hij niet uitsloot dat men kon verwachten dat er nog eens een dubbelte bovenop komt. Het is inmiddels 11 centen of meer geworden en wij moeten dit slikken. Je kunt hierover eigenlijk niets anders over zeggen. Punt uit!

Nee, laat ik er toch maar wat over zeggen. Aan de overzijde is gevraagd of het nu afgelopen kan zijn met het verhogen van de accijnzen op benzine en of er nog eens naar andere dingen kan worden gekeken. Inzake slechts drie elementen is er de laatste jaren iets gebeurd. Dit zijn accijnzen op benzine – of diesel of LPG, dat is eigenlijk één pot 'duur' nat – op alcohol (bier) en op tabak.

Als het alleen maar gaat om het zoeken van middelen ter dekking van het tekort – en hierom gaat het nu – om ordinaire belastingverhogingen, dan verwacht ik dat in de komende jaren slechts een verdere verhoging van accijnzen op benzine en andere brandstoffen overblijft voor de Regering.

In een vroeger stadium hebben wij wel eens met de heer Van Amelsvoort, in de functie van Staatssecretaris van Financiën, uitvoerig van gedachten gewisseld over de elasticiteit van de vraag naar alcohol, tabak en benzine. Naar mijn gevoel kon men heel lang zeggen dat die elasticiteit vrijwel nihil was...

De heer **Schinck** (PvdA): Die was bijna nul.

De heer **Veen** (VVD): Ja, bijna nul. Ik heb het gevoel – dat is echter niet meer dan een gevoel – dat die

elasticiteit positief begint te worden voor alcohol en tabak. Kan de bewindsman zijn oordeel hierover geven? Ik heb het gevoel dat de elasticiteit in ieder geval negatief...

De **Voorzitter**: Bedoelt de heer Veen de prijs-elasticiteit of de mutatie van de opbrengst? De prijs-elasticiteit is namelijk altijd negatief bij een dalende vraagfunctie!

De heer **Veen** (VVD): Ik zal mijn studieboeken weer opnemen zodra ik geen lid meer ben van deze Kamer. Ik heb daar dan tijd voor.

De heer **Tummers** (PvdA): Die kan de heer Veen dan op Rottum bestuderen!

De heer **Veen** (VVD): In de toekomst zal alleen nog benzine een bron van inkomsten kunnen zijn en het is verder zo langzamerhand afgelopen. Als dat zo is, dan komt de bewindsman op heel glad ijs. Dat is echter in eerste instantie zijn zorg. Wij zullen het effect van de maatregelen dan wel weer in deze Kamer beoordelen.

Ik maak nog een korte opmerking over de wijziging van de inkomstenbelasting inzake de geruisloze overdracht. Over dit wetsontwerp kan mijns inziens iedereen positief zijn. Een punt in de wisseling van stukken tussen de Regering en de Raad van State wil ik nog onder de aandacht brengen.

Op de suggestie van de Raad van State om toch eens te bekijken of de geruisloze overdracht van familie-BV's, niet op min of meer gelijke wijze kan geschieden als dat bij eenmansbedrijven het geval is; antwoordt de Staatssecretaris dat dit niet kan, aangezien de hele belastingfaciliteit bij BV's – en ook bij familie-BV's – heel anders is geregeld dan die bij eenmansbedrijven. In dit verband zou men daar niet zo naar moeten kijken. Hij zegt dus eigenlijk niets voor de suggestie van de Raad van State te voelen.

In zijn antwoord aan de Raad van State, dus in zijn afwijzing van de suggestie, legt hij mijns inziens te veel het accent op het motief van de ondernemers om in de sfeer waarover wij praten, de kleine bedrijven, BV's op te richten. Die motieven zijn in het algemeen niet van fiscale aard, maar veel meer van sociale aard. Zij kunnen onder de sociale wetgeving vallen als zij hun eigen werknemer zijn.

Als je zou erkennen dat die fiscale motieven bij dit soort bedrijven sterk ondergeschikt zijn inzake het oprichten van BV's, zou je wat voor de suggestie van de Raad van State kunnen voelen.

Wij kunnen dit wetsontwerp niet meer op dat punt veranderen, maar ik wil toch wat meer begrip voor die suggestie vragen. Ik vraag tevens een nadere reactie van de Regering op mijn veronderstelling over de motieven bij het oprichten van BV's in deze sfeer.

□

De heer **Rijnvos** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Zoals de heer Christiaanse al heeft aangekondigd, is de taakverdeling binnen onze fractie zo, dat ik enkele opmerkingen zal maken over het wetsontwerp tot verhoging van de benzine-accijnzen. Volgens de nadere nota over de uitvoering van de begroting '83 zal dit jaar het financieringstekort van de overheid 12,7% van het nationale inkomen belopen, ofwel 33.220.000.000 gulden. Als we uitgaan van 14,5 miljoen Nederlanders, dan is dat f 2291 per hoofd van de bevolking. Dat is een respectabel bedrag. Als wij niet zouden besluiten tot een verhoging van de benzine-accijnzen, dan zou dit tekort nog groter zijn en wel structureel gesproken f 450 miljoen, dus dit jaar rekening houdend met de ingangsdatum 1 juli a.s. f 225 miljoen.

Ongetwijfeld is de beperking van dit tekort met de voorgestelde benzine-accijnsverhoging, hoe bescheiden die beperking dan ook is, toch van groot belang. Daarmee is dan ook deze voorgestelde benzine-accijnsverhoging waarschijnlijk gemotiveerd, maar nog geenszins een goede zaak. Rekening houdend met het te grote financieringstekort als een ernstige kwaal en de voorgestelde accijnsverhoging als een middel is de situatie zó, dat de kwaal en het middel concurreren in ernst en in bedenkelijkheid. Er moet uit twee kwaden worden gekozen. Dat is altijd een onaangename bezigheid. Daarmee zijn die twee in vrijwel gelijke mate nare aangelegenheden.

De voorgestelde verhoging van de benzine-accijnzen heeft dan ook minstens vijf schaduwkanten. Ten eerste is er duidelijk sprake van een te grote frequentie van de verhogingen in de loop van de tijd. De verhoging met 3,5% per liter exclusief b.t.w., waarover wij op 29 maart van dit jaar in dit Huis spraken, had mede als functie de stijging waarover het vandaag gaat aan te kondigen. Zo lijkt het alsof de benzine-accijnzen elk kwartaal omhoog wordt gebracht.

De Staatssecretaris zal ongetwijfeld naar voren brengen dat hij vandaag niet naar dit Huis is gekomen met de bedoeling zo'n diplomatiek getinte

Rijnvos

mededeling van een nieuwe verhoging later in dit jaar te doen, zodat op dit moment dit eerste bezwaar misschien niet zoveel zoden aan de dijk zet. Wat de frequentie betreft schijnt dat zo te zijn, maar toch is het een betrekkelijke aangelegenheid en daarmee kom ik bij het tweede bezwaar.

We hebben heel weinig tijd gehad om dit wetsontwerp te wikken en te wegen. Daarover zijn aan de overkant van het Binnenhof al heel behartigenswaardige opmerkingen gemaakt die hier niet herhaald behoeven te worden. Een en ander heeft wel met zich meegebracht, dat eenvoudig de tijd heeft ontbroken om in het kader van een normale schriftelijke voorbereiding na te gaan in hoeverre met dit voorstel van 10 cent exclusief b.t.w. een nominaal stijgingsrecord wordt bereikt.

De voorgestelde stijging is wel heel groot. Dat is met name het geval waar zij voor een goed deel wordt beargumenteerd, zo lezen wij althans in de heel korte memorie van toelichting, met de daling van de olie- en gasprijzen in het begin van dit jaar. Tijdens de ambtelijke voorbereiding van het ontwerp was er inderdaad sprake van zo'n daling, maar intussen – daarover heeft de heer Zoon al juiste woorden gezegd – is de olie- respectievelijk de benzineprijs weer gestegen en daarmee is in het voorstel uiteraard geen rekening gehouden. Daarmee heeft het gehele voorstel naar ons gevoelen iets opportunistisch, niet op de laatste plaats met betrekking tot de werkgelegenheidseffecten. Er is wel gelet op een daling van de olie- en de gasprijzen, maar niet op de latere stijging. Vooral daarom komt de grote nominale verhoging nu op de recente stijgingen heel sterk aan.

Dat brengt ons bij de derde kritische aantekening. Het is ongetwijfeld waar, dat voor vele autorijders met een bescheiden inkomen de voorgestelde verhoging heel groot zal zijn. Daarom is de stijging sociaal niet erg vriendelijk. Vooral met het oog hierop rijst de vraag – deze vraag hebben wij ook gesteld, toen wij spraken over de verhoging per 1 april – of het niet juist was geweest, tegelijkertijd de accijns van dieselolie te verhogen. Wij kennen het argument van de Regering, daartoe thans niet over te gaan. Dit argument is: leg geen additionele druk op vervoersbedrijven die het toch al zo moeilijk hebben. Dit argument is betrekkelijk; dat heeft de heer Zoon zoëven besproken.

De verhoging weegt mee, maar met deze verhoging is het gevaar van wat wij al eerder hebben gesignaleerd, een haasje-over-wetgeving heel duidelijk aanwezig en wordt zelfs vergroot. Het gaat bij die haasje-over-wetgeving om het mogelijke verschijnsel, dat de belastingcomponent van de benzineprijs eerst flink groeit om na enige tijd te concluderen, dat het rijden op olie naar verhouding goedkoper is geworden. Dan is de olie-accijns aan de beurt om verhoogd te worden en later gaat de benzine-accijns weer omhoog.

Wij menen dat dit wetsontwerp en mogelijke tendens in deze ongewenste richting bevordert. Gaarne zouden wij van de bewindsman vernemen of zo'n beleid, dat overigens geheel in strijd zou zijn met toezeggingen op dit punt, destijds gedaan door staatssecretaris Kombrink in deze Kamer, in de lijn van de verwachtingen ligt.

Op de vierde plaats zal Nederland zich met deze verhoging van de benzine-accijns heel ver van de prijsontwikkeling in de landen om ons heen bevinden. Daarmee rijst meteen de traditionele vraag of met betrekking tot het wetsontwerp over verhoging van de benzine-accijns het gebruikelijke en afgesproken overleg in Benelux-verband is gevoerd. Interessanter dan de Benelux-relatie is waarschijnlijk de relatie van ons land met West-Duitsland, waarvan wij op dit punt enigszins gaan vervreemden. Een prijsverschil immers van bijna een kwartje per liter is heel groot. Dit verschil is slechts mogelijk vanwege de specifieke marktstructuur. Benzine moet overwegend niet al te ver van huis worden verkocht en verbruikt.

Niettemin wordt met de voorgestelde verhoging de grenszone, waar het voordelig is voor Nederlanders om in West-Duitsland te tanken, heel erg breed. Eigenlijk gaat het daarmee naar ons gevoel om een averechtse ontwikkeling. Wij pogen in EG-verband op velerlei terreinen zoveel mogelijk, in het bijzonder in onze relatie tot West-Duitsland, één lijn te trekken. Daarvan getuigen onder andere de vele gelijktijdige disconto- en wisselkoersbesluiten. De Bondsrepubliek en Nederland gaan vooral op monetair terrein graag samen, maar een bepaalde discrepantie tussen prijzen voor bepaalde producten is daaraan tegengesteld en eigenlijk betreurenswaardig. Er ontstaan op deze wijze heel grote verschillen tussen enerzijds geld- en kapitaalmarkten en aan de andere kant de markt voor benzine.

Op de vijfde plaats gaat het erom

dat met de voorgestelde accijnsverhoging in feite geen echte bijdrage wordt geleverd voor een oplossing van het probleem, waarover het per saldo gaat, ofschoon het toch wel een beperking van het financieringstekort ten doel heeft. Waar het per saldo om gaat bij de sanering van de overheidsfinanciën – dat hebben wij enkele weken geleden in het beleidsdebat met Minister Ruding hier besproken – is een vermindering van de collectieve uitgaven bij een stabilisatie en zoveel mogelijk een daling van de collectieve druk.

De verhoging die hier wordt voorgesteld, is aan deze doelstelling tegenstrijdig, omdat zij leidt tot een verhoging van de collectieve druk. In feite zijn wij dus met deze voorgestelde maatregel, wat de sanering van de overheidsfinanciën betreft, niet op de goede weg. Al met al gaat het om een voorstel dat heel veel schaduwkanten heeft. Wij willen er onze instemming niet aan onthouden, maar wij tekenen er wel bij aan dat de aanvaarding ervan geschiedt met een grote tegenzin en alleen op basis van de overweging dat een beperking van het financieringstekort nog iets zwaarder weegt – dit is echter een marginale kwestie – dan een onsympatieke verhoging van de benzine-accijns.

Bij de behandeling van dit wetsontwerp in de Tweede Kamer is een motie-De Grave aangenomen, waarin de Tweede Kamer als haar oordeel heeft uitgesproken dat in 1984 geen verdere lastenverzwaring voor het wegverkeer ten gunste van de algemene middelen toegepast dient te worden. Wij hopen dat deze motie niet, in die zin wordt uitgelegd dat een dergelijke lastenverzwaring vanaf 1 januari 1985 weer wel passend zou zijn.

Wij willen dit vergelijken met het garantiebewijs voor een nieuwe auto, dat tot strekking zou kunnen hebben dat zodra de termijn is verlopen die in dit bewijs is aangegeven, het vehikel allerlei mankementen mag gaan vertonen. Dat is uiteraard niet de bedoeling. Wij zien deze motie dan ook graag zo geïnterpreteerd, dat de tijd ook na 1 januari 1985 nog lang niet rijp is om tot een nieuwe verhoging over te gaan, zonder daarbij – anders dan de heer Veen zoëven heeft betoogd – ook uit te kijken naar andere mogelijke bronnen van vergroting van overheidsinkomsten. Men moet de sanering zoeken in de verlaging van de collectieve uitgaven. Daar gaat het toch eigenlijk om.

Mevrouw **Bischoff van Heemskerck** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Dit debat staat wel in het teken van de grote creativiteit: de heer Zoon sprak over een belasting op open haarden en de heer Veen over het schilderwerk, gekoppeld aan de contra-presentatie. Ik zal straks ook met een voorstel komen, omdat ik natuurlijk niet wil achterblijven. Over het wetsontwerp-groot onderhoud en dat betreffende de geruisloze overdracht kan ik geen opmerking meer maken, die niet al in de Tweede Kamer is gemaakt. Om het aantal vrouwen efficiënt te besteden, zal ik meteen spreken over het wetsontwerp inzake de verhoging van de benzine-accijns.

Ik heb hierover twee vragen: een principiële vraag en een vraag naar de prijs. De principiële vraag is de volgende. Ik kom nog even terug op het drie-sporenbeleid, te meer daar Minister De Koning van Sociale Zaken en Werkgelegenheid dat verleden week in deze Kamer heeft genoemd. De drie sporen zijn terugdringing van het overheidstekort, lastenverlichting voor het bedrijfsleven en werkgelegenheid. In de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer geeft de Regering op bladzijde 7 toe dat uit de verhoging van de benzine-accijns een lastenverzwaring voor het bedrijfsleven kan voortvloeien.

De Regering zegt dat zij niet altijd kan voorkomen dat het bedrijfsleven met negatieve gevolgen wordt geconfronteerd. Nu weet u dat wij vanmiddag ook een aantal andere wetten behandelen en dat er in de Voorjaarsnota een aantal verhogingen van de premie voor sociale verzekeringen zijn aangekondigd. In tegenstelling tot wat in de Voorjaarsnota werd gezegd, heeft de Regering inmiddels toegegeven dat ook die maatregelen een lichte lastenverzwaring voor het bedrijfsleven kunnen betekenen en vooral voor het midden- en kleinbedrijf. U weet ook dat wij in het verleden ervaring hebben opgedaan met accijnsverhoging.

Die verhoging diende om een nogal barok opgezet banenplan van onze coalitiegenoot te steunen. Een half jaar later hebben wij toen een brief gekregen van de sectoren waarin die verhogingen hadden plaatsgevonden, waarin wij werden gewezen op de nadelige werkgelegenheidseffecten. De Raad van State heeft in zijn advies ook gevraagd welke andere maatregelen met dezelfde opbrengsten zijn overwogen. Het antwoord naar aanleiding van dit advies van de Raad

van State in de memorie van toelichting komt ons nogal magertjes over. De Regering schrijft dat naar andere vormen van verbruiksbelasting is gekeken, maar deze niet zijn doorgegaan.

Datgene wat is onderzocht, zijn volgens mij allemaal maatregelen die de lasten verzwaren en werkgelegenheidseffecten hebben. Ik weet dat het alternatief niet prettig is. Ombuigingen zijn mogelijk. Monetair financiering is niet zo verboden als enige tijd geleden, maar biedt geen werkelijke oplossing. Alternatieven worden echter niet genoemd in de memorie van toelichting.

Ik vraag daarom hoe het zit met de drie sporen van de Regering. Is het niet eerlijker, te zeggen dat het eerste spoor het belangrijkste is? Het strookt niet altijd met het tweede spoor en zij lopen niet altijd parallel. Dan geeft de Regering de voorkeur aan het eerste spoor, in de hoop dat, als er weer wordt geïnvesteerd, de Regering niet een te groot beslag op de kapitaalmarkt legt. Dit is mijn eerste, principiële vraag.

Mijn tweede vraag is de prijsvraag. In de stukken heeft de Regering de cijfers gegeven van de pomprijds. Als ik de nieuwe accijns hierbij optel, wordt de prijs de hoogste in de anderhalf jaar die de Regering heeft genoemd. In de voorjaarsnota staat nog dat de prijs van benzine lager is dan was verwacht. Ik ben vanmorgen zelf nog gaan kijken: een liter superbenzine kost 172,6 cent. Tel ik hierbij de accijns op, dan komt de prijs bijna op het hoogste punt in de afgelopen anderhalf jaar. Heeft de Regering dit voorzien? Is er naar aanleiding van de ontwikkeling sinds de voorjaarsnota nog eens op de alternatieven gelet? Kan de Staatssecretaris hierop eens ingaan?

Ik wil niet bij de creativiteit achterblijven, al is het volgende niet zo mooi als de open haarden waarover de heer Zoon sprak. Ik heb met belangstelling gelezen dat in California experimenten met sociale zekerheid à la carte zijn begonnen, die veel goedkoper is. Hierin hebben niet alle mensen dezelfde sociale zekerheid, maar kunnen zij een eigen keus maken. Het is dus een flexibel systeem. Ik heb de informatie hierover gevraagd en hoor hierover vanmiddag graag de Minister van Sociale Zaken.

De vergadering wordt van 11.28 uur tot 11.35 uur geschorst.

Minister **Ruding**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de inleidende opmerkingen van de heer Christiaanse spreek ik namens de Regering graag mijn dank uit voor de snelheid waarmee de Kamer deze wetsontwerpen heeft willen voorbereiden.

Voor ik kom tot aan uitvoeriger antwoord inzake het groot-onderhoud en het schilderwerk, behandel ik in het kort enkele, vooral budgettaire aspecten van de voorstellen inzake de benzine-accijns, meer in het bijzonder de opmerkingen van de heer Rijnvos en mevrouw Bischoff. De heer Rijnvos uitte zijn bezorgdheid over het financieringsstekort en de ontwikkeling van de overheidsuitgaven. Terecht zei hij dat de kwaal en het middel om die te genezen met elkaar concurreren in slechtheid.

Het is altijd een moeilijke keus bij dergelijke zaken. De heer Rijnvos en ik zouden beiden de voorkeur geven – in dit geval: gegeven hebben – aan nog meer nadruk in het kader van de Voorjaarsnota op een vermindering – 'correctie', moet ik in dit geval zeggen – van de ontwikkeling van de collectieve uitgaven. Dat is de andere zijde van de balans, het alternatief van meer ombuigingen in plaats van een verhoging van de collectieve-lastendruk, in dit geval via de benzine-accijns. Zoals men weet, bestond en bestaat het overgrote deel van de maatregelen in het kader van de Voorjaarsnota wel uit correcties op de collectieve uitgaven.

Op dit punt hebben wij gemeend, voor een relatief beperkt bedrag de collectieve lasten te moeten verhogen. Om redenen die uitvoerig zijn uiteengezet hebben wij een keuze gedaan die wij nog steeds als de juiste zien, namelijk dat de benzine-accijns het beste middel is om voor dat bedrag additionele middelen binnen te krijgen. Dat neemt echter niet weg dat ik het met de heer Rijnvos eens ben dat het in het algemeen beter is, de oplossing in een zo groot mogelijke mate te zoeken in een aanpassing van de collectieve uitgaven, dus in ombuigingen.

Dit brengt mij tot de opmerking van mevrouw Bischoff dat een lastenverzwaring voor het bedrijfsleven het gevolg kan zijn van een dergelijke maatregel. Zij vroeg zich af of het eerste en het tweede spoor van het regeringsbeleid wel stroken met elkaar.

Op bepaalde details kan zich een dergelijke botsing wel voordoen, maar in het algemeen gesproken

Ruding

menen wij te kunnen volhouden dat de ontwikkeling van het eerste spoor, waarbij ik meer in het bijzonder ben betrokken, behulpzaam is bij de voortgang op het tweede spoor en daarmee derhalve niet strijdig is. Dit brengt mij weer terug bij de opmerking van de heer Rijnvos, dat het, juist om die mogelijke botsingen tussen het eerste en het tweede spoor tot een minimum te beperken, in het algemeen gesproken de voorkeur verdient noodzakelijke correcties in de collectieve sector, te zoeken in de sfeer van de collectieve uitgaven en niet in de sfeer van de lastenverzwaringen.

Dit gezegd zijnde, meen ik toch – in antwoord op mevrouw Bischoff van Heemskerck – dat dit het minst slechte middel is, gelet ook op de daling van de benzineprijs enige tijd geleden – men moet het over een iets langere periode bekijken. Het voorgaande geldt te meer, omdat men bij het nemen van maatregelen moet letten op de oorzaak van de problematiek, in casu de tegenvallers op de rijksbegroting. Zoals de Kamer weet, vormde de daling van de olieprijs, en het effect daarvan op de aardgasbaten, een belangrijke oorzaak van de budgettaire problematiek. Het leek ons redelijk, naast andere overwegingen, in deze energiesfeer een motivering te vinden voor deze specifiek voorgestelde maatregel.

De geachte afgevaardigde de heer Zoon heeft enkele kanttekeningen geplaatst bij de zojuist door mij uiteengezette motivering van de verhoging van de benzine-accijns, met name ten aanzien van de handhaving in de memorie van toelichting van de in de Voorjaarsnota gelegde relatie met de daling van de olieprijs. Bij de behandeling aan de overzijde van het Binnenhof heb ik reeds aangegeven dat het niet onze intentie is om voortdurend en ten principale een bepaald voordeel – hier betreft het een daling van de benzineprijs – af te romen. Het geschiedt hier niet ten principale en voor altijd; dit mag een soort geruststelling zijn voor de heer Zoon, waar hij misschien iets – zij het niet veel – aan heeft. In het geval zoals ik het zoëven heb omschreven, kijkende naar een belangrijke oorzaak van de tegenvallers, lag het wat ons betreft wat anders.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot een aantal opmerkingen over het wetsontwerp inzake het groot onderhoud cum annexis. De benadering volgende van de geachte afgevaardigden de heer Christiaanse en de heer

Veen, ontmoet ik daarin een benadering die in sterke mate de gedachten heeft bepaald van de Regering, zoals ik die uitvoerig heb uiteengezet bij de behandeling in de Tweede Kamer, te weten dat het hier niet een simpele en duidelijke zwartwit-zaak betreft – het woord 'zwart' zal ik in dit verband niet verder gebruiken, want dit kan kan verwarrend werken. Het is een materie met voor- en nadelen, waarbij een genuanceerd oordeel past en waarbij het ook past om randvoorwaarden in acht te nemen. Wij menen, dat wij binnen deze randvoorwaarden zijn gebleven.

Ik betreur het, dat de heer Zoon meent dat dit voorstel uiteindelijk niet aanvaardbaar is. Wij blijven echter bij ons standpunt dat dit wel het geval is. Ik wil dit gaarne nog eens kort toelichten.

Welke vorm aan een dergelijk voorstel ook wordt gegeven – er kleven altijd voor- en nadelen aan, ofwel budgettair, uitvoeringstechnisch dan wel fiscaal-theoretisch – per saldo meenden en menen wij dat er voldoende positieve aspecten zijn aan te wijzen. Deze zijn vooral te vinden in de stimulerende werking van de werkgelegenheid. Enkele afgevaardigden hebben hierop al gewezen en ik zal hierop direct terugkomen. Ik wil niet verhelen, dat wij onze aarzelingen hebben. Deze aarzelingen liggen op terreinen die wij reeds schriftelijk en mondeling hebben aangegeven.

Het voorstel levert namelijk weliswaar niet onoverkomelijke maar toch niet onaanzienlijke uitvoeringsproblemen voor de belastingdienst op. Ook hierop zal ik, mede naar aanleiding van de vraag van de heer Christiaanse, nog terugkomen. Dit wetsontwerp levert in ieder geval geen bijdrage aan ons streven naar vereenvoudiging van de fiscale wetgeving.

Gelukkig is het wat dat betreft een tijdelijke zaak, die ons doel op lange termijn, ook in het kader van de Contourennota, naar mijn mening niet ernstig frustreert. Wij hebben ook aarzelingen wat betreft het gevaar van vergroting van fraudegevoeligheid en vanzelfsprekend – ik kom hierop nog terug – de budgettaire gevolgen.

Al deze aarzelingen hebben geleid tot het oordeel dat slechts een beperkte regeling aanvaardbaar is. Anders hadden wij verder kunnen gaan op deze weg en een verder strekkende regeling kunnen voorstellen. Wij hebben dat niet gedaan, omdat in dat geval niet meer aan de randvoorwaarden zou zijn voldaan.

Ik wil nog even de nadruk leggen op de vier punten die voor ons centraal hebben gestaan bij het ontwerpen van deze regeling. In de eerste plaats diende de regeling een impulswerking te hebben op de werkgelegenheid in de onderhoudssector van de bouwmarkt, waar de werkloosheid bijzonder ernstig is. In de tweede plaats is het gewenst – het woord 'zweepslag' is daarbij gebruikt – dat een dergelijke maatregel snel zal beginnen te werken.

In de derde plaats moet de uitvoerbaarheid hanteerbaar zijn en in de laatste plaats moet de financiering op acceptabele wijze zijn geregeld. Wij hebben daarbij in eerste instantie gedacht aan een nog net verantwoorde verhoging van het huurwaardeforfait. Wij vonden dit aanvaardbaar, als men de ontwikkeling in de afgelopen jaren van de prijzen van de huizen in aanmerking neemt en ook de ontwikkeling van het huurniveau, dat wil zeggen de huurstijging in de afgelopen jaren.

Uit mijn inleidende opmerkingen kan men merken, dat wij onze steun hebben geclausuleerd en dat wij van mening zijn dat om die reden een aantal maxima en een aantal drempels moeten worden ingebouwd. Dit is deels om budgettaire redenen, deels uit hoofde van de noodzaak tot een verantwoorde uitvoering. Het is onvermijdelijk, dat er daardoor enige strijdigheden zijn met de eenvoud, maar de andere gevaren waren nog groter geweest.

Ik heb zojuist het punt van de uitvoering genoemd; wellicht wil de Staatssecretaris hierop straks ingaan. Een punt wil ik specifiek behandelen en wel de pertinente en terechte opmerkingen van de heer Christiaanse over de controle en de uitvoering. Hij stelde een vraag met betrekking tot het aantal belastingambtenaren dat hiervoor nodig is.

Ik wil hierover drie opmerkingen maken. Wat dit concrete wetsontwerp betreft, menen wij dat, gezien de diverse remmen die wij hebben aangebracht, de consequenties die er natuurlijk zijn voor de uitvoering en de controle, nog overzienbaar zijn en kunnen worden geabsorbeerd in de huidige planning die wij voor ogen hebben voor de belastingdienst. Hierbij reken ik ook de diverse consequenties mee die het een aantal maanden geleden vastgestelde investerings- en personeelsplan van de belastingdienst aan mogelijkheden biedt.

Ruding

Mijn tweede opmerking op dit punt is, dat wij in het kader van de begroting van 1984, en het zal ook gelden voor de begroting van 1985 wanneer de tijd daar is, bekijken, zoals wij ieder jaar doen, of en in hoeverre uitbreiding van het aantal mensen bij de belastingdienst nodig en wenselijk is en zo ja, in welke categorieën en soorten. Wij zijn daar thans nog niet aan toe. Voor 1983 speelt dit probleem niet bij dit wetsontwerp. Het begint in de praktijk te lopen in 1984 voor de controle.

Iets anders is, en dan ga ik één stap verder, maar ik dacht in de lijn van het betoog van de heer Christiaanse, dat het het streven van de Staatssecretaris en mij is, dat wij in de toekomst – lees: vanaf heden – bij ieder wetsontwerp, dat wij eerst intern in het kabinet bespreken en dat later wordt voorgelegd aan het parlement, niet alleen bekijken of er consequenties zijn in de sfeer van de belastinguitvoering – dat doen wij natuurlijk altijd –, maar dat wij ook – en daar gaat het natuurlijk om – expliciet presenteren wat deze gevolgen zijn. Hierbij gaat het mij natuurlijk alleen maar om gevolgen in de zin van een noemenswaardige uitbreiding van de uitvoerings- en controletaak.

Indien wij concluderen dat er ten gevolge van een bepaald wetsontwerp noemenswaardige gevolgen zijn, zullen wij tegelijk intern voorstellen doen om aan onszelf – lees: de belastingdienst – de mogelijkheid te bieden om in voldoende mate ruimte te krijgen in de personeels sfeer om een dergelijke uitvoering op verantwoorde wijze mogelijk te maken. Het is beter om dit te koppelen aan een concreet wetsontwerp dan om dit in generale zin, bij voorbeeld één keer per jaar, te doen. Wij menen ook dat dit psychologisch gemakkelijker te presenteren is, dan ziet men de consequenties van op zich zelf wellicht goede wetsontwerpen, maar die in de uitvoering een zekere belasting betekenen. Mijn conclusie ter zake is derhalve dat wij alert zijn. De lijn van denken is naar mijn indruk dezelfde als hetgeen is verwoord door de heer Christiaanse.

Dit brengt mij nog tot één andere, specifieke opmerking van de heer Christiaanse waarop ik graag wil reageren, al was het alleen maar omdat ik het met hem eens ben. Hij heeft er terecht op gewezen dat men juist bij de latere uitbreiding van het wetsontwerp met de aftrekbaarheid van de kosten van schilderwerk zeer beducht moet zijn voor de fraudege-

voeligheid. Hij heeft er ook op gewezen dat ikzelf in een kranteninterview aan het begin van dit jaar heb gezegd dat het toevoegen van de problematiek van de aftrekbaarheid van het schilderwerk onacceptabel zou zijn.

Hij heeft gevraagd hoe het dan te verklaren is dat wij nu dit onderdeel van het wetsontwerp verdedigen. De heer Christiaanse heeft zelf al het antwoord om deze vraag gegeven: toen waren er voorstellen dat alleen het buitenschilderwerk onder bepaalde condities aftrekbaar zou worden gemaakt en toen heb ik erop gewezen – die mening heb ik nu nog – dat, als je dat zou doen, er een in de praktijk niet hanteerbaar probleem zou ontstaan in die zin, dat buitenschilderwerk en ander schilderwerk veelal niet goed van elkaar te onderscheiden zijn, wat zou leiden tot een sterke toename van de kans op fraude.

Later is dit probleem door ons zelf opgelost door de methode van het forfait, waarbij het onderscheid tussen buitenschilderwerk en binnenschilderwerk en dus het risico van fraude op dat punt geen rol meer spelen. Ik ben de heer Christiaanse dankbaar, dat hij dit een aanvaardbare trovaille heeft genoemd. Ik noem dit punt om aan te geven dat er geen enkele tegenstrijdigheid is tussen het standpunt dat ik toen heb ingenomen en het standpunt, dat de Staatssecretaris en ik nu innemen.

Mijnheer de Voorzitter! Dat brengt mij dan tot een aantal opmerkingen over de belangrijke materie van de budgettaire gevolgen. Wat de budgettaire overwegingen betreft, zijn er drie specifieke factoren die bij dit wetsontwerp een rol spelen en die zich elders niet voordoen, althans niet in een combinatie van alle drie tegelijk. Het is een tijdelijk wetsontwerp, waardoor men ook de diverse effecten anders bekijken kan dan wanneer men met structurele zaken te maken heeft.

Ten tweede – en daarop wil ik veel nadruk leggen – betreft het een wetsontwerp waarbij, in tegenstelling tot de meeste gevallen waarmee wij op Financiën te maken hebben, de raming van de uitgaven bijzonder onzeker is, meer dan normaal onzeker. Er is een grote breedte in de raming. Als men dan zeer veilig wil zijn, kan men zeggen: ik kies voor het hoogste bedrag en wens dat gedekt te hebben. Men kan ook zeggen: wij kiezen voor een bedrag ergens in het midden, wij willen niet helemaal het volle pond hebben, omdat het hier toch een zaak

betreft die in onzekerheid afwijkt van het normale. Je loopt namelijk ook het risico van een overdekking als de regeling wat haar omvang betreft in de praktijk een matig succes zou blijken hebben.

De derde overweging is de fraudegevoeligheid, de beunhazerij en wat ook wel genoemd wordt de 'wittingsfactor' ter bestrijding van zwart geld. Het zijn allemaal woorden voor dezelfde materie. U zult begrijpen dat op dat punt per definitie niet is aan te geven wat het effect is. Men kan dat hoogstens kwalitatief benaderen. Het is echter wel een belangrijke overweging. Deze drie argumenten wilde ik graag in deze Kamer nogmaals herhalen.

Wat betekent dit in de praktijk? Wij weten dat op dit moment niet precies. De ervaring zal moeten aantonen wat de feitelijke effecten zullen zijn. Dat weten wij niet direct. Het zal iets langer duren voordat daarover duidelijkheid bestaat. Het is altijd mogelijk deze tijdelijke regeling, naar bevind van zaken, de ene of de andere kant op bij te sturen voor wat de budgettaire dekking betreft. Daarnaast wil ik erop wijzen – dit naar aanleiding van de dringende algemene en terecht geformuleerde laatste opmerking in het betoog van de heer Christiaanse – dat, indien er per saldo naar aanleiding van deze regeling een budgettaire gat zou ontstaan wat, nogmaals, nu niet zeker is, vanzelfsprekend die problematiek niet verdwijnt.

Deze mag ook niet verdwijnen. Dit zal moeten worden meegenomen in de budgettaire problematiek van het desbetreffende jaar. Dit speelt, zeker op kasbasis, dit jaar geen rol. Het zou op zijn vroegst een rol kunnen gaan spelen in 1984. Een en ander zal een volle omvang gaan aannemen in 1985. Er zal, op kasbasis, een forse vertraging zijn. Wij zullen deze kwestie zeker met veel aandacht volgen. Ik kan de heer Christiaanse de verzekering geven dat wij dan niet zullen schromen, alsnog op de manier die dan het meest voor de hand ligt met passende maatregelen te komen.

Ik leg er de nadruk op dat wij veel waarde hechten aan de stimulering van de werkgelegenheid in de onderhoudssector van de bouw. Anderen hebben hierop ook gewezen. Dit argument zou ook bij andere voorstellen naar voren gebracht kunnen worden. Echter, het speelt hier een duidelijke rol. Bovendien is dit expliciet genoemd in het regeerakkoord, dat een leidraad vormt voor het huidige kabinet. De heren Christi-

Ruding

aanse en Veen hebben hierop ook gewezen. Ik kan begrijpen dat dit punt andere geachte afgevaardigden minder aanspreekt.

De heer Veen heeft terecht opgemerkt dat er een spanning is tussen het budgettaire effect en het werkgelegenheidseffect. Als de regeling een groot succes is – dit is toe te juichen wat de werkgelegenheid betreft – is de kans groot dat dit de budgettaire problematiek vergroot. Dit geldt ook omgedraaid. Ik denk niet dat beide elementen zich tegelijk in negatieve zin zullen voordoen. Er zal waarschijnlijk sprake zijn van óf het ene element, óf het andere element. Dat deze spanning aanwezig is, kan ik echter niet ontkennen. Het hele ontwerp heeft een hybrisch karakter. Per saldo lijkt een en ander mij, gezien de doeleinden, verantwoord.

Ik kom bij de beantwoording van enkele specifieke vragen en opmerkingen die naar voren zijn gebracht. De rekensom die de heer Christiaanse op budgettair gebied heeft gemaakt, is juist. Hierover is geen verschil van mening mogelijk. De geachte afgevaardigde heeft aan het eind van zijn betoog gesproken over de diverse, mogelijke effecten van deze problematiek.

Hij heeft gevraagd naar de mogelijke relatie tussen het onderhavige voorstel en de verbetering van de subsidieregeling voor particuliere huurwoningverbetering. Deze verbetering is onlangs door Staatssecretaris Brox aangekondigd in het kader van het meerjarenplan stadsvernieuwing. De relatie waarover de heer Christiaanse heeft gesproken, is er inderdaad.

De Regering beoogt met beide maatregelen – ik spreek dan over de maatregel waarover wij nu spreken en over de maatregel van Staatssecretaris Brox – de instandhouding en de verbetering van de kwaliteit van de woningvoorraad in het algemeen te stimuleren. Deze zaak achten wij zeer hoog. Het gaat vandaag om woningen in eigendom. Een en ander dient natuurlijk ook te geschieden in de sfeer van huurwoningen. Juist de activiteiten ten aanzien van de stadsvernieuwing – hierbij kan met name worden gedacht aan de grote steden – kunnen in dezelfde richting gaan.

De heer Christiaanse heeft ook een rekensom gemaakt over de opbrengst c.q. de verminderde uitgaven in de sector van de sociale verzekering. Daarover wil ik het volgende opmerken, mede gezien het feit dat enkele

andere geachte afgevaardigden op dit werkgelegenheidsaspect zijn ingegaan. Hoeveel mensjaren extra werkgelegenheid zal de voorgestelde maatregel kunnen opleveren? Ik heb al gezegd dat het vreselijk moeilijk is om daarover concreet te zijn.

Wij pretenderen dat ook niet. Er is sprake van een grotere marge van onzekerheid dan normaal. Er moet worden aangenomen dat een deel van de werkzaamheden in verband met groot onderhoud en schilderwerk ook zonder deze aftrekregeling zou zijn verricht. Het is reëel om deze constatering te doen. Dat betekent dat het deel van de kosten van de regeling dat hierop betrekking heeft, niet tot extra werkgelegenheid zal leiden. Daarnaast zal de aftrekbaarheid ervoor zorgen dat men de werkzaamheden vaker door een erkend bedrijf zal laten uitvoeren. Voorts zal de tijdelijkheid van de maatregel ertoe leiden dat de werkzaamheden eerder zullen worden uitgevoerd. Dat is juist nu, nu de werkloosheid in die sector zo groot is, van belang.

De heer Zoon heeft gezegd dat daarmee het probleem naar voren wordt geschoven. Ik ben het niet bij voorbaat met hem eens. Het is zeer wel mogelijk dat de situatie in de toekomst in het algemeen beter zal zijn. Als dit kabinet enige jaren voort kan werken, dan zal de algemene situatie waarschijnlijk aanzienlijk beter zijn. Men wordt dus op zijn wenken bediend! De aftrekregeling kan er ook voor zorgen en zal er ook voor zorgen dat er extra werk zal plaatsvinden. Orders zullen uitgebreid worden.

De gevolgen die van al deze effecten uitgaan op de werkgelegenheid kan men als volgt traceren. Het vergroten van de orde leidt tot extra werkgelegenheid. Er zal een verschuiving plaatsvinden van zwartwerk door de beunhaas of de doe-het-zelver naar het erkende aannemersbedrijf. Dat leidt dus ook tot extra werkgelegenheid. Het eerder laten uitvoeren van de werkzaamheden leidt wel tot extra werkgelegenheid, maar ik geef toe dat dit een verschuiving in de tijd betreft. Het zal echter een impuls geven juist nu dat nodig is.

Voor een berekening van de concrete hoeveelheden extra manjaren is echter niet alleen een kwantitatief inzicht nodig in de omvang van de aangegeven verschuivingen.

De heer Christiaanse heeft op dit punt een aantal interessante veronderstellingen gedaan en rekensommen gemaakt. Er is ook kwantitatief inzicht nodig in de verhouding binnen de

uitgegeven bedragen tussen lonen en andere kosten. Deze verhouding kan voor de diverse werkzaamheden verschillend liggen. Ik moet bekennen dat er te weinig inzicht bestaat in deze factoren om een enigszins reële raming te maken van de hoeveelheid extra werkgelegenheid.

Wij vermoeden, ook op grond van diverse contacten die wij bij de voorbereiding hebben gehad, dat die substantieel en voldoende zal zijn. De diverse démarches die belangengroepen hebben gemaakt, geven aan dat zij zelf menen – zij kunnen er het best over oordelen – dat dit het geval zal zijn. Of het in de praktijk zo zal uitpakken, dat moet nog blijken. Ik geloof dat ik daarmee de specifieke vragen van de heer Christiaanse heb behandeld.

Ik kom te spreken over de opmerkingen van de heer Zoon.

Ik heb al enige punten besproken. Hij constateert dat het amendement Wolters en De Grave tot een verbetering heeft geleid in de positie van degenen die voordeel kunnen hebben en gebruik kunnen maken van deze regeling. Ik ben dat geheel met hem eens. Onze bezwaren lagen zoals bekend op een ander punt, namelijk dat er additionele budgettaire consequenties uit zouden kunnen voortvloeien. Daarnaast was er ook nog sprake van de problematiek van de uitvoerbaarheid, gelet op de werkverzwaring van de belastingdienst. Ik zal hierop niet verder ingaan, want dat was niet het punt waarop de heer Zoon doelde.

Ik ben het niet eens met de heer Zoon waar hij zegt dat de belastingplichtigen met een hoog inkomen zo bevoordeeld worden. Als men ervan uitgaat dat er in het algemeen sprake is van een band tussen de hoogte van het inkomen en de duurte van het huis, – men kan hierover lang praten maar mijns inziens gaat die stelling in het algemeen op – en men het feit in acht neemt dat het huurwaardeforfait per definitie bepaald wordt door de prijs van het huis, dan is in de vorm van de drempel gekoppeld aan het huurwaardeforfait er toch duidelijk een band waarbij rekening wordt gehouden met de lagere inkomens.

De mensen met de lagere inkomens krijgen wat dat betreft een gunstiger behandeling, hetgeen volkomen verantwoord is. Daarover bestaat geen verschil van mening, ook gelet op de omvang van de bedragen voor de aftrek die waarschijnlijk gerelateerd zullen zijn aan de duurte van het huis. Dat laatste is ook niet altijd te bewijzen, maar er zal daarbij toch ook wel sprake van een band zijn.

Ruding

Ik uit mijn erkentelijkheid aan de heer Zoon voor zijn zorg over het terugdringen van het financieringsstekort. Ik twijfelde er geenszins aan dat dit hier het geval zou zijn. Ik vind het met name van belang dat nu bewezen is dat de fracties van de Partij van de Arbeid aan beide zijden van het Binnenhof de Minister van Financiën wat dat betreft geheel steunen.

Staatssecretaris **Koning**: Mijnheer de Voorzitter! De Minister is al zeer uitvoerig ingegaan op het voorstel dat in deze Kamer de grootste kritiek heeft ondervonden en waarvan een van de fracties reeds heeft aangegeven, bij monde van haar woordvoerder de heer Zoon, dat geen vragen meer gesteld zijn omdat het antwoord geven daarop de indruk zou kunnen wekken dat deze fractie alsnog voor het voorstel zou kunnen zijn. Nadat ik het betoog op mij heb laten inwerken, moet ik op zichzelf constateren dat hij op grond van een grote mate van logica tot zijn beslissing is gekomen.

Mijns inziens zijn er echter voldoende redenen om de logica van het betoog van de heer Zoon niet te volgen. Het zijn met name de heren Christiaan en Veen geweest die op grond van een andere benadering op even logische wijze zijn gekomen tot hun voornemen, ongetwijfeld afhankelijk van de verdediging van het wetsvoorstel door de bewindlieden achter deze tafel, om hun steun aan het voorstel te geven. Ik meen een poging te moeten wagen om de logica van het betoog van de heer Zoon te doorbreken, om de causaliteit daarvan onderuit te halen. Mijns inziens heb ik een aangrijpingspunt gevonden in zijn opmerkingen over de nota over het huurwaardeforfait van mijn ambtsvoorganger de heer Van Amelsvoort.

Het betoog van de heer Zoon past volledig in de gedachtenbepalingen die in de nota over het huurwaardeforfait zijn uiteengezet. De heer Zoon merkte terecht op dat deze nota nog onderwerp van beraadslaging in de Tweede Kamer moet uitmaken en, indien de Eerste Kamer daaraan behoefte heeft, ook nog in dit huis. Ik meen echter dat het logisch is om de nota over het huurwaardeforfait hier terzijde te laten. Deze nota gaat immers uit van een blijvende regeling.

Het is de keuze van het toenmalige kabinet geweest – en deze werd door dit kabinet overgenomen – om bij een blijvende regeling te blijven bij het

huurwaardeforfait. De doorbreking van de filosofie van het huurwaardeforfait zit echter juist in de tijdelijkheid van het ontwerp. De Minister heeft er zeer uitvoerige beschouwingen aan gewijd. Die tijdelijkheid heeft tot doel te komen tot een zweepslageffect vanuit het welvaartsbeginsel, een van de verdelingsbeginselen van de belastingheffing. De conclusie dat dit wetsontwerp niet tot wet behoort te worden verheven, is daarom een onjuiste.

Ik zal niet ontkennen dat dit wetsvoorstel in de uitvoeringstechnische sfeer problemen oplevert. Verschillende geachte afgevaardigden hebben hierop gewezen. Deze problemen worden echter ook door het welvaartsbeginsel op de koop toe genomen vanwege de tijdelijkheid, waardoor de ingewikkeldheid niet blijft bestaan. Ik heb in de Kamer aan de overzijde inzake dit wetsontwerp ook meegedeeld dat het kabinet van oordeel is, dat de regeling niet moet worden verlengd nadat zij is afgelopen. Ik zeg dit naar aanleiding van de opmerkingen van de geachte afgevaardigde de heer Wolters van het CDA, aan de overzijde.

De uitvoeringstechnische problemen hebben wij op een tweetal manieren geprobeerd te beperken – de heer Christiaan heeft daarop gewezen en ook de Minister is hierop ingegaan – en wel door een forfaitaire regeling te vinden en door de kritiek die de Regering oorspronkelijk had op het invoeren van het schilderwerk in het wetsontwerp, te laten voor wat zij was en tijdelijk genoeg te nemen met de invoering van de aftrekbaarheid van het schilderwerk. Dit is de forfaitaire regeling voor het buiten- en het binnenschilderwerk. Het verheugt mij dat de heer Christiaan ook de verdeling redelijk vindt, hoewel deze natuurlijk ruw is, hetgeen bij ieder forfait het geval is.

Het tweede uitvoeringstechnische probleem dat wij probeerden te ondervangen, is een afwijking van het normale recht door het stellen van strengere bewijsregelen, zowel omtrent het betalingstijdstip, als omtrent het overleggen van bewijzen van het correct plaatshebben van de uitvoering.

Ik hoop dat na hetgeen de Minister en ik zelf hebben gezegd, voldoende antwoord is gegeven op vragen over het wetsontwerp aangaande de aftrekbaarheid van de kosten van groot onderhoud en schilderwerk.

Ik kom tot het wetsontwerp inzake de geruisloze overdracht. De heren

Veen en Zoon hebben hierover een aantal opmerkingen gemaakt. Anders dan de heer Zoon, ben ik van mening dat in geruisloze overdracht niets stiekems zit en dat daardoor ook geen associaties met fraude kunnen worden opgeroepen.

Het gebeurt volledig openlijk, voor zover de geheimhouding in belastingzaken iets openlijk kan doen zijn, want de geruisloze overdracht kan alleen maar plaatsvinden indien een belastingplichtige daarom vraagt. De term stoort mij in het geheel niet. Het is een term die al jaren bestaat en waarover in het advies van de Raad van State is opgemerkt, dat het maar beter was deze in plaats van de aanvankelijk aangehouden term van geruisloze doorschuiving te verwerken in de considerans en in het wetsontwerp. Dit advies van de Raad van State is ook door de Regering overgenomen. De Regering leest altijd met zeer veel belangstelling de adviezen van de Raad van State en ze worden ook nogal eens overgenomen. Het is althans mijn ervaring, dat op Financiën nauwgezet aandacht wordt besteed aan de opmerkingen van de Raad van State en dat veelal aanpassingen en wijzigingen van de stukken plaatsvinden, alvorens deze bij Koninklijke boodschap bij de Staten-Generaal worden ingediend. Natuurlijk is het ook zo, dat het niet steeds gebeurt.

De heer Zoon vroeg ook hoe het zit met een gedeeltelijke overdracht van een onderneming in de agrarische sector. Hem is het gedeeltelijk staken van een onderneming in de agrarische sector minder bekend. Het is in feite een wat fiscaal-technische situatie, omdat een gedeelte van een onderneming in fiscaal opzicht wordt overgedragen indien een ouder, de ondernemer, met zijn zoon een maatschapsverband aangaat, in vennootschap onder firma gaat samenwerken, waarna vader en zoon samenwerken. Dan vindt fiscaal een gedeeltelijke overdracht van de onderneming door de vader plaats. De geachte afgevaardigde, uit Friesland afkomstig, weet, dat dit soort situaties in de agrarische wereld zich nogal eens voordoen en dat er daarom zo'n grote behoefte bestaat aan deze maatregel die nu in dit wetsvoorstel wordt voorgesteld.

Dat brengt mij op de vraag van de heer Veen over de besloten vennootschap, daarmee terugkomend op wat ik zei over het volgen van adviezen van de Raad van State, in dit geval het niet volgen. Hij vroeg, of ik kan instemmen met de omstandigheid, dat het overgaan van een onder de

Koning

inkomstenbelasting vallende ondernemingsvorm naar een onderneming die onder de vennootschapsbelasting valt, niet primair wordt ingegeven door belastingtechnische overwegingen maar door andere. Ik denk dat het een samenstel van omstandigheden is dat een onder de inkomstenbelasting vallende ondernemer doet besluiten voortaan zijn onderneming in de vorm van een besloten vennootschap, soms zelfs een naamloze vennootschap, verder te drijven.

Daar is het belastingmotief er één van, maar andere zijn motieven van sociale zekerheid. Dat hele complex dient te worden afgewogen alvorens men tot een besluit komt. We zien in de praktijk evenwel, dat er een zekere omvang van het voor de inkomstenbelasting belastbare inkomen, uit onderneming genoten, moet zijn, alvorens de ondernemer besluit zijn bedrijf in vennootschapsvorm voort te zetten. Men kan vervolgens ondernemingen, in vennootschapsvorm gedreven en ondernemingen die voor de persoonlijke verantwoordelijkheid komen, niet meer geheel en al met elkaar gelijkstellen. Indien namelijk de bedrijfsvoering bij een persoonlijk ondernemer overgaat van de vader op de zoon, zal automatisch bij de inkomstenbelasting moeten worden afgerekend, indien er niet een geruisloze overdracht plaatsvindt.

Deze geruisloze overdracht is in feite een vooruitlopen op vererving. Bij een besloten vennootschap ligt dat echter anders. Er is geen enkele noodzaak aanwezig om de aandelen in deze vennootschap over te dragen aan degene die vervolgens feitelijk ondernemer wordt. De vader die wil terugtreden uit de onderneming, kan heel rustig eigenaar blijven van de aandelen en zijn zoon benoemen tot directeur van de vennootschap, waarna de directeur – de zoon – de feitelijke manager is en de onderneming leidt. Een element van een onderneming in de vennootschapsvorm en een onderneming in de persoonlijke vorm gedreven, is dat een scheiding mogelijk is tussen kapitaal en arbeid. Daarom is het bepaald niet nodig, te komen tot een faciliteit, die door de heer Veen wordt bepleit. Ik ben dan ook op deze grond van mening, dat wij daaraan niet moeten beginnen.

De heer Zoon heeft gevraagd of ik net als de heer Van der Linden een relatie zie tussen dit wetsontwerp en het amendement inzake de landbouw-vrijstelling. De heer Van der Linden

heeft dat verband inderdaad in de Tweede Kamer gelegd. Ik heb evenzeer als de heer Zoon moeite om dit verband te zien. Als een geachte afgevaardigde zulk een verband aanwezig acht, wil ik niet ontkennen dat zo'n verband wellicht aanwezig kan zijn. Mijn voorstellingsvermogen schiet evenals dat van de heer Zoon op dit punt te kort.

De heer **Christiaanse** (CDA): De heer Van der Linden heeft vermoedelijk het verband gezien in die zin, dat beide maatregelen belang hebben voor de agrarische sector. Dat verband is inderdaad door hem in de stukken gelegd.

Staatssecretaris **Koning**: Ik erken dat de heer Van der Linden een bekwaam agrarisch deskundige is en dat hij derhalve verbanden ziet daar waar de agrarische sector aanwezig is. Ik ben geen agrarisch deskundige. Daardoor is het mij slechts mogelijk om fiscale verbanden te zien.

De heer Zoon heeft nog een pikante opmerking gemaakt en gewezen op de ondertekening van dit wetsontwerp door mijn geachte collega van Binnenlandse Zaken, mijn desbetreffende ambtsvoorganger. Mijn collega van Binnenlandse Zaken, door mij opmerkelijk gemaakt op dit wonderlijke fenomeen, was buitengewoon verheugd over de omstandigheid dat zijn naam onder het wetsontwerp stond, omdat hij, zoals hij mij zei, het een buitengewoon goed wetsontwerp vindt.

Ik kan mij de vreugde van mijn collega heel goed voorstellen, want ook ik vind het een uitstekend wetsontwerp. Ik bied mijn verontschuldiging aan aan de geachte afgevaardigden voor een vergissing bij het drukken. Ik herhaal, mijn collega van Binnenlandse Zaken is zo verheugd dat hij in zijn plakboek dit wetsontwerp zal aanbrengen.

Ik kom nu te spreken over het wetsontwerp over de benzine-accijns. Dit wetsontwerp heeft zuiver budgettaire overwegingen of primaire overwegingen.

Soms is een verschil in bewoording ook aanwezig vanwege het feit dat degenen die de stukken uiteindelijk redigeren een bepaald woordgebruik hebben en dat degenen die de woorden uitspreken een ander woordgebruik hebben. Het is mij, de memorie van antwoord doorlezende, namelijk opgevallen dat het woord primair daarin nogal eens is gebruikt. Wat dat betreft, heeft de heer Zoon ook nog gewezen op een passage op

bladzijde 9 van de memorie van antwoord en aan mij gevraagd wat in dit verband dat primaire verband betekent.

In die alinea – het betreft het antwoord op de vragen van de fractie van de SGP in de Tweede Kamer – is verwezen naar het antwoord dat dezerzijds is gegeven op opmerkingen van de fractie van de VVD. Men kan nooit helemaal in de huid kruipen van degene die de tekst heeft geschreven en men leest bij het nemen van de politieke verantwoordelijkheid ook wel eens over bepaalde woorden heen. Ik denk – en dat betekent dus dat ik dat daarmee heb bedoeld – dat de bestedingsmogelijkheden van de ook voor de belastingplichtigen geringer beschikbaar komende middelen wel eens anders worden aangewend dan oorspronkelijk was bedoeld.

De heer Zoon heeft nog een pikante suggestie gedaan voor belastingmogelijkheden in de toekomst. Het is daarom pikant, omdat velen het een genoeg vinden om zich peinzend bij het vuur van een open haard neer te zetten, er niet aan denkend dat dit wellicht nog eens wéér belast zou worden. De heer Veen heeft gewezen op de mogelijkheden van de contra-prestatie. Zo zijn er ook door mevrouw Bischoff nog wat gedachten op tafel gelegd.

De belastingheffing op open haarden – de belasting van haardsteden – zou, indien die zou worden ingevoerd, doen blijken dat, zoals een oude leraar op het gymnasium aan de leerlingen placht te zeggen, er niets nieuws onder de zon is. Het is een belasting die in het verleden in Nederland heeft bestaan, die zelfs in de Middeleeuwen al aanwezig was, namelijk de belasting op de haardsteden. In het begin van het koninkrijk, toen de personele belasting werd ingevoerd, was die belasting er ook al.

Vervolgens is die afgeschaft. Sinds de personele belasting is afgeschaft, zijn er weinig mogelijkheden meer om tot invoering in dat kader over te gaan. Als tot invoering van een dergelijke belasting zou worden besloten, dan zou het typisch een belasting zijn die geschikt zou zijn voor de lagere publiekrechtelijke lichamen. Ik zie de voorzitter van de commissie-Christiaanse instemmend knikken. Ik heb het rapport van de commissie-Christiaanse inmiddels echter bestudeerd en ik ben deze suggestie daarin niet tegengekomen.

Koning

Ik veronderstel dat de commissie er wel aandacht aan heeft besteed, maar dat die suggestie reeds in een vroeg-tijdig stadium door de commissie is verworpen. Een dergelijke belasting zou namelijk aanleiding geven tot buitengewoon ingewikkelde uitvoeringstechnische situaties en zou alleen in het leven kunnen worden geroepen, indien wij de personele belasting, maar dan in de vorm van een plaatselijke belasting, terug zouden krijgen.

De heer Zoon heeft ook gevraagd naar de cijfers over het zakelijk verbruik. Ik wil naar aanleiding van de opmerkingen die door de heren Zoon en Rijnvos zijn gemaakt, de volgende kanttekening plaatsen. Wij moeten in dit verband zakelijk verkeer niet verwarren met beroepsgoederenverkeer.

Beroepsgoederenvervoer is ongetwijfeld zakelijk verkeer, zoals een koe een beest is, maar niet ieder beest een koe. Het is in het bijzonder de positie van het beroepsgoederenvervoer geweest die de Regering ertoe heeft doen besluiten, niet te komen met een verhoging van de dieselaccijns. Hierbij is overwogen dat er ook zakelijk verkeer is dat van benzine gebruik maakt. Dit zakelijke verkeer, hoe onaangenaam het in het kader van het driesporenbeleid ook is om dit te treffen, wordt niet zo zwaar getroffen indien wij de dieselaccijns hadden verhoogd, waardoor de vele marginale beroepsgoederenvervoersbedrijven in nog grotere moeilijkheden waren gekomen. In deze context hebben wij gekozen voor verhoging van de benzineaccijns.

Ik meen met deze opmerkingen naast die van de Minister de behandeling van het wetsontwerp voor de verhoging van de benzineaccijns in eerste termijn te kunnen afsluiten.

De vergadering wordt van 12.39 uur tot 12.50 uur geschorst.

De heer **Zoon** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De bewindslieden ben ik dankbaar voor de aandacht die zij aan mijn opmerkingen hebben geschonken, al stel ik vast dat de Minister niet zo diep is ingegaan op mijn opmerkingen bij het 'groot-onderhoudontwerp'. Ik geef hem daarin groot gelijk. Vermoedelijk heeft hij wel begrepen dat hij geen argumenten zou kunnen verzinnen die voldoende hout snijden om mij tot andere gedachten te brengen, en vermoedelijk vreesde hij

een beetje dat hij mij gelijk zou moeten geven.

Het doet mij overigens genoeg dat ik hem met mijn opmerking dat de terugval in onderhoud na afloop van de termijn van tijdelijkheid niet zo erg is wanneer de conjunctuur weer aantrekt het enige goede argument heb gegeven dat nog voor het wetsontwerp kan pleiten. Wanneer hij vervolgens zegt dat de economie als gevolg van zijn kabinetsbeleid beter wordt, moet ik toch aannemen dat dat een vergissing is.

Mijn opmerking over het financieringstekort heeft de Minister helemaal verkeerd begrepen. Ik heb gezegd... ach nee, Mijnheer de Voorzitter!, ik leg mijn grapje niet meer uit.

De Staatssecretaris heeft er ter verdediging van het wetsontwerp inzake het groot-onderhoud op gewezen dat de nota van de heer Van Amelsvoort over het huurwaardeforfait in de inkomstenbelasting betrekking heeft op een blijvende situatie. Dat is juist. Ik vind het ook juist dat de bewindslieden onderschrijven dat een blijvende aantasting van de methodiek van het huurwaardeforfait niet acceptabel is, en dat zij onderstrepen dat dit wetsontwerp tijdelijk is.

Ook de heer Christiaanse heeft op de tijdelijkheid ervan gewezen. Het is merkwaardig dat hij, net als ik, een groot aantal bezwaren tegen het wetsontwerp noemt, maar dan vervolgens zegt 'ach, het is tijdelijk...'. Is iets slechts niet zo erg slecht meer wanneer het tijdelijk is? Kan men bij voorbeeld zeggen dat 'eventjes inbreken' op voorhand niet zo erg is? Ik ben benieuwd wat hij daarop te zeggen heeft.

De Staatssecretaris heeft gezegd dat men met het tijdelijke karakter van dit wetsontwerp beoogt 'een zweepslageffect' teweeg te brengen. Nu weet hij misschien dat een zweepslag een aandoening is van de buikspieren waardoor men zijn benen niet meer kan gebruiken. Naar mijn mening kan er dan ook onmogelijk veel vaart van dit wetsontwerp uitgaan.

In ernst: ik begrijp de intentie van de bewindslieden, namelijk dat zij een effect op de werkgelegenheid teweeg willen brengen. Eén van de essentiële punten van mijn betoog was nu juist dat dat effect niet kan worden aangetoond. Men weet het niet; men moet maar afwachten wat er gebeurt. Heeft men eigenlijk wel een indruk van de recente stand van zaken ten aanzien van het groot-onderhoud en het schilderwerk? Zijn de woningen die

door eigenaren worden bewoond nu de verwaarloosde woningen in ons land?

Wanneer dit ontwerp de verdienste heeft, zoals de heer Christiaanse zei, dat de werkgelegenheid bij bonafide werkgevers wordt bevorderd – ik betwijfel dat overigens – dan wordt er natuurlijk geen werkgelegenheid gecreëerd. Het werk wordt immers toch wel gedaan, getuige het feit dat die woningen er goed uitzien. Neen, er wordt niets anders gecreëerd dan een te registreren aantal arbeidsplaatsen.

Dit heeft geen effect voor de werkgelegenheid; er zijn gewoon wat arbeidsplaatsen bijgeteld maar reëel verandert er niets. Het kan best zijn, dat bonafide ondernemers op het wetsontwerp zitten te wachten, omdat zij aannemen dat er voor hen meer werk uit voortvloeit. Ik vind echter dat met dit wetsontwerp een merkwaardige weg wordt gevolgd om bonafide werkgelegenheid te creëren. Het lijkt mij veel meer voor de hand liggend en rechtvaardiger om de malafide kant van het werk wat beter aan te pakken.

Ik ben de Staatssecretaris erkentelijk voor diens explicatie van de geruisloze overdracht van een onderneming. Het viel mij overigens wel op, dat hij telkens sprak over de overdracht van vader op zoon. Dit is een wel erg traditioneel voorbeeld: van vader op dochter of van moeder op dochter kan ook. Ik wil dit vrouwelijke element gaarne bij de Staatssecretaris introduceren.

Het gebrek aan voorstellingsvermogen ten aanzien van de relatie die de heer Van der Linden, aan de overzijde heeft gelegd, hebben de Staatssecretaris en ik gemeen. Het doet mij in ieder geval genoeg, dat er iets is wat ons vereent.

Ik wil nog een enkele opmerking maken over de benzine-accijns. De Minister heeft gezegd dat ik niet bang behoef te zijn, dat de Regering er steeds op uit is voordelen van de burger af te romen. Persoonlijk vind ik dit afromen, onder bepaalde omstandigheden, helemaal niet erg; dat mag best van mij.

Mijn opmerking ten aanzien van de memorie van toelichting had slechts ten doel erop te wijzen dat de bewindslieden, wanneer inmiddels een andere situatie is ingetreden, niet moeten volstaan met in de memorie van toelichting hetzelfde te zeggen wat zij voorheen hebben gezegd. Men mag toch wel een beetje recht doen aan de actualiteit. Ik heb van de Staatssecretaris begrepen dat een belasting op

Zoon

open haarden niets nieuws is. Dat vind ik jammer, want ik meende hiermede iets aan te dragen. De Staatssecretaris zegt dat een belasting op open haarden, wanneer deze door de lagere publiekrechtelijke organen zou worden ingevoerd, erg ingewikkeld zou worden.

Nu, uit het wetsontwerp inzake het groot onderhoud blijkt wel, dat de bewindsman enige ingewikkeldheid niet uit de weg gaat. Ik vind dit dus geen argument. Wij blijven hopen dat er in dit opzicht iets wordt gedaan met de open haarden omdat er hier een samenhang is met ontbossing en luchtverontreiniging – zaken die als zodanig wel erg verontrustend zijn.

Wij hebben, zij het met enige aarzeling, geen bezwaar tegen een verhoging van de benzine-accijns. Onze motieven berusten niet op de overweging dat zo'n verhoging zo fraai is, noch op beduchtheid – zoals de Minister ten onrechte dacht – voor het financieringstekort. Zij berusten op onze vrees dat het wegvallen van deze opbrengst de Regering ertoe zal brengen met bezuinigingen te komen die voor ons niet aanvaardbaar zijn, zoals wij dit recentelijk zo vaak van dit kabinet hebben moeten ervaren.

□

De heer **Christiaanse** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal alleen spreken over het wetsontwerp groot onderhoud enz. De heer Zoon heeft, met verwijzing naar de woorden van een vroegere staatssecretaris, gesuggereerd dat er wordt afgegleeden naar een integrale aftrek van onderhoudskosten. Dit lijkt mij inderdaad een mogelijkheid te zijn. Het komt mij daarom voor, dat er voor wat betreft een definitieve regeling op dit hele terrein, moet worden gedacht aan een verbinding met de problematiek van de Contourennota.

Ik heb daar in eerste termijn al over gesproken en ik meen hierop nog geen reactie van de bewindslieden te hebben gekregen. Het zal de situatie per 1986 vergemakkelijken, indien het, zoals ik heb aangeduid, in dat kader wordt meegenomen.

De heer Zoon heeft mij persoonlijk een vraag gesteld over de tijdelijkheid.

Ik zie niet in waarom de bezwaren niet gemakkelijker kunnen worden geaccepteerd bij een tijdelijke regeling. Bij een blijvende, structurele voorziening zijn die bezwaren uiteraard zwaarder wegend. Een tijdelijke abberatie kan worden gerepareerd. Dat zal – naar ik hoop – ook in het kader van de Contourennota gebeuren.

Ik weet ook, dat de heer Zoon een zo constante factor is dat hij wellicht enige moeite met tijdelijkheid heeft. Met mij is dat iets minder het geval.

Ik ben er verheugd over, dat de Minister een relatie heeft gelegd met de maatregelen van Staatssecretaris Brox en ook het vermoeden heeft uitgesproken, dat een substantiële bijdrage zal worden geleverd aan de werkgelegenheid in deze sector. Ook de berekeningen die ik zelf geschat heb, heeft hij op zichzelf niet bestreden. Natuurlijk zijn er onzekere factoren, maar een schatting van 30% arbeidskosten lijkt naar mijn mening reeds aan de lage kant.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben onze grote zorg geuit over de extra werklast voor de belastingdienst. Het is juist, dat het meeste werk zich in 1984 zal voordoen. Ik begrijp, dat in dit kader wordt bekenen of uitbreiding wenselijk en noodzakelijk is. Het is overigens een goede zaak, dat bij ieder wetsontwerp in de toekomst expliciet zal worden gemaakt hoe veel extra mankracht nodig is. Ik heb dit met dankbaarheid genoteerd.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft naar mijn mening de budgettaire, de financiële, de fiscaal-technische en de fiscaaltheoretische overwegingen iets te sterk in zijn betoog op één lijn gesteld. Voor ons heeft het budgettaire punt in het kader van dit wetsontwerp als precedent voor de toekomst een geheel eigen karakter. De Minister beklemtoont terecht, dat de cumulatie van een drietal door hem genoemde overwegingen dit wetsontwerp als het ware wel tot een zekere uitzondering maken. Dat lijkt mij op zichzelf juist.

Ik wil echter nog eens onderstrepen, dat hij ook heeft gezegd dat, indien de onzekerheid is opgeheven, per saldo een budgettair gat overblijft dat vanzelfsprekend in het kader van het algemeen budgettaire beleid zal worden betrokken.

Mijnheer de Voorzitter! Concluderend over dit wetsontwerp: het heeft minpunten, het is positief op het punt van de werkgelegenheid en qua precedent is het niet gelukkig voor de Minister van Financiën dat het ten dele een onvolledige dekking heeft. Wij hebben begrip voor de bijzondere situatie bij dit wetsontwerp. Alles afwegende, zal mijn fractie steun geven aan dit wetsontwerp. Eén lid heeft echter zodanig onoverkomelijke bezwaren, dat hij zijn stem wenst te onthouden.

□

De heer **Veen** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! In de eerste termijn heb ik

namens mijn fractie al laten blijken, dat in de afweging van het wetsontwerp over het groot onderhoud de keuze voor het effect van de werkgelegenheid en de inschatting daarvan zwaarder wogen dan de bezwaren die ongetwijfeld aan het wetsontwerp kleven. De beantwoording van de Regering heeft aan die keuze nog verder bijgedragen.

Wat betreft de geruisloze overdracht en het antwoord van de Staatssecretaris wil ik nog een opmerking maken. De Staatssecretaris heeft gezegd naar aanleiding van mijn suggestie om de Raad van State te volgen, dat de BV's toch een heel andere categorie bedrijven zijn dan die waarover dit wetsontwerp gaat.

Bovendien – zo zei hij – is er een prachtige oplossing: als een vader en zoon of een moeder en dochter in de BV-constructie een geruisloze overdracht of iets dergelijks willen hebben, zouden kapitaal en arbeid gescheiden moeten worden. De vader zou de aandelen moeten behouden en de zoon zou het management voor zijn rekening nemen.

De Staatssecretaris gaat naar mijn mening met deze oplossing op zijn minst voorbij aan het mogelijke psychologisch vervelende effect van een dergelijke constructie. Het kind is dan namelijk wel de manager, maar de vader blijft de aandeelhouder en dus in wezen de baas. Zeker bij conflicten geeft dit problemen. Bovendien stapt de Staatssecretaris wat lichtvaardig over de gevolgen van een dergelijke constructie bij erfopvolging. Ik kan mij voorstellen, dat hij daarop op dit moment en in het kader van deze wet niet helemaal kan en wil ingaan, maar ik wil toch zijn aandacht voor dit probleem vragen.

□

Minister **Ruding**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan in mijn aandeel in de tweede termijn kort zijn. Ik ben de geachte afgevaardigde de heer Zoon erkentelijk voor zijn opmerkingen ook in tweede termijn. Zoals ik al heb geconstateerd, verschillen wij niet van mening over een aantal elementen van deze problematiek, namelijk de nadelen, de aarzelingen op sommige punten, maar wij blijven van mening verschillen over het wegen van de plus- en minpunten. Hij komt tot een negatief oordeel, ik tot een positief. Ik heb er op dit moment weinig aan toe te voegen.

Ik heb met erkentelijkheid kennisgenomen van het feit dat de heer Christiaanse verheugd is over een aantal onderdelen van mijn antwoord,

Ruding

dus daarop behoef ik niet nader in te gaan. Ik noem met name het punt van de problematiek van de personeelsbezetting van de belastingdienst en de werkgelegenheidsproblematiek.

Ik wil nog één opmerking maken over de budgettaire problematiek. Ik deel de mening van de heer Christiaanse, dat er altijd een zeker gevaar van precedentwerking verbonden is aan een dergelijke zaak. Ik meen echter – ik denk ook dat dit zijn mening is – dat deze kans om twee redenen gering is, ten eerste omdat zich hierbij een, ik wil niet zeggen: unieke, maar toch in ieder geval zeldzame cumulatie van drie factoren voordoet, die zich niet snel zal herhalen en ten tweede dat wij, naar ik hoop, toch ook kunnen varen op mijn eigen toezegging, dat ik niet gediend ben van precedents, juist vanwege het punt waarover de heer Christiaanse en ik geen enkel verschil van mening hebben, wat gelukkig ook geldt voor diverse andere afgevaardigden, namelijk dat een wetsontwerp, hoe goed ook, uit andere hoofde ten principale geen doorkruising mag betekenen van een verantwoord budgettair beleid. Ik meen dat dit een uitzondering is en ook dient te blijven.

Hoewel ik mij de waarschuwingen zeer wel ter harte neem en die waarschuwingen ook erken, geloof ik dat er geen groot gevaar bestaat dat aanneming van dit wetsontwerp in algemeen budgettaire zin grote gevaren met zich brengt, gezien de context van de behandeling zowel in deze Kamer als in de Tweede Kamer. Ik deel de mening van de heer Christiaanse, wat, geloof ik, ook de hoofdoorzaking van de heer Veen is, dat de problematiek van de werkgelegenheid in deze sector de doorslaggevende rol heeft vervuld bij dit tijdelijke wetsontwerp.

□

Staatssecretaris **Koning**: Mijnheer de Voorzitter! Ook mijnerzijds nog een enkele korte opmerking. Ik ken het begrip 'coup de fouet', zoals het zweepslageffect als kwaal wordt aangeduid. Van de in het wetsontwerp vervatte maatregelen gaat echter een stimulans uit en niet een belemmerende werking, is de gedachte van de Regering. Ik ben het met de heer Zoon eens dat de werkgelegenheidseffecten op zich zelf niet volledig kunnen worden berekend, maar wie niet waagt, die niet wint!

Dan over de geruisloze overdracht: de geachte afgevaardigde de heer Zoon weet dat ik de vrouw niet minder eer en dat ik juist vanwege die omstandigheid het strafrechtelijke begrip 'hij' heb gehanteerd, daarbij geen afbreuk doende aan mijn emancipatoire gevoelens.

Ik heb al gewezen op de ingewikkeldheid van het instellen van een belasting op open haarden. Alles is ingewikkeld, maar ik denk dat je de ingewikkeldheid niet nog groter moet maken.

Ik verontschuldigd mij voor het feit dat ik in eerste termijn niet heb gereageerd op de opmerking van de heer Christiaanse over het volledig buiten het inkomensbegrip brengen van de eigen woning. Ik denk dat dit punt inderdaad tijdens het debat over de Contourennota in de Tweede Kamer zal worden opgevoerd. Dit wordt inderdaad in het buitenland nogal anders bekeken dan hier in Nederland het geval is. De geachte afgevaardigde weet ook dat er met name ten opzichte van de financiering enige haken en ogen aanzitten.

Ik hoef in dit verband slechts het woord 'rente-aftrek' te noemen. Tevens hoef ik ook maar te verwijzen naar de mededeling die door de Minister-President bij het afleggen van de regeringsverklaring is gedaan met betrekking tot een wetsontwerp dat afhankelijk is over de beperking van de hypotheekrente-aftrek, namelijk dat dit in deze kabinetsperiode niet zou worden doorgezet. Mijn conclusie moet derhalve zijn dat het op dit moment niet mogelijk is enige voorspelling te doen over de vraag hoe die discussie zal aflopen. De geachte afgevaardigde heeft met zijn opmerkingen inderdaad in die zin gelijk, dat andere landen daarover anders denken dan wij, andere regelingen hebben en dat het noodzakelijk is ook eens te bekijken hoe deze zaak in andere landen is geregeld.

Het spijt mij dat mijn opmerkingen inzake het verschil tussen ondernemingsvormen de heer Veen niet geheel hebben overtuigd. Ik denk dat die verschillen altijd zullen blijven bestaan, ook bij de overdracht van eenmanszaken. Over het probleem van de financiering van de erfopvolging, juist in het kader van de Successiewet en in het kader van het erfrecht, is het laatste woord nog niet gesproken. Er zijn in het kader van de successiewetgeving bij de laatste wijziging van de Successiewet enkele faciliteiten aangebracht.

Er wordt ook gekeken naar verder gaande mogelijkheden. Ik kan daarover

nu nog geen uitspraken doen. De successierechtelijke problematiek is in het algemeen aanwezig; de erfrechtelijke problematiek is hierbij echter ook aanwezig, al was het alleen maar wanneer wij kijken naar de kwestie van de legitieme portie die in het geding kan zijn en problemen kan opleveren. Ik begeef mij dan echter al zo ver buiten het fiscale vlak, dat ik dat graag overlaat aan de Minister van Justitie.

De beraadslaging wordt gesloten.

Wetsontwerp **17 803** wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat 32 leden voor het wetsontwerp en 26 leden ertegen hebben gestemd.

Wetsontwerp **17 859** wordt zonder stemming aangenomen.

Wetsontwerp **17 936** wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van D'66 en de CPN wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen dit wetsontwerp te hebben gestemd.

De vergadering wordt van 13.17 uur tot 14.02 uur geschorst.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Het achterwege laten van de herziening van het wettelijk minimumloon, van de uitkeringen krachtens een aantal sociale verzekeringswetten en van een aantal uitkeringen en pensioenen krachtens enige andere wetten per 1 juli 1983 (17 941)**.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Voorzitter! Vanochtend hebben de regeringspartijen het financieringsstekort met zo'n f 100 mln. verhoogd om het iets meer welgestelde deel van hun clientèle te behagen. Alles heeft zijn prijs en komt het niet uit de lengte, dan komt het wel uit de breedte van de onderste lagen van de inkomenspiramide. Vanmiddag mogen wij een poging doen om de groei van het financieringsstekort, vergeleken met ongewijzigd beleid, enigszins in te dammen. De prijs wordt betaald door kinderrijke gezinnen, de minima en de daaraan gekoppelde uitkeringen. Aldus beantwoordt de vraag wie er in dit land sociale tegenstellingen vergroot,

Van der Zandschulp

zichzelf. De vraag hoe zulks te rijmen valt met liberale principes over gelijke kansen of christen-democratische uitgangspunten van sociale gerechtigheid behoeft ik gelukkig niet te beantwoorden.

Precies een jaar geleden mocht ik in deze Kamer voor het eerst optreden als woordvoerder van mijn partij op het gebied van Sociale Zaken. Het betrof toen het agendapunt: benedenwaartse bijstelling van het minimumloon en de daaraan gekoppelde sociale uitkeringen in afwijking van de Wet aanpassingsmechanismen'. Eind 1982 hadden wij hetzelfde agendapunt. Nu, eind juni 1983, hebben wij weer hetzelfde agendapunt. Een halfjaarlijks ritme waarmee de Wet aanpassingsmechanismen, eens alom toegejuicht als een mijlpaal van sociale gerechtigheid, wordt 'kaltgesteld'.

De inmiddels opgelopen achterstelling van minimumloon en uitkeringen bij de index van de regelingslonen bedraagt per 1 juli 4,8%, ongeveer f100 bruto, ongeveer f52 netto per maand. Redelijk als wij zijn, willen wij daarvan 0,5% aftrekken, namelijk het niet doorgeven van de verwerking van toeslagen in de bouw in de officiële bouw-c.a.o. Het betreft hier immers geen reële loonsverbetering, maar alleen een optische, een andere benaming voor een daarvoor al bestaand loonbestanddeel.

Resteert een reële achterstelling van het minimumloon van 4,8% min 0,5% is 4,3%. Voor die achterstelling valt geen rechtvaardiging te geven tenzij men wil verdedigen dat de inkomensverschillen groter moeten worden, maar die expliciete stellingname over een wenselijk te achten denivellering ben ik niet tegengekomen in de memorie van toelichting en de daarop volgende stukken.

Ik ben daarin wel tegengekomen de budgettaire motieven die allesoverheersend zijn. Op zichzelf hebben wij begrip voor budgettaire motieven, maar wij hebben in het geheel geen begrip voor deze politieke vertaling ervan: een nogal eenzijdig afwentelen van bestaande problemen op de schouders van de mensen met de laagste inkomens.

Naast dat budgettaire argument, waarvan wij de politieke vertaling dus afwijzen, sluipen er echter in de verdediging van de kant van het kabinet onzuivere motieven die de discussie dreigen te vertroebelen. Een eerste oneigenlijk argument wordt ontleend aan de constatering dat de

werknemers in de marktsector per 1 januari voor ongeveer de helft hebben afgezien van prijscompensatie en per 1 juli in overgrote meerderheid, in ruil voor arbeidstijdverkorting.

Aldus zouden de kabinetsvoorstellen betekenen dat de minima ongeveer in de pas lopen met de loonontwikkeling in de marktsector en zou de parallelle in de inkomensontwikkeling bewaard blijven. Dat moge als een geïsoleerde momentopname juist lijken, het is een optiek ontleend aan gezichtsbedrog. Wij hebben namelijk bij de totstandkoming van de WAM besloten dat de minima niet in de pas zouden lopen, maar dat er sprake zou zijn van na-indexering met een vertraging van een halfjaar.

In de vette jaren betekent zulks dat de koopkrachtverbetering voor de minima een half jaar na-ijlt; in de magere jaren betekent dezelfde methodiek dat de koopkracht-verslechtering een half jaar na-ijlt. Indien de economie in de toekomst weer aantrekt en koopkrachtverbetering weer mogelijk blijkt te zijn, dan volgen de minima wederom met een half jaar vertraging. Op termijn bezien pakt het indexeringsmechanisme dus vrij objectief uit en is het verschil met de loonontwikkeling in de marktsector zeer gering.

Uit bovenvermelde methodiek vloeit loischerwijze voort dat een ad hoc-argumentatie over het dit jaar in de pas lopen niet valide is. Zo'n argumentatie dient dan ook naar mijn mening achterwege te blijven.

Terzijde merk ik nog het volgende op. Toen het ging om de teruggave van de inflatiecorrectie in de inkomstenbelasting, waarbij eveneens sprake was van na-ijleffecten is door de Regering en de regeringspartijen niet het argument gebruikt dat de dalende inflatie zou leiden tot overcompensatie en dat het na-ijleffect vervangen zou moeten worden door een in de pas lopen. Waarom spreekt men hier met twee tongen?

Een tweede oneigenlijk element in de discussie wordt gevormd door verwijzingen naar wenselijk geachte arbeidstijdverkorting. Consequent als wij zijn, erkennen wij dat arbeidstijdverkorting straks ook consequenties zal hebben voor de hoogte van het minimumloon. Dank zij het koppelingsmechanisme worden die consequenties vanzelf betrokken in de na-indexering. Bij sterk uiteenlopende vormen van arbeidstijdverkorting bezwijkt echter een der ijkpunten, namelijk de uniforme werkweek. De gemiddelde arbeidstijd als nieuw ijkpunt biedt geen soelaas bij sterk uiteenlopende vormen van arbeidstijdverkorting.

Op zichzelf volgen wij de redenering van het kabinet dat een nieuw indexeringsmechanisme moet worden ontwikkeld. Werkelijk acut is dat probleem op dit moment echter niet. De meeste c.a.o.'s die arbeidstijdverkorting kennen, komen uit op een arbeidstijdverkorting van 5% per 1 januari 1985. De minima staan thans, per 1 juli, al op een achterstand van 4,3%. Zij anticiperen dus nu al op arbeidstijdeffecten die over gemiddeld anderhalf jaar optreden.

In dit verband wil ik aan de Minister een vraag stellen die mij zo langzamerhand begint te intrigeren. De Minister heeft twee keer in de Tweede Kamer, namelijk bij het debat over de Voorjaarsnota en bij het debat over dit wetsontwerp, zijn betoog over de noodzaak van een snelle neerwaartse bijstelling van het minimumloon kracht bijgezet door te verwijzen naar de c.a.o. voor de metaalindustrie, die volgens de Minister al op 1 april 1984 een arbeidstijdverkorting van 5% zou kennen.

De kranten die ik lees melden echter dat de arbeidstijdverkorting van 5% bij de metaalindustrie ingaat op 1 januari 1985. Een districtsbestuurder van de Industriebond FNV die ik raadpleegde, hield het eveneens op 1 januari 1985 voor de metaalindustrie en op 1 oktober 1984 voor de zogenaamde kleinmetaal. Ik vraag mij nu dus af wie er uit de pas loopt. Is het de ene soldaat of de rest van de compagnie? Indien de Minister abuis zou zijn – ik weet het nog steeds niet zeker, maar ik ga het wel vermoeden – dan betekent dat toch dat er iets meer tijd resteert om het minimumloon aan te passen aan de consequenties van arbeidstijdverkorting dan de Minister tot dusverre meende.

Een derde punt waarover op dit moment een althans voor mij onheldere en onafgeronde discussie ontstaan is, betreft de driehoeksrelatie tussen de arbeidsvoorwaarden in de marktsector, de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector en de aanpassing van het minimumloon. Als ik het goed heb begrepen, wil de Minister bij de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector een trendsettend beleid gaan voeren, althans in 1983. In hoeverre dat beleid daarna wordt voortgezet, is mij niet duidelijk.

Nu heeft het kabinet in de overheidssector tot dusverre nog niet zo hard voorop gelopen als het erom gaat loonoffers om te zetten in arbeidstijdverkorting. Per 1 oktober moet er nu een inhaalmanoeuvre komen, waarover thans open overleg met de ambtenarenorganisaties plaatsvindt,

Van de Zandschulp

maar waarbij naar mijn indruk de uitkomst vooraf al is gedictieerd.

Ik ga nu niet in op de voor- en nadelen van een eventueel trendsettend beleid voor het overheids- en semi-overheidspersoneel. Dat zou tot een heel ingewikkeld debat voeren. Dat heeft onder andere te maken met de pakketvergelijking, die er nog niet is, met een verschillend regime in sociale-zekerheidsregelingen en met het principiële politieke debat over de vraag of het overheidspersoneel gewoon werknemer is, dan wel in een bijzondere positie verkeert. Met het laatste hangt het debat over het stakingsrecht voor ambtenaren samen, waarover wij hedenmorgen het een en ander in de kranten konden lezen. Ik heb de indruk dat dit debat nog lang niet is afgerond.

Als men al zou kiezen voor een trendsettend beleid voor overheids- en semi-overheidspersoneel, dan volgt daaruit, mijns inziens volstrekt niet logischerwijs, dat minimumloon en sociale uitkeringen gekoppeld zouden moeten worden aan een index-inkomensontwikkeling bij de overheid. En wel om de volgende redenen.

Ten eerste: minimumlonen komen zowel voor in de marktsector als in de overheidssector.

Ten tweede: premiebetalingen vinden eveneens zowel in de marktsector als, op een wat ingewikkelde wijze, in de overheidssector plaats.

Ten derde: uitkeringen vinden zowel plaats aan mensen die worden uitgestoten uit, dan wel niet eens worden toegelaten tot de marktsector en de overheidssector.

Indien een trendsettend beleid voor overheids- en semi-overheidspersoneel zich zou doorzetten, dan lijkt hiervan de logische consequentie dat de aanpassing van de minima geschiedt aan de hand van een gemengde index van regelingslonen in de marktsector en het arbeidsvoorwaardenbeleid van de overheid. Ik hoor graag van de Minister of ook hij dit ook een logische redenering vindt.

De dreigende korting van 2% voor het minimumloon per 1 oktober komt bovenop de huidige achterstelling van 4,3%. Blijkens de adviesaanvraag aan de SER over de herinrichting van de methodiek van vaststelling van het minimumloon, zou er dan eventueel nog een extra voorindexering ten behoeve van arbeidstijdverkorting in 1984 overheen kunnen komen. Mocht zo'n nieuwe, herhaalde voorindexering al te fors uitvallen, omdat de markt-

sector in sterke mate achter blijft, dan zou volgens die adviesaanvraag correctie mogelijk zijn, maar niet met terugwerkende kracht. Het laatste lijkt mij opnieuw een onzuiver element in zo'n nieuwe berekeningsmethodiek, die weer ten nadele van de minima uitpakt. In de discussie over de stelselwijziging wordt voorts opnieuw gezinspeeld op een verdere daling van de sociale minima.

De Minister heeft de voorgenomen korting van 2% bij de minima per 1 oktober een stimulans voor arbeidstijdverkorting genoemd. Ik vind dat een ongerijmde uitlating. Als arbeidstijdverkorting inkomensoffers vraagt, liggen de grootste knelpunten en moeilijkheden bij de laagste inkomens. Daar meer vragen dan strikt nodig is, botst met rechtvaardigheidsgevoelens, doet het maatschappelijk draagvlak voor arbeidstijdverkorting afbrokkelen en zal naar mijn taxatie veeleer als een anti-stimulans voor arbeidstijdverkorting uitwerken.

Ik maak nog enkele algemene opmerkingen over de inkomenspositie van de minima. De Minister legt in vrijwel elk interview uit, dat het begrip 'sociaal minimum' slechts een relatieve betekenis heeft en afhankelijk is van een bepaald niveau van welvaart in een bepaalde tijd en in een bepaald land. Dat lijkt mij een correcte redenering.

In het debat in de Tweede Kamer voegde Ina Brouwer hieraan toe dat de hoogte van het sociaal minimum ook door de machtsverhoudingen in de maatschappij wordt bepaald. Dit lijkt mij een zeer correcte aanvulling. De machtspositie van mensen met minimumloon en sociale uitkering is zeer gering. Aan het algemene welvaartsniveau en aan de machtspositie in de maatschappij voeg ik nog een derde overweging toe, namelijk dat er bij de vergaande relativering van het begrip sociaal minimum toch onvoldoende rekening mee wordt gehouden dat het inkomen van de minima in toenemende mate uit vaste lasten is gaan bestaan. Ik denk vooral aan het sterk gestegen aandeel van de woonlasten in het totale inkomen, die relatief het zwaarst op de laagste inkomens drukken.

De sociaal-wetenschappelijk onderzoeker Caspar Wiebrens van het Sociaal en Cultureel Planbureau becijferde vorig jaar dat een minimumloner, (getrouwd, twee kinderen) in 1979, na aftrek van vaste lasten, door hem zo krap mogelijk berekend, 4700 gulden overhield, die men met enige welwillendheid als vrij besteedbaar kon beschouwen.

In 1982 was dat vrij besteedbare bedrag gedaald tot f 3800. Te vrezen valt dat het in 1983 nog verder geslonken is. De overheid zou als schild der zwakken extra zorgvuldig moeten omspringen met de laagste inkomens en inkomensdaling dienen te beperken tot datgene wat strikt nodig is als consequentie van herverdeling van werk. Tegelijkertijd zou de overheid creatief moeten zoeken naar enige vormen van structurele compensatie voor de alleenverdieners onder de laagst betaalden om te verhinderen dat mensen werkelijk in grote nood geraken. Van onze kant zijn daartoe al eerder suggesties gedaan, maar tot dusverre zijn die door het kabinet nog niet erg positief benaderd.

In dit kabinetsbeleid sluipt naast het motief van herverdeling van werk ook naar ik vrees de gemakzuchtige constatering binnen dat de minima het gemakkelijkst te pakken zijn als het erom gaat gaten in de begroting te dichten. De lasten van de crisis worden zo in onevenredige mate op de minima afgewenteld. Zo zakken de minima door de vloer, die de wet aanpassingsmechanisme in het loongebouw heeft gelegd, en worden ze in onderaardse kelders geduwd, dit op dezelfde dag waarop wij bovenop het loongebouw nog een luxueus torentje bouwen voor bepaalde categorieën van huiseigenaren.

Als ik mij goed herinner komt aan het CDA het auteursrecht toe van de term beschavingsnorm als het gaat om de koppeling van de minima aan de index van de regelingslonen. Helaas, het CDA lijkt in slechte jaren deze beschavingsnorm niet intact te kunnen of te willen houden. Eén verdedigingslinie houden de Minister en het CDA tegenover de VVD nog wel in stand, de zogenaamde netto-netto koppeling. Dat is niet geheel zonder betekenis, maar die betekenis vermindert wel snel als men het hart uit het koppelingsmechanisme haalt, namelijk de index van de regelingslonen.

Ik heb het verleden jaar als volgt geformuleerd. De index van de regelingslonen is de locomotief van het koppelingsmechanisme. Het kabinet ont koppelt de wagons van minimumloon en minimumuitkeringen van deze locomotief. Het feit dat de wagons van minimumloon en minimumuitkeringen nog steeds aan elkaar gekoppeld zijn, is van minder betekenis als beide wagons op een zijspoor worden gerangeerd. Helaas, ik herhaal mijzelf, maar de Regering dient ook elk half jaar een zelfde slecht wetsvoorstel in.

□

De heer **Heijmans** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Op het moment dat ik gisteren het uitgetikte verhaal voor vandaag op mijn bureau kreeg, bereikte mij de telefonische mededeling, dat beide wetsontwerpen, waarvan de behandeling aanvankelijk gezamenlijk zou plaatsvinden, toch apart zouden worden behandeld. Ik zal dan ook het fileermes moeten hanteren. Ik wil toch graag beginnen met een opmerking terzijde over beide wetsontwerpen, die bovendien op meer wetsontwerpen zou kunnen slaan.

Deze beide wetsontwerpen zijn op 30 mei ingediend. Dat betekent, dat de bewindslieden de Tweede en de Eerste Kamer precies 28 dagen gaven voor de behandeling ervan maar ook geen dag meer. Als we ze vandaag niet zouden aannemen c.q. erover stemmen en dus de ontwerpen voor 1 juli het Staatsblad niet zouden bereiken, komt er uitstel en valt er wederom een gat.

De bewindslieden weten immers dat de Centrale Raad van Beroep onverbiddelijk is wanneer het gaat om terugwerkende kracht in het nadeel van de verzekerde. Aan de overzijde is reeds gewezen op de krappe tijdslijm. De heer Hermesen noemde in dit verband ook ons Huis en dat was erg aardig van hem. De Staatssecretaris heeft toen tot twee keer toe gezegd, dat het achteraf beschouwd wel eerder had gekund.

Dat is een loyale erkenning en dat siert de Staatssecretaris. Dat neemt niet weg dat het allemaal misschien een tikje slordig is. Was het de eerste keer, dan zou men zeggen: vooruit maar. Ik vraag mij af of hierin een beetje een structureel element aan het komen is. Men vraagt zich dan af of het misschien – ik zeg dit met grote aarzeling – ontbreekt aan enige referentie, niet alleen ten opzichte van het parlement, maar ook tegenover andere organen, zoals bij voorbeeld de SER.

Het is toch niet helemaal niets, als het dagelijks bestuur van deze raad zicht meent tot de Minister-President te moeten wenden, niet alleen omdat de raad te weinig tijd zou krijgen voor het uitbrengen van zijn adviezen, maar ook omdat hij meent te weinig serieus te worden genomen.

Ik vraag mij af of het laatstgenoemde vermoeden niet een beetje begrijpelijk is, wanneer – zoals toch is gebeurd – de inkt van een advies nog niet droog is op het moment dat het desbetreffende wetsontwerp verschijnt, waarin

dan weinig of niets van 's raads mening is terug te vinden. Natuurlijk mogen bewindslieden zulk een advies niet volgen, maar het gaat mij meer om de manier waarop het spel wordt gespeeld. Ik zeg dit alles met groot begrip voor de moeilijke situatie waarin de bewindslieden verkeren en met groot begrip voor het ondankbare werk dat zij moeten doen.

Vorige week heb ik tijdens het beleidsdebat met instemming de uitspraak van de Minister over de doeleinden van de verzorgingsstaat geciteerd: een redelijk bestaan voor iedereen, gemeten aan het economische, sociale en culturele ontwikkelingspeil van vandaag.

Het economische peil is nu eenmaal een stuk lager dan in de jaren zeventig. Net als iedereen zullen de minimumloners en de trekkers van uitkeringen de gevolgen daarvan moeten onderkennen. Dat is hard. Wie zal dat ontkennen? Het kan echter nu eenmaal niet anders. Bovendien, wij wilden onze uitkeringen, toch welvaartsvast. Geldt dat alleen in goede en niet in kwade dagen?

Wij mogen ons overigens hierbij wel realiseren dat deze categorie in de jaren zeventig een relatief grote materiële vooruitgang heeft gekend. Terwijl de koopkracht voor de minima in deze periode met 13% steeg – ik haal de uitspraak van de Minister, gedaan aan de overzijde van het Binnenhof aan – daalde het inkomen per inkomenstrekker – dit meldde NRC Handelsblad vorige week – met 2% per jaar. Daardoor is het op het niveau van 1972 teruggevallen volgens NRC Handelsblad.

De stijging van het minimumloon krijgt nog eens een extra onderstreping door wat hier de vorige week naar mijn smaak ten onrechte werd genoemd, het douceurtje van f 400 aan vakantietoeslag voor de hogere ambtenaren. Het is natuurlijk een schrale troost dat Nederland niet het enige land is, waarin moet worden bezuinigd.

In hetzelfde artikel van NRC Handelsblad wordt de mijns inziens juiste conclusie getrokken, dat de verzorgingsstaten van West-Europa, die in de jaren zeventig hun sociale-zekerheidssysteem fors hadden uitgebreid, in de val zijn gelopen. 'De onmacht van de noeste regeringen' wordt in het artikel van NRC Handelsblad gezegd 'om de problemen van toenemende uitgaven en lasten in een tijd van economische stagnatie aan te pakken, uit zich vaak in het hanteren van de botte bijl.

Uitkeringen worden niet meer aangepast aan de loonontwikkeling of zelfs de prijsstijgingen, premies en belastingen worden verhoogd, overheidsbijdragen worden verminderd of helemaal teruggetrokken; scherpe bewakingsdiensten worden ingesteld die misbruik moeten tegengaan'.

Mijn fractie is de mening toegedaan dat, botte bijl of niet, het gewoon niet anders kan. Daarom zal zij het wetsontwerp steunen, zij het niet van harte. Geldt het laatste niet eveneens de verdediging door de Minister?

De Minister heeft aan de overzijde van het Binnenhof gezegd, dat een uitschuifoperatie op zichzelf zou zijn gerechtvaardigd, ware het niet dat het kabinet om budgettaire redenen een permanente doorbreking van de aanpassingsmechanismen onontkoombaar acht.

Hij wil wel, zoals hij dat zelf noemde, op de lat schrijven, maar hij toont zich dan toch een even eerlijke als dubieuze debiteur. Mag ik hieruit afleiden – misschien heeft hij het wel gezegd, maar ik heb geen tijd gehad om alles even nauwkeurig door te nemen – dat hij voor goed af wil van de koppeling van de collectieve sector aan de ontwikkeling op de marktsector en dat hij alleen de netto-netto-koppeling wil handhaven?

Hoe denkt hij in dit verband dan over de opvattingen van professor Van Praag in het laatste nummer van Economisch Statische Berichten, namelijk dat de gehele problematiek gemakkelijker kan worden opgelost wanneer wij het dogma laten vallen, dat het door ons aanvaarde minimum-behoefniveau, de ondergrens moet zijn van de op de arbeidsmarkt gegeven beloningen. Het minimumloon en het minimuminkomen zouden onafhankelijk van elkaar op hun merites moeten worden beoordeeld.

Het handhaven van het minimumloon komt Van Praag als onwenselijk voor. Als de minimumlonen onder het minimuminkomen zouden vallen, dient suppletie te worden gegeven via de sociale verzekeringen of de bijstand. Ik zie die inbouw in de sociale verzekering overigens nog niet zo. Wat de bijstand betreft, dreigt straks bij de herstructurering van het sociale zekerheidsstelsel een steeds groter beroep te worden gedaan op deze Wet.

Heeft de Minister deze mogelijkheid verleden week in de Tweede Kamer ook niet genoemd, als de jeugdminimumlonen ten gevolge van de arbeidstijdverkorting te laag zouden

Heijmans

worden? Leidt dit grotere beroep op de Bijstandswet er niet toe dat na de vice-president van de Raad van State en eventueel de Minister-President, de rijksbetaalmeester de belangrijkste ambtsdrager in het Koninkrijk der Nederlanden gaat worden?

De heer **Van Dalen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Er was een bijkomende overweging bij het bevroeringsvoorstel om te voorkomen dat door deze bevroering fricties zouden ontstaan in het loongebouw. Wij hebben daar met instemming kennis van genomen. Wanneer immers de laagste inkomens niet mede ten behoeve van de arbeidstijdverkorting inleveren, wordt het loongebouw aanzienlijk ineen gedrukt. Aanzienlijk, omdat die indrukwekkende werking reeds bij de loonvorming aanwezig was. Dat zou betekenen dat bij de boven-minima de bereidheid zou afnemen om nog verder loon in te leveren voor een verdergaande arbeidstijdverkorting. Dat is inderdaad het geval.

Wij horen geluiden uit de werkgeverskring, dat men nog verder zou willen gaan. Men doet een beroep op de overheid om het minimumloon nog verder te verlagen – men noemt zelfs een percentage van 5 – om meer te kunnen bezuinigen en, naar hun mening, het marktmechanisme nog beter te kunnen laten functioneren, ook inzake de arbeidstijdverkorting. Het kabinet heeft aangekondigd, niet meer dan 2% te gaan korten.

In onze kring zijn wij al lang van mening dat terughoudendheid gepast is als het gaat om verhogingen van het minimumloon, omdat wij graag het koppelingsbeleid zo lang mogelijk willen handhaven. Er is echter nog een andere belangrijke reden. Het gaat hier namelijk om een inkomen waarvan de mensen redelijk moeten kunnen bestaan. Verleden week is tijdens het beleidsdebat over Sociale Zaken en Werkgelegenheid, namens onze fractie opgemerkt dat de ondergrens in het loongebouw en in de sociale verzekering niet zou mogen zakken beneden het bestaansminimum.

Wij hebben al te maken met het feit dat er meer dan een half miljoen echte minima zijn, die tegemoet moeten worden gekomen met een eenmalige uitkering. Het is daarom goed dat wij ook voor de toekomst letten op wat vrij besteedbare bedragen voor deze laagste inkomensgroepen nog kunnen betekenen, als het gaat

om de bestrijding van de noodzakelijke kosten om ook in onze samenleving als mens te kunnen blijven functioneren. Er is nu wel geantwoord dat wij met de vrije, individuele consumptiekeuze van de mensen zitten en dat het dan moeilijk is om daarnaar goede gerichte onderzoeken te verrichten, maar wij kunnen toch onderkennen dat bij de toenemende vaste lasten de marges voor die vrije, individuele consumptiekeuze steeds smaller worden.

Wij weten dat het welvaartsniveau van de laagste inkomensgroepen op natuurlijke wijze economisch gerelateerd moet zijn aan het algemene welvaartsniveau. Wij weten ook dat de mogelijkheden om het welvaartsniveau zo rechtvaardig mogelijk over de diverse groepen van de bevolking te verdelen, steeds beperkter worden. In het jargon zegt men dan dat de instrumenten steeds botter worden. Wij mogen niet vergeten welke sociale bedoeling er was, toen het wettelijke minimumloon indertijd werd geïntroduceerd.

Tegelijkertijd is het van belang dat wij spreken over een substantiële inkomensmatiging over de gehele linie. Wij zijn hier steeds voor geweest en hebben dit in allerlei toonaarden tijdens de kamerdebatten bezongen. Daarom is het goed dat het kabinet een dringend beroep op de sociale partners deed in 1983 om hiernaar te streven. Dit beroep is niet tevergeefs gedaan. Wij hebben in de stukken kunnen lezen dat de contractloonstijging vrijwel nihil zal zijn en dat een parallelle ontwikkeling is ontstaan tussen de contractlonen en het minimumloon, respectievelijk de sociale uitkeringen. Dit achten wij een gelukkige ontwikkeling.

De overheid kiest nu voor een trendsettend beleid. Het kabinet maakt zich hiervoor sterk. Het is echter goed dat het kabinet er zelf op toeziet, niet al te sterk vooruit te lopen, omdat wij met elkaar hebben gekozen voor de vrijheid en verantwoordelijkheid die men in de marktsector graag heeft om zelf te kunnen bepalen wat wenselijk is.

Ook is het wenselijk dat wij in het samenhangende meersparenbeleid met elkaar nationaal gezien afspraken maken over de verstandigste weg. Verleden week tijdens het beleidsdebat is al de waardering van onze fractie uitgesproken, omdat de Minister van Sociale Zaken kiest voor de weg van overleg. Hij heeft zelfs de hoop dat hij de sociale partners kan overtuigen.

Er zijn echter signalen dat niet alle partners overtuigd zijn van de noodzaak van de voorgestelde maatregelen. Er is zelfs, helaas, sterke verdeeldheid onderling. Mogelijk biedt de ontwikkeling in de komende maanden enig perspectief voor de resultaten van het overleg.

Het is zeer verleidelijk, vandaag ook een voorschotje te nemen op de maatregelen die per 1 oktober aanstaande moeten worden genomen, omdat dan de 2%-korting aan de orde is. Wij zien echter ervan af, hierover nu inhoudelijk te discussiëren, omdat er overleg is met de overheidsbonden. De vraag is of er sprake zal zijn van een dictaat. Wij geven wat dit betreft het voordeel van de twijfel aan de Minister van Binnenlandse Zaken, die het overleg voert.

Hij is voorstander van overleg en zal zijn overtuigingskracht gebruiken. Minstens zo belangrijk is het dat er een adviesaanvraag bij de SER ligt over de herinrichting van de methodiek voor vaststelling van de niveaus van minimumloon en sociale uitkeringen in verband met de arbeidsduurverkorting. Bovendien is dit voorstel geheel anders van karakter en inhoud dan het voorstel waarover wij nu spreken. Het lijkt mij daarom goed, de zaken te scheiden en de beraadslaging daarover af te wachten.

Door de gematigde nominale loonontwikkeling, die geaccumuleerde effecten in de samenleving kent, ontstaat onvermijdelijk op de middellange termijn een positief effect op het prijsniveau, lijkt ons. Wij zien al een zekere dalende prijstrend. Als deze doorzet, kan dit in de samenleving mildere instemming geven met de pijnlijke maatregelen die wij thans moeten treffen. Men kan dan immers achteraf de vruchten plukken van de opgebrachte ingetogenheid bij de loonvorming.

Blijkens kranteberichten is het Centraal Planbureau weer druk bezig met allerlei berekeningen. De minister-raad is bezig met de rijksbegroting voor 1984. Misschien heeft de Minister al enig inzicht in het verdere verloop en kan hij het mogelijke perspectief van een voortgezette dalende prijstrend bevestigen.

De vorige week is ook gesproken over de effecten, van de aangekondigde premiewijzigingen per 1 juli en datgene wat hierop volgt. De Staatssecretaris heeft toen al duidelijk laten blijken welke overwegingen hij heeft om af te wijken van het standpunt dat ook in de Sociaal-Economische Raad is ingenomen.

Van Dalen

Inmiddels is ook het advies van de Sociale Verzekeringsraad verschenen. Misschien is het voor dit debat goed dat de Staatssecretaris er nog even op ingaat waarom naar zijn mening verhogingen onvermijdelijk zijn. Zijn reactie kunnen wij dan in onze overwegingen betrekken.

Wij zijn vooral benieuwd – daarvan hebben wij meermalen blijk gegeven – naar de verwijderde effecten, in samenhang met de inkomensafhankelijke regelingen in de tertiaire sfeer. Wij spreken steeds over de primaire en de secundaire sfeer; meermalen hebben wij ook gesproken over effecten in de tertiaire sfeer. Wij kunnen ons voorstellen dat het zeer moeilijk is, daarvan een goed inzicht te geven, en dat het zelfs twijfelachtig is of dat tot een bevredigende discussie kan leiden.

Een winstpunt lijkt mij in elk geval dat het bij de discussie over de koopkrachtverhoudingen sterk relativerend zal werken. Wij hebben al eerder betoegd dat onze 'millimeter-maatlatjes', met de suggestie dat wij de werkelijkheid volledig in het vizier hebben, eigenlijk niet meer het juiste zicht op de werkelijkheid geven. Wij denken vaak dat wij in dit opzicht kunnen sturen, ook door in te spelen op het overheidsbeleid. Wij zullen onze illusies misschien in realistische zin kunnen veranderen.

Uit mijn verhaal kan men overigens afleiden dat wij er alle begrip voor hebben waarom voorzieningen achterwege worden gelaten en waarom deze maatregelen per 1 juli a.s. worden genomen. Wij vinden die maatregelen op zichzelf goed.

□

Mevrouw Bischoff van Heemskerck (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Er is al een flinke ronde geweest in deze Kamer en in de Tweede Kamer. Wij vervallen nooit in herhaling. Ik beperk mij dan ook tot een aantal nog niet eerder gestelde vragen, in de wetenschap dat het natuurlijk gemakkelijker is om vanaf dit altaar kritiek te leveren dan vanachter de tafel de zaak te verdedigen. Dat moet de oppositie ook maar eens zeggen. Ik ga in op drie punten: de koppeling, het driesporenbeleid en de zorgvuldigheid.

Over de koppeling is veel gesproken. Na alle berekeningen blijf ik toch van mening dat de koppeling op afstand al een feit is geworden. Ik probeer uit de redenering van de Minister een casuspositie te halen. Hij heeft gezegd

dat de koppeling tussen de markt- en de overheidssector weg is, en dat hij anderzijds zeer hecht aan de netto-netto-koppeling, waaraan hij dan ook wil vasthouden.

Ik kan mij voorstellen dat de afstand tussen de markt- en de overheidssector op de lange duur ook van invloed zal zijn op de netto-netto-koppeling, die is aangebracht vanwege de 'gegijzelde positie' van de niet-actieven. Stel nu dat het minimum netto gelijk blijft aan dat in de overheidssector, en niet aan dat in de marktsector. Het minimumloon zal een paar jaar niet worden aangepast.

Wat blijft er dan eigenlijk over van de reden tot het aangaan van die netto-netto-koppeling? Ik kan na een aantal jaren niets anders zien ontstaan dan een matigende categorie minima in de overheids-, en een rijke categorie minima in de marktsector. Ik zou graag zien dat de Minister op deze casuspositie inging. Mijn partij heeft weliswaar voor een trendsettend beleid gepleit, maar onze zorg is wat er zal gebeuren na een aantal jaren.

Ik kom tot mijn tweede punt, het driesporenbeleid. De Minister zei het nog eens verleden week in onze Kamer: het overheidsstekort moet kleiner worden, er moet een lastenverlichting komen en de werkgelegenheid moet worden gestimuleerd.

In de Tweede Kamer heeft de Minister gezegd – als ik het mij goed herinner, was dit in antwoord op vragen van mevrouw Ter Veld – dat de komende premieverhoging wellicht enige lastenverzwaring zou betekenen voor het bedrijfsleven, vooral voor het midden- en klein bedrijf.

Dit is in tegenstelling met wat in de Voorjaarsnota staat. Vanmorgen hebben wij een accijnsverhoging behandeld, die een mogelijke lastenverzwaring inhoudt voor het bedrijfsleven, te weten de verhoging van de accijns op benzine. Wordt dit niet te veel in het kader van het driesporenbeleid?

Dan is er nog een belangrijker punt: de arbeidstijdverkorting en de werkgelegenheid – het derde spoor. Het gaat langzaam met de arbeidstijdverkorting. Nu weet ik dat daar veel technische moeilijkheden aan vastzitten. Maar ook is het zo dat als in grote mate de arbeidstijd wordt verkort – en de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zou hierin heel snel lopen –, de mogelijkheid tot bezuiniging op de inkomens in de collectieve sector per se minder wordt.

Men kan de mensen immers niet vragen om eerst in te leveren voor

hun arbeidstijdverkorting en vervolgens nog eens in te leveren. Wordt er nu niet, in het kader van het eerste spoor – dat erg belangrijk is voor dit kabinet, gelet op de feiten –, tegen de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gezegd: 'Minister, loop niet te hard met die arbeidstijdverkorting'?

Of wordt er alle medewerking aan gegeven, dat de Minister arbeidstijdverkorting, met inlevering van inkomen, werkelijk op korte termijn kan uitvoeren? Tussen deze sporen is nl. sprake van een mogelijk conflict.

Mijn derde punt betreft de zorgvuldigheid; de Raad van State heeft erop gewezen en ook de heer Heijmans heeft het zoëven gezegd. De Raad vraagt wat de gevolgen zullen zijn voor de extra bijdragen in de sfeer van de inkomensafhankelijke voorzieningen, indien de minima ook nu niet weer worden aangepast. De Regering antwoordt, dat zij daarop zal ingaan in haar inkomensnotitie. Het eigenlijke antwoord kennen wij nu dus nog niet.

Er wordt aldus een maatregel genomen, terwijl het onbekend is, of een gedeelte van die maatregel misschien een 'vestzak-broekzak'-maatregel zal zijn. Is dit wel een zorgvuldig antwoord geweest op het advies van de Raad van State? Ik verneem graag een antwoord van de Minister hierop.

Voorzitter: De Rijk

□

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! Uit de inbreng van de zijde van de Kamer is mij opnieuw duidelijk geworden dat er ook in dit Huis gemengde gevoelens leven omtrent de voorgenomen bevestiging van minimumloon en sociale uitkeringen. Wanneer ik nu op de gemaakte opmerkingen antwoord geef, mag men inderdaad verwachten – zoals één van de sprekers heeft gezegd –, dat die gemengde gevoelens ook bij mij leven.

Voordat ik inga op de verschillende betogen, wil ik eerst mijn waardering uitspreken voor het feit dat deze Kamer ook nu weer bereid is geweest, en daarin ook is geslaagd, om binnen zeer korte tijd na de afsluiting van het debat in de Tweede Kamer dit wetsontwerp te behandelen. Ik ben mij ervan bewust dat wij door de tijdsdruk die bij dit soort voorstellen haast onvermijdbaar is, een sterke druk leggen op de Kamer en haar medewerkers.

De heer Heijmans heeft daar terecht enkele opmerkingen over gemaakt.

De Koning

Het betreft hier bepaald niet een gebrek aan deferentie van onze kant: het is het onontkoombaar gevolg van de snelle verslechtering in onze economie, van de noodzaak daar telkens slagvaardig op te reageren en van de langwerpige procedures die wij daarbij moeten volgen. Dit betekent dat de druk aan het einde van de hele keten van voorbereiding voortdurend groter wordt en dat deze Kamer, die het laatste woord te spreken heeft, die druk in bijzondere mate ondervindt.

Ik ben mij er ook bewust van, dat de SER en in voorkomende gevallen ook de Stichting van de Arbeid vaak zeer onder druk worden gezet om zeer snel te adviseren. Ook daar is geen sprake van gebrek aan deferentie. Wanneer eens een keer onzerzijds een snelle – misschien wel een te snelle – beslissing wordt genomen naar aanleiding van een adviesaanvraag aan de raad, dan is dat niet uit achteloosheid maar omdat wij meenden snel te moeten beslissen, veelal overeenkomstig de adviezen van de raad of een deel van de raad en een enkele maal daarvan afwijkend. Er zal overigens met de voorzitter van de SER een gesprek plaatsvinden, waarin wij hierop nog eens de nadruk zullen leggen.

Het debat vindt plaats erg kort voordat publicatie van de wet moet plaatsvinden, echter, het is bekend dat bevrozing van het minimumloon en van de sociale uitkeringen het vorige jaar reeds op Prinsjesdag werd aangekondigd. Niemand in het land wordt door deze maatregelen overvallen. De voornemens daartoe waren ruimschoots te voren bekend. In de Miljoenennota 1983 is door het vorige kabinet al aangegeven, dat er voor dit jaar, gezien de budgettaire situatie, geen ruimte zou zijn voor verhoging van het minimumloon, van de sociale uitkeringen en van de ambtenarsalarissen. Vanuit die situatie is een beroep gedaan op de sociale partners om in de marktsector tot een overeenkomstige inkomensmatiging te komen.

Dit kabinet heeft de lijn doorgetrokken die door het vorige kabinet al was uitgezet. Gezien de financiële situatie was er ook naar ons oordeel geen andere weg te gaan. Ik wil nogmaals de nadruk erop leggen, dat het om beheersing van de collectieve lasten gaat. Die beheersing strekt zich uit over de gehele collectieve sector. Ook in de betogen die nu zijn gehouden en vooral in het betoog van de heer Van

de Zandschulp wordt telkens weer de suggestie gewekt alsof alleen een maatregel wordt genomen ten aanzien van uitkeringen en minima. Natuurlijk heeft de verlaging van het wettelijk minimumloon haar doorwerking op de minima, maar het is een middel om de lastendruk in de gehele collectieve sector enigermate binnen de touwen te houden.

Waarom moeten wij dat doen? Het is bekend dat wij ons een oplopen van het financieringstekort niet meer kunnen veroorloven. Loopt het financieringstekort nog verder op, stijgen de lasten van rente en aflossing nog verder, dan zal dit gevolgen hebben voor de uitvoering van de rijksbegroting, voor economisch herstel en daarom voor de werkgelegenheid. Wij zijn van mening, dat het herstel van de werkgelegenheid in het kader van het drie-sporenbeleid prioriteit behoort te hebben. Ik zeg dit op voorhand ook al tegen mevrouw Bischoff. Het herstel van de werkgelegenheid heeft prioriteit. Dat staat echter niet los van de ontwikkelingen die binnen het eerste spoor plaatsvinden. Als binnen het eerste spoor het financieringstekort – dit jaar 33 mld.; het totaalbeslag op de kapitaalmarkt 40 mld. – gedurende een aantal jaren zo blijft stijgen – de vorige week heb ik de cijfers gegeven – kan iedereen heel duidelijk de rampzalige gevolgen voor de economie en dus voor de werkgelegenheid daaruit aflezen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik erken, dat een deel van de in het verleden opgetreden loonstijging niet wordt doorgegeven aan de minimumloners en de uitkeringstrekken. Onder andere de heer Van de Zandschulp heeft erop gewezen, dat wij dit jaar de ontwikkeling van de index van de regelingslonen niet volgen. Aan de overkant heb ik gezegd, dat de loonstijging op de lat blijft staan. Dat is een riskante opmerking, die het gevaar met zich brengt dat ik op voorhand als een dubieuze debiteur kan worden beschouwd. Toch ben ik van mening, dat het inderdaad juist is dat weliswaar thans de inkomens in de collectieve sector achterblijven maar dat wij niet moeten uitsluiten dat in een periode van economisch herstel de inkomens in de collectieve sector die achterstand weer kunnen goedmaken.

Als mevrouw Bischoff vraagt wat er gebeurt als dit een aantal jaren duurt, is het antwoord dat het inderdaad in volgende jaren erg moeilijk zal zijn om in de collectieve sector de ontwikkeling in de marktsector te volgen als de ontwikkeling zo zorgelijk blijft.

Daaruit zal voortvloeien een blijvend beroep op de marktsector om zichzelf in te tomen en de pas in te houden.

Je kunt echter niet uitsluiten dat dan de afstand tussen de collectieve sector en de marktsector nog wat verder kan groeien. Ons beleid blijft echter uitdrukkelijk gericht op het realiseren, zij het op termijn, van een parallelle loonontwikkeling.

De heer Van de Zandschulp heeft ons al voorgerekend wat zou zijn gebeurd als de minimumlonen en de sociale uitkeringen wel conform de bedoelingen van de WAM de index zouden hebben gevolgd. Dit is dus niet gebeurd. Slechts op 1 januari jl. is uit koopkrachtoverwegingen het minimumloon met 1% verhoogd en verder is er van een achterblijven sprake. Over 1983 is de heer Van Dalen heeft er terecht op gewezen, sprake van een ontwikkeling van de lonen in de marktsector die ongeveer gelijk loopt aan die van de minimumlonen en van de sociale uitkeringen.

Dit heeft natuurlijk alles te maken met de arbeidstijdverkorting die in de marktsector langzaam op gang begint te komen. Op 1 januari jl. is maar aan 50% van de werknemers de prijscompensatie uitbetaald en voor de overige werknemers is die prijscompensatie aangewend voor herverdeling van arbeid. Op 1 juli zal in een nog kleiner aantal gevallen uitbetaling van de prijscompensatie plaatsvinden. Als ik de c.a.o.'s daarbij in ogenschouwing neem die de index van de regelingslonen bepalen, dan is in die c.a.o.'s slechts in 4% van het aantal gevallen uitbetaling van de prijscompensatie vastgelegd. Voor 1,5 miljoen werknemers staat nu al vast dat de prijscompensatie voor andere doeleinden zal worden aangewend.

Hiermee kom ik dan ook op het punt van de fricties in het loongebouw, waarop de heer Van Dalen is ingegaan. Zou het minimumloon per 1 januari jl. en per 1 juli aanstaande wel met het volledige percentage worden verhoogd, conform de ontwikkeling van de index van de regelingslonen, dan zou het minimumloon daardoor veel sterker stijgen dan de overige lonen in de marktsector en wellicht ook in de collectieve sector.

Dan zou het loongebouw verder in elkaar gedrukt worden, zoals de heer Van Dalen terecht heeft opgemerkt. Het zou ook betekenen dat in veel bedrijfstakken de minimumloners wettelijk niet in staat zouden zijn om een inkomensoffer te brengen ter financiering van de arbeidstijdverkorting. Dit zou natuurlijk extra kosten

De Koning

voor de bedrijven met zich brengen, maar het zou ook in strijd zijn met de afspraken die gemaakt zijn over de randvoorwaarden die in acht zouden worden genomen in het proces van arbeidstijdverkorting.

Het is juist wat de heer Van de Zandschulp heeft gezegd, dat er altijd een zeker naijling is geweest en ook een zekere mate van uiteenlopen in aanpassing van het minimumloon en loonsverhogingen. Wij hebben overigens in het verleden vaak 'uitschuifoperaties' toegepast, soms om een uiteenlopen te voorkomen, in een geringere mate dan op het ogenblik bij deze gelegenheid het geval is. Zoals ik al zei, hebben wij nu voor het eerst te maken met een situatie van over het algemeen nominaal gelijkblijvende lonen. Je kunt zeggen dat de werknemers gezamenlijk een offer brengen ter verbetering van de werkgelegenheids-situatie. Juist onder deze omstandigheden moet een uiteenlopen van lonen, minimumloon en sociale uitkering voorkomen worden.

Een enkele opmerking over het inkomensbeeld van 1983, een inkomensbeeld waarop veel kritiek is geleverd, die ten dele terecht is. Ik heb er bij het beleidsdebat op gewezen dat het kabinet een aantal instrumenten heeft ingezet om het inkomensbeeld te verbeteren. In de collectieve sector heeft dit zeker ook ten naaste bij het verlangde effect gehad, in de marktsector is dit niet het geval.

Ik wil dan toch ook hierbij nog eens benadrukken dat koopkrachtmutaties van jaar tot jaar niet bepalend zijn, maar dat de koopkrachtontwikkeling op langere termijn bepalend is. Ik hoop binnenkort met een inkomensnotitie in het parlement te komen waarin op dat punt wordt ingegaan, waarin dat beeld op langere termijn wordt geschetst en waarin de instrumenten worden aangegeven die wij in de komende jaren daarvoor zullen gebruiken.

Voorzitter, in die inkomensnotitie kunnen wij dan ook ingaan op vragen over de prijsindex van de gezinsconsumptie, de inkomensafhankelijke regelingen, de analyse van de koopkrachtontwikkeling en de representativiteit van het koopkrachtbeeld. De heren Van Dalen en Heijmans en mevrouw Bischoff Van Heemskerck hebben daarover gesproken.

Men heeft gesteld dat de WAM eigenlijk niet functioneert. Sommige sprekers trekken daaruit de consequentie dat de WAM of moet worden afgeschaft, of moet worden herzien.

In dit verband heeft de heer Heijmans nog eens gewezen op het betoog van de heer Van Praag. De netto-netto-koppeling heeft in het verleden wel gefunctioneerd en is voortdurend toegepast.

Alleen de koppeling van het minimumloon en de bovenminimale sociale uitkeringen enerzijds en de gemiddelde loonontwikkeling anderzijds heeft slechts eenmaal – de eerste maal – werkelijk goed gefunctioneerd. Verder heeft zij slechts gedeeltelijk plaatsgevonden, of zij is uitgeschoven en pas op een later tijdstip gerealiseerd of zij heeft, zoals het afgelopen jaar het geval was, in het geheel niet gefunctioneerd, omdat het kabinet heeft moeten constateren, dat de financiële mogelijkheden daartoe ontbraken.

Ik denk dat wij de band tussen de ontwikkeling van de lonen in de collectieve sector en de lonen in de marktsector wel moeten vasthouden, maar dat de uitwerking zoals die in de WAM gegeven is wel aanpassing behoeft. Mijn voorkeur in die aanpassing gaat uit naar een periodieke beleidsmatige aanpassing met tegelijkertijd de verplichting om na een bepaalde periode, bij voorbeeld een jaar, na te gaan in hoeverre de marktsector zich op dezelfde wijze heeft ontwikkeld als in de collectieve sector was voorzien.

Als daarbij veel afwijkingen zijn, moet daarmee rekening gehouden worden en een correctie toegepast worden, zij het, dat er natuurlijk geen sprake kan zijn van terugwerkende kracht. Je kunt er echter wel rekening mee houden bij het vaststellen van de nieuwe beleidsmatig bepaalde aanpassingen. Wij wachten het advies van de SER ter zake af. Op basis daarvan zullen wij beoordelen of wijziging van de WAM nodig zal zijn. Ik verwacht dit wel.

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van deze problematiek heeft de heer Heijmans nog gewezen op de twee functies van het minimumloon en op het betoog van professor Van Praag. Dat betoog is erop gericht deze twee functies van elkaar los te maken en het minimumloon niet meer te zien als een heilige koe, maar als een koe die noodzakelijk geslacht en verdeeld moet worden.

Ik heb ook aan de overzijde van het Binnenhof gezegd, dat men naar mijn oordeel de twee functies van het minimumloon gekoppeld zou moeten houden, zowel de functie van minimumloon als minimale betaling voor geleverde arbeid als de functie van minimumloon als maatstaf voor het

bestaansminimum. Ik wil de motiveering daarvoor ook hier nog eens herhalen. Natuurlijk is het een bestaansminimum dat past bij een gegeven welvaartsontwikkeling in een bepaalde samenleving.

Als wij echter het minimumloon voor werkenden hoger zouden vaststellen dan het bestaansminimum, dan de minimale uitkering, betekent dit dat wij arbitrair vaststellen dat er een hogere beloning voor dat werk bepaald kan worden. Niet partijen stellen dan vast wat voor een bepaald werk betaald kan worden, maar de overheid zou die bevoegdheid aan zich trekken. Ik denk, dat dit onjuist is. De overheid moet aangeven wat de benedengrens is. De benedengrens is datgene dat noodzakelijk is voor een redelijk bestaan bij een bepaalde ontwikkeling van de welvaart. Beloningen die daarboven uitgaan moeten worden overgelaten aan contractsluitende partijen.

Mijnheer de Voorzitter! Er is een enkele opmerking gemaakt over het voornemen per 1 oktober aanstaande minimumloon en sociale uitkeringen met 2% te verlagen, vooruitlopend op arbeidsduurverkorting in de marktsector en in de collectieve sector. Daarover is ook in het beleidsdebat vorige week uitvoerig gesproken. Ik wil er daarom nu slechts kort op reageren, omdat wij anders komen tot een herhaling van zetten en van argumenten.

Ik heb al gesproken over mijn voorkeursvariant in de adviesaanvraag aan de SER. De 2% korting moet in die context worden geplaatst. Het kabinet gaat er hierbij van uit dat het zal lukken om in de collectieve sector overeenstemming te bereiken over een verder gaande arbeidsduurverkorting nog in 1983. Als dit onverhoopt niet mocht lukken, voorziet de Voorjaarsnota in een alternatief scenario waarin alle inkomensgroepen in de collectieve sector een inkomensoffer zullen moeten brengen. Ik ga er echter van uit dat in de collectieve sector toch een voorbeeldfunctie kan worden vervuld en dat de marktsector dit in 1984 en latere jaren zal volgen.

De heer Van de Zandschulp heeft mij in dit verband opmerkelijk gemaakt op een fout die ik gemaakt zou hebben ten aanzien van de datum van ingang van de 5% arbeidsduurverkorting in de metaal-c.a.o. Ik denk dat hij gelijk heeft. De 5% arbeidstijdverkorting wordt in de metaal later ingevoerd, namelijk in 1985. Wel is er, vooruitlopend daarop, sprake van arbeidstijdverkorting, echter in de vorm van roostervrije dagen. Ik heb inderdaad een verkeerde datum hierbij genoemd.

De Koning

De heer Van de Zandschulp heeft ook gevraagd, of er geen gemengde index moet komen waarbij de uitkeringen de ontwikkeling zouden volgen in de marktsector en de ontwikkeling van de salarissen van het overheids-personeel. In mijn gedachtengang is dit helemaal niet nodig. In mijn gedachtengang wordt gestreefd naar parallelle inkomensontwikkelingen. Dit betekent dat, net zo goed als de collectieve sector in het verleden de marktsector heeft gevolgd, nu verwacht mag worden dat – zij het op termijn – de marktsector de collectieve sector zal volgen.

Als dit niet gebeurt, zullen wij ons inderdaad moeten afvragen, of wij ons op lange termijn kunnen veroorloven om de collectieve sector trendsettend te doen zijn. Als de afstand tot de marktsector te groot wordt, geeft dit natuurlijk problemen die het volgen van die lijn niet langer toelaten. Met het trendsettend beleid zijn wij in feite pas begonnen in 1983. Ik doe geen uitspraken over de vraag, hoe het moet in 1984 en volgende jaren. Het is wel duidelijk dat, zolang de budgettaire nood situatie van dit ogenblik blijft bestaan, wij buitengewoon terughoudend zullen moeten zijn met loonontwikkelingen in de collectieve sector.

Verskillende sprekers hebben opmerkingen gemaakt ten aanzien van de sociale minima. De heer Van Dalen heeft aangedrongen op grote zorgvuldigheid bij het bepalen van inkomensontwikkelingen, met name voor de minima. De heer Van de Zandschulp heeft gewezen op de druk van de vaste lasten waardoor het vrij besteedbaar inkomen in de afgelopen jaren aanzienlijk is verkleind. Ik onderschrijf dit alles.

Tegelijkertijd zeg ik dat wij geen mogelijkheid hebben om structurele voorzieningen te treffen om de achteruitgang in koopkracht voor de minima te compenseren. Dat is buitengewoon duur. Als wij dit deden, zouden de minima snel uitkomen boven de minimumloners. Als wij dit ook deden ten aanzien van de minimumloners, zou het inkomen van mensen met een modaal inkomen vrij snel afzakken naar het gestabiliseerde minimumniveau. In financieel opzicht en in economisch opzicht is het niet wenselijk om de minima zo'n uitzonderingspositie te geven, hoe begerenswaardig deze ook moge zijn.

□

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Voor mij resteert nog het beantwoorden van twee vragen, namelijk één van de heer Van Dalen en één van mevrouw Bischoff. De heer Van Dalen heeft mijn mening gevraagd, over het inmiddels uitgebrachte advies van de Sociale Verzekeringsraad met betrekking tot de premiewijzigingen per 1 juli a.s. Ik kan hierover zeer kort zijn.

De Sociale Verzekeringsraad heeft de besluiten van de fondsbesturen ongewijzigd overgenomen. De premiewijzigingen ter compensatie van de terugtrekking van rijksbijdragen zijn naar de opvatting van de raad overbodig. Vorige week heb ik hier al uiteengezet dat het kabinet er anders tegenaan kijkt. De financiële posities van de fondsen zijn fors verslechterd. Premieverhogingen worden door ons dan ook wel degelijk noodzakelijk geacht ten behoeve van de reservepositie van de fondsen. Daarbij hebben wij ons mede laten leiden door elementen als de geldmarktsituatie en de ontwikkeling van werkgeverslasten, alsmede door elementen waarmee de Sociale Verzekeringsraad, gegeven de hem opgedragen taak, geen rekening behoeft te houden.

Mevrouw Bischoff zegt dat er sprake is van enige lastenverzwaring als gevolg van de premieverhoging voor zelfstandigen, in tegenstelling tot wat in de Voorjaarsnota daarover is vermeld. Inderdaad treedt er een geringe lastenverzwaring voor de kleine zelfstandigen op. Daarom is ook aangekondigd dat gedacht wordt aan een compensatie daarvan via uitbreiding van de reductieregelingen ten behoeve van kleine zelfstandigen. Dan is er dus geen sprake van tegenstrijdigheid met de Voorjaarsnota. In de Voorjaarsnota wordt overigens gesproken over het grosso modo gelijk houden van premielasten voor werkgevers in macro-termen.

De vergadering wordt van 15.13 uur tot 15.18 uur geschorst.

□

De heer **Van de Zandschulp** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft nogmaals uiteengezet wat het belang is van de terugdringing van het financieringstekort en van de beheersing van de kosten in de collectieve sector. Daarin ligt het meningsverschil uiteraard niet. Mijn fractie heeft vanmorgen gestemd voor de verhoging van de benzine-accijs en tegen de aftrek voor het groot onderhoud en het schilderwerk.

Daaruit blijkt al dat wij dit soort overwegingen betrekken in onze stembepaling. Op zichzelf geeft een schildering van de problemen rond het financieringstekort en de uitdijende collectieve sector geen antwoord op de vraag waarom de minima in volstrekt onevenredige mate zouden moeten bijdragen aan de sanering van de overheidsfinanciën. Die vraag blijft onbeantwoord.

Die achterstand is inmiddels 4,3%. Daarover bestaat geen verschil van mening. De Minister zegt dat dit wel op de lat kan blijven staan. Ik heb de term al meer gehoord. Een jaar geleden bij voorbeeld, werden de minima gekort met 1,84% en dat staat nog steeds op de lat. Inmiddels staat er dus nu 4,3% op de lat. Op 1 oktober staat er dan waarschijnlijk 6,3% op de lat; in 1984 staat er nog meer op de lat. Hoe meer er op die lat komt te staan, hoe moeilijker het te verzilveren valt. Ik zie dit met enige scepsis tegemoet.

In dit verband stel ik toch een paar vragen aan de Minister. Als de Minister inderdaad bedragen op de lat wil laten staan, maar ze later toch wel wil verzilveren, dan vraag ik of hij bereid is de huidige achterstelling van de minima – inmiddels is het percentage opgelopen tot 4,3 – te hanteren als voor-indexering voor arbeidstijdverkortings? Indien hij dat zou doen bij een eventuele overgang tot die zogenaamde beleidsmatige koppeling, hebben wij weer eventueel om adem te halen.

Als de beleidsmatige koppeling door zou gaan, is de Minister dan bereid, als correcties nodig zijn, die ook met terugwerkende kracht te doen ingaan? Dat lijkt mij redelijk, want anders ontstaat er opnieuw een gat ten nadele van de minima.

Is de Minister bereid wanneer hij tot zo'n beleidsmatige koppeling overgaat, zoals hij op dit moment van plan is, om dit soort zaken wel bij wet te regelen en niet bij algemene maatregelen van bestuur, zodat wij daarover ook kunnen meepraten en er iedere keer een debat plaatsvindt waarin gecontroleerd wordt hoe een en ander precies gaat en of er inderdaad gestreefd wordt naar een terugkeer van de parallelle tussen marktsector en collectieve sector?

Vervolgens merk ik nog wat op over de zogenaamde fricties in het loongebouw. De Minister is daarvoor kennelijk nogal beducht. Ook de heer Van Dalen heeft gewezen op het probleem dat kan ontstaan bij een ongelijkmatige ontwikkeling van de

Van de Zandschulp

inkomens. Ik heb zoëven al uitgelegd dat die zogenaamde fricties in feite op gezichtsbedrog berusten. Niettemin kunnen zij in psychologisch opzicht een factor zijn.

De eerste taak van verantwoordelijke lieden lijkt mij, als zij horen dat daarover enig gemurmuree ontstaat, toch maar weer uiteen te zetten dat het op gezichtsbedrog berust. Ik heb echter de indruk dat op het ogenblik net wordt gedaan alsof dergelijke fricties iets geheel nieuws zijn. Dat is natuurlijk niet zo. De frictie van de ongelijktijdige ontwikkeling zit ingebakken in de Wet aanpassingsmechanismen, die immers na-indexering kent. Die fricties komen op meer punten voor.

Ik denk aan de netto-verschillen tussen de marktsector en de overheidssector die al heel lang bestaan. Voor zover mij bekend is het netto-minimumloon in de overheidssector op dit moment ook nog steeds iets hoger dan in de marktsector. Het probleem van de fricties bij ongelijktijdige ontwikkeling is naar mijn indruk toch een al afgenomen probleem dat nog steeds verder afneemt. In de tijd waarin de lonen nog reëel groeiden en de inflatie torenhoog was, konden de optische fricties geweldig groot lijken.

Met een afnemende inflatie nemen die fricties echter vanzelf in omvang af. Ik geef een voorbeeld over een termijn van een jaar. Op 1 juli vorig jaar zou de na-indexering van het minimumloon nog 4,3% moeten zijn. Nu, op 1 juli 1983, zou die na-indexering nog maar 1,8% moeten zijn. Dit duidt dus op een afnemend probleem bij een verminderde inflatie. Het frictieprobleem wordt mijns inziens wat gehanteerd als gelegenheids- en verlegenheidsargument.

Ik maak nog een opmerking over de positie van de alleenverdieners onder de minima, dan wel de laagst betaalden in het algemeen. Ik heb mijns inziens voldoende uiteengezet dat mijn partij de inkomensconsequenties van arbeidstijdverkorting accepteert en ook dat dit doorwerkt naar het niveau van het minimumloon. Wij zien immers ook in dat er niet erg veel meer te nivelleren valt in het traject tussen minimum en modaal. Tot zover is onze opstelling helder.

Dit behoeft niet voor iedereen die een minimumloon verdient een geweldig probleem op te leveren. Er komt immers soms meer dan één inkomen in een huishouden binnen.

De grote problemen, de knelpunten ontstaan bij de alleenverdieners onder de laagst betaalden en binnen die groep in toenemende mate onder de gezinnen met kinderen. Hierover zijn de cijfers bekend en de noodsignalen bereiken ons nu al. Dit probleem komt des te dringender op ons af naarmate de arbeidstijdverkorting groter wordt.

Ook de Minister zal toch niet kunnen volhouden dat 10 à 20% arbeidstijdverkorting zonder meer opvangen en met ijzeren consequentie doorberekend kan worden naar de alleenverdieners onder de minima en dat dan compenserende maatregelen overbodig zouden zijn. De zogenaamde eenmalige uitkeringen die wij nu al drie keer hebben beleefd, vormen geen oplossing voor de problemen, aangezien die het koopkrachtverlies slechts met een jaar vertraging doorschuiven. Om die reden is het discussiepunt van een aanvullend inkomensbeleid voor de alleenverdieners onder de laagst betaalden een zaak die met grote indringendheid op ons afkomt en die schrijnender wordt naarmate de arbeidstijdverkorting toeneemt.

Van onze kant zijn daarover in het verleden suggesties gedaan. Er is een zekere toeslag op de kinderbijslag geopperd in een uitgewerkt plan van mijn partijgenoot Flip Buurmeijer, aan de overzijde. Men kan verder denken aan een zekere woonkostentoeslag of aan fiscale maatregelen, die het voordeel hebben dat zij, zover als men wil, doorgetrokken worden in de trajecten daarboven. Men kan ook denken aan de tertiaire inkomensverdeling.

Ik verwacht echter creativiteit van het kabinet om dit steeds urgenter wordende probleem bij de kop te pakken en met voorstellen te komen. Ik verwacht niet dat daarvoor vanmiddag al pasklare voorstellen worden gedaan. Elk voorstel dat zal worden gedaan, zal ongetwijfeld weer fricties opleveren, maar ondertussen komt het probleem wel op ons af.

Minister De Koning: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van de Zandschulp heeft gevraagd waarom de minima in onevenredige mate moeten bijdragen aan het weer beheersbaar maken van de uitgaven in de collectieve sector. Dat is niet het punt. De collectieve sector in zijn geheel moet namelijk zelf bijdragen aan deze beheersing van uitgaven.

In mijn antwoord in eerste termijn heb ik al gezegd dat de geachte afgevaardigde ten onrechte de indruk wekt dat de minima op een bijzondere wijze worden behandeld. Nee, dit geldt voor alle inkomens in de collectieve sector, vergeleken met de systematiek van de trendvolger, die in voorgaande jaren heeft gegolden. Als het gaat om het cijfers op de lat zetten, geldt dit dus in even sterke mate voor de hele collectieve sector.

Het zou mij deugd doen – en niet alleen mij – indien wij in de komende jaren in een economische situatie zouden geraken die het mogelijk zou maken om de afstand die inmiddels tussen de collectieve sector en de marktsector is ontstaan, weer te overbruggen. Of dit zal gebeuren, is zeer de vraag.

Dat betekent dat het niet logisch is om de afstand die nu is ontstaan en die op grond van budgettaire redenen wel moest ontstaan, nu in te zetten als voorindexering voor arbeidstijdverkorting. Correcties met terugwerkende kracht zie ik niet als een praktische mogelijkheid. Wij moeten wel rekening houden met vergroting of verkleining van de afstand tussen collectieve sector en marktsector, maar die kunnen we niet achteraf corrigeren.

Moet er dan niet een wet komen, zo vroeg hij, in plaats van een algemene maatregel van bestuur. De wet is er. De algemene maatregel van bestuur steunt daarop. Misschien is een aanpassing van die wet nodig, maar voldoende wendbaarheid in het overheidsbeleid kan alleen worden bereikt indien we bij dit soort van operaties gebruik maken van het middel van de algemene maatregel van bestuur.

De heer Van de Zandschulp zei, dat de fricties in het loongebouw gezichtsbedrog zijn. Het systeem van naindexering zou in de WAM gehandhaafd kunnen worden. Het probleem neemt volgens hem vanzelf af, omdat de lonen over 1983 niet of nauwelijks groeien. Dat laatste is juist. Ik heb in eerste termijn daarop gewezen. Dat neemt niet weg, dat willen we een forse arbeidstijdverkorting mogelijk maken – in sommige bedrijfstakken is ze fors – het toch mogelijk moet blijven met een voor indexering, een voorafgaande beleidsmatige aanpassing van het wettelijk minimumloon, daartoe de ruimte te scheppen.

Wat nu op budgettaire gronden noodzakelijk was, kan dan uitmonden in een parallelle ontwikkeling van lonen in de marktsector en in de

De Koning

collectieve sector. Die situatie zou mij aanzienlijk meer bevredigen dan de maatregelen die nu uit budgettaire overwegingen zijn genomen.

Ik erken met de heer Van de Zandschulp dat er een indringend probleem ontstaat voor de groep van alleenverdieners op minimumniveau, zeker wanneer het gezinnen met kinderen betreft. Ik heb in mijn adviesaanvraag aan de SER over de beleidsmatige aanpassing ook op dat probleem gewezen en gezegd, dat er een situatie zou kunnen ontstaan, waarbij het wettelijk minimumloon zakt beneden datgene wat wij als bestaansminimum willen beschouwen. Als dat zo is, dan zou het mogelijk moeten zijn, dat in die gevallen van alleenverdieners met kinderen op minimumniveau zij een beroep op de Algemene Bijstandswet kunnen doen om een toeslag op hun inkomen te verkrijgen.

Ik vind het een allerminst ideale situatie. Daardoor dreigen we toe te groeien naar een toeslagenmaatschappij. Ik vind dat wij ons tot het uiterste moeten inspannen om te bereiken, dat een gezin met één inkomen toch nog behoorlijk kan leven. Bij een vergaande en snelle arbeidstijdverkorting, gecombineerd met stilstand of teruggang van onze economie, zou die situatie niet op voorhand ondenkbaar behoeven te zijn. Ik heb dus aangegeven, hoe in een dergelijke situatie een oplossing moet worden gezocht.

Die lijkt mij logischer dan voor zeer specifieke groepen toeslagen te geven op de kinderbijslag of onkostentoeslagen voor zeer specifieke groepen enz. De creativiteit van het kabinet is dus inmiddels gebleken en neergelegd in een adviesaanvraag.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR en de CPN wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen het wetsontwerp te hebben gestemd.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Nadere wijziging van de Algemene Kinderbijslagwet (verlaging van de kinderbijslagbedragen per 1 juli 1983) (17 940)**.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Oskamp** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De zeskoloms kop op de voorpagina van het Algemeen Dagblad van 7 juni jongstleden luidde: VVD ligt weer dwars. Daaronder stond in iets kleinere letters: Verzet tegen korting op kinderbijslag per 1 juli.

Inmiddels is de korting bijna een feit, met de stemmen van de fractie van de VVD in de Tweede Kamer voor. Er is weinig reden, aan te nemen dat de fractie van de VVD in deze Kamer tegen het wetsontwerp zal stemmen. De heer Linschoten heeft immers aan de overzijde met de steun van de fractie van de Partij van de Arbeid kans gezien, de werkingsduur van het onderhavige wetsontwerp te beperken tot één jaar. Dat is hem dan ook op een schrobbering van de leiding van het CDA komen te staan, maar wat dat betreft verkeert hij in goed gezelschap binnen en buiten het CDA, want daar wordt wat afgeschrobbeerd.

Toch begrijp ik de heer Linschoten niet helemaal. Aangezien hij de woordvoerder van de VVD was in de Tweede Kamer, mag ik aannemen dat de woordvoerder van de VVD in deze Kamer op dezelfde lijn zit als hij en straks enige opheldering kan verschaffen.

Voorzitter: Thurlings

De heer **Oskamp** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het al eerder genoemde artikel in het Algemeen Dagblad vermeldt namelijk ook de argumenten van de VVD, verwoord door de heer Linschoten, voor verzet tegen een korting op de kinderbijslag. Ik citeer: 'Met de algemene korting op de kinderbijslag die het kabinet op de langere duur 200 mln. oplevert, worden opnieuw ook de laagstbetaalden getroffen'. Dit meent de heer Linschoten, die dat echter niet aanvaardbaar vindt. Immers, zo zei hij de kinderbijslag is niet afhankelijk van het inkomen, waardoor deze een naar verhouding belangrijker deel van het inkomen uitmaakt voor laagbetaalden dan voor hoogbetaalden.

Mijnheer de Voorzitter! Het is alsof ik de woordvoerder van mijn eigen partij hoor. Misschien had de heer Franssen vorige week toch niet helemaal ongelijk, toen hij de VVD verweet, uitsluitend oog te hebben voor werkgeversbelangen. De heer Linschoten was, althans op 7 juni jongstleden, duidelijk sociaal bewogen, terwijl hetzelfde krantartikel met nadruk vermeldt dat het CDA voor de

kabinetssystemen is. De heer Linschoten veronderstelde zelfs dat het kabinet en het CDA door de opstelling van de VVD in verlegenheid zouden worden gebracht, maar hij achtte de kwestie dit ongemak wel waard.

Met andere woorden, de heer Linschoten had namens zijn fractie moeite met een korting op een inkomensonderdeel van gezinnen, een korting op het inkomensonderdeel dat niet inkomensafhankelijk is. De VVD, zou je zo zeggen, zou graag meewerken aan een korting of zelfs aan een heel kinderbijslagsysteem dat afhankelijk gemaakt zou worden van het inkomen van de ouders. Waarom heeft de fractie van de VVD aan de overkant dan niet via haar amendement bewerkstelligd, dat die korting niet alleen maar een jaar duurt, maar ook dat de Regering in dat jaar een inkomensafhankelijke kinderbijslag uitwerkt? Zo'n jaar van ellende voor de laagstbetaalden is dan wel vervelend, maar beter dan hetgeen het CDA wil: een blijvende korting.

Na een jaar zou dan een rechtvaardig systeem kunnen worden ingevoerd. Wie dan veel verdient, krijgt weinig kinderbijslag en wie weinig verdient, krijgt veel. Daardoor wordt de groep, waarvoor de heer Linschoten zich sterk maakt, beschermd. Samen met de Partij van de Arbeid had de VVD dat in de Tweede Kamer voor elkaar moeten kunnen krijgen. Wellicht hadden beide partijen zich zelfs van de steun van het CDA kunnen verzekeren, want in een recent rapport van het wetenschappelijk bureau van het CDA worden ook suggesties gedaan in de richting van een inkomensafhankelijke kinderbijslag. Deze gedachte is dus kennelijk niet strijdig met christendemocratische principes.

Wat deed de heer Linschoten? Hij zorgde ervoor dat de korting weliswaar maar een jaar duurt, maar volgend jaar wil hij de laagstbetaalden, voor wie hij in de bres springt, beschermen door een andere groep laagstbetaalden eens lekker te pakken. Er zat dus weer een aap in de mouw van de heer Linschoten.

Zowel onze fractie aan de overzijde als onze fractie hier pleit al jaren voor een inkomensafhankelijke kinderbijslag. Ik behoeft de Staatssecretaris dat niet uit te leggen, want iemand met een laag inkomen en kinderen, heeft kinderbijslag harder nodig dan iemand met een hoog inkomen en kinderen. Kan de Staatssecretaris eens duidelijk uitleggen, wat er nu tegen is om lasten zo te verdelen dat de laagstbetaalden er minder last van hebben dan de hoogstbetaalden?

Oskamp

Wat is het voor een sociaal beleid dat de mogelijkheid van een inkomensafhankelijke kinderbijslag gewoon laat liggen? Laat de Staatssecretaris dan niet aankomen met het verhaal dat het hier gaat om minder dan f 5 per kwartaal per fiscaal kind. In dat geval wil ik vanmiddag nog een compleet overzicht van alle inkomenseffecten van alle bezuinigingen voor minimumloon, 1 maal modaal, 2 maal modaal, 3 maal modaal enzovoorts.

Het wordt een eentonig verhaal, maar het feit dat niemand meer weet wat de precieze effecten van de bezuinigingen zijn voor en de burgers en de rijksbegroting, wordt langzamerhand bijna even verontrustend als de bezuinigingen zelf. Tegen die achtergrond zou iedere bagatellisering van welk luttel bedrag dan ook zonder meer schandelijk zijn. Mijn fractie is dan ook alleen bereid, dit wetsontwerp te steunen als de Staatssecretaris toezegt, volgend jaar met een inkomensafhankelijke kinderbijslag te zullen komen.

Het zal niet verbazen dat de manier waarop de VVD volgend jaar de desbetreffende miljoenen wil binnenslepen ons geheel niet aanspreekt; ook het CDA niet trouwens. Er is dus nog hoop dat de CDA-fractie in deze Kamer bereid is, een verzoek aan de Staatssecretaris om een inkomensafhankelijke kinderbijslag voor te stellen, te steunen. Dat horen wij straks dan wel.

Wat wil de VVD? De VVD wil volgend jaar iets dat lijkt op een 'woonlandbeginsel'. Dat betekent dat bij de uitbetaling van bij voorbeeld kinderbijslag, maar ik neem aan ook van de WAO of de AOW, rekening wordt gehouden met de werkelijke kosten van levensonderhoud in het land waar degene woont waarvoor de uitkering bedoeld is. In Marokko bij voorbeeld, is het leven goedkoper dan hier, dus iemand wiens kinderen in Marokko wonen, krijgt minder kinderbijslag dan iemand met zijn kinderen in Nederland. Of een AOW'er die zich in Spanje heeft gevestigd wordt gekort, omdat Spanje goedkoper is dan Nederland. Nu klinkt dat eenvoudiger dan het in werkelijkheid is.

Het leven op het Marokkaanse platteland is namelijk weer veel goedkoper dan het leven in een Marokkaanse stad. In de Verenigde Staten – daar zitten nogal wat Nederlandse kinderen, zij het niet van de laagst betaalden – is het leven duurder dan in Nederland. Het

ontwikkelen van een systeem dat op het woonlandprincipe is gebaseerd, is dus buitengewoon gecompliceerd en bijna per definitie onrechtvaardig ten opzichte van een groot aantal groepen.

Iemand met kinderen in Turkije kan namelijk niet op dezelfde manier worden behandeld als iemand met kinderen in Italië, want welk deel van Italië betreft het dan; het noorden, het zuiden, Rome, Milaan of Sicilië? Naar onze mening is een werkelijke toepassing van het woonlandprincipe onuitvoerbaar, maar laat de Staatssecretaris maar met een uitgewerkt plan komen. Dat plan zal er dan wel heel anders uit moeten zien dan hetgeen de VVD wil.

Zij wil namelijk in ons eigen land de rol spelen van de verdedigster van de laagst betaalden, maar dat doen over de ruggen van de niet zo populaire buitenlanders met kinderen in het land van herkomst. Dat kan niet. Als er werkelijk moet worden gekort op de kinderbijslagbedragen, kan dat alleen door ze inkomensafhankelijk te maken. Laat de Regering maar eens voorrekenen hoe dat zou uitwerken, aangenomen bij voorbeeld dat het bedrag tot 1 maal modaal gelijk blijft.

Het gaat per slot van rekening om een betrekkelijk onbenullig bedrag aan bezuinigingen. Heeft de Staatssecretaris al uitgerekend wat het kost als al de kinderen die nu nog in het eigen land wonen, in het kader van de gezinshereniging naar Nederland komen? Als hij niet gevoelig is voor onze sociale argumenten, vinden wij misschien gehoor met deze financiële argumenten.

De behandeling van het onderhavige wetsontwerp heeft duidelijk gemaakt dat de CDA-fractie in de Tweede Kamer geen moeite had met het verder aantasten van de financiële positie van de laagst betaalden in onze maatschappij. Zij had geen problemen met de korting van de kinderbijslag. De VVD-fractie in de Tweede Kamer heeft zich opgeworpen als de grote verdedigster van die laagst betaalden, maar dan wel ten koste van een andere groep laagst betaalden, namelijk de buitenlandse werknemers wier kinderen in het land van herkomst wonen.

De Staatssecretaris heeft nu de kans om duidelijk te maken dat de financiële positie van alle laagst betaalden hem ter harte gaat. Daarom vragen wij van hem de toezegging dat hij een inkomensafhankelijke kinderbijslag nader zal uitwerken en aan het parlement toe zal zenden. Wij hopen dat de fracties van het CDA en de VVD in deze Kamer dit verzoek willen ondersteunen.

De heer **Heijmans** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met genoegen geluisterd naar het aardige verhaal van de heer Oskamp. Het lijkt mij echter verstandig, mij te bepalen tot een beoordeling van het onderhavige wetsontwerp. Ik neem aan dat hem dan impliciet wel iets duidelijk zal worden, of juist niet.

In de nota naar aanleiding van het verslag aan de Tweede Kamer noemt de Staatssecretaris nogmaals, maar dan gekwantificeerd, de componenten waaruit zijn gat van 25 miljoen gulden bestaat. Allereerst noemde hij het niet doorgaan van de vermindering van de kinderbijslag voor in het buitenland wonende kinderen. Aan deze teleurstellende ontwikkeling heeft de Staatssecretaris part noch deel, integendeel. Verder noemde hij het uitstel met drie maanden van de maatregelen voor huishoudkinderen en kinderen die in een inrichting verblijven.

Hierbij heeft de Staatssecretaris naar mijn mening wel enige boter op het hoofd, omdat hij te laat met zijn voorstellen is gekomen. Ten slotte noemde hij de handhaving van de kinderbijslag voor kinderen die het huishouden verzorgen. De Staatssecretaris heeft zich verzet tegen het amendement dat hieraan ten grondslag ligt, terecht. Wie het voordeel voor de verzekerden van 2,5 miljoen gulden afzet tegen het feit dat een niet onbelangrijke vereenvoudiging van de wet niet kon doorgaan, kan de keuze gemakkelijk maken.

Het resultaat van dit alles is dat wij nu een wetsontwerp voor ons hebben dat onsympathiek aandoet, om het voorzichtig te zeggen. Het komt er immers op neer dat de tegemoetkoming in de verzorgingskosten van in Nederland verblijvende kinderen minder worden gecompenseerd, terwijl de overcompensatie van niet in Nederland verblijvende kinderen, ondanks de vermindering met 1%, ruimschoots blijft bestaan.

Ik heb het genoegen, een enkele keer in de desbetreffende landen te komen. Uit gesprekken aldaar en ook enigszins uit eigen waarneming is de overcompensatie mij duidelijk geworden. Is ook het volgende niet veelzeggend? In de vorige zomer, dus voordat de Staatssecretaris met zijn voorstel was gekomen, zei een lid van een delegatie, uiteraard nadat door ondertekening van het protocol van de besprekingen het resultaat veilig was gesteld, spontaan tegen onze delegatie: uw land is het meest royale voor onze mensen.

Heijmans

Het doet wat merkwaardig aan dat de Staatssecretaris nog op 10 juni jongstleden met een nota van wijziging is gekomen, waarin de aanvankelijk voorgestelde korting met 0,5% werd verdubbeld. Hij kon toch al eerder weten dat het inflatiepercentage kleiner zou zijn dan aanvankelijk was geraamd. Het heeft aan de overzijde bovendien nogal wat verwarring gegeven. Ook ik dacht aanvankelijk dat de bewindsman zich schuldig maakte aan dubbel boekhouden, in de meeste letterlijke zin. Bij nader inzien is zijn redenering volkomen juist. Dit neemt niet weg dat het nogal zuur is, als beloning voor een geringere inflatie dan was gedacht, een extra korting in ontvangst te mogen nemen. Het geeft ongeveer hetzelfde effect als een verhoging van de energieprijzen, omdat wij zo voorbeeldig zuinig zijn geweest.

De extra korting heeft bovendien het aangenomen amendement inzake de tijdelijkheid tot gevolg gehad. De Staatssecretaris heeft zich hiertegen sterk verzet. Hierin heeft hij naar mijn mening gelijk. Hij vreest niet ten onrechte dat volgend jaar een nieuwe discussie over het woonlandbeginsel wordt gehouden. Deze zou plaatsvinden op een moment waarop hij nog niet met nieuwe voorstellen kan komen. Dit is inderdaad onmogelijk, alleen al – ik laat de onderhandelingen in EG-verband nog terzijde – omdat bilaterale besprekingen zeer veel tijd vragen, voordat zij tot concrete resultaten leiden, zoals mijn ervaring heeft geleerd. De, als ik hen zo mag noemen, tegenspelers zijn altijd ontzettend vriendelijk en gastvrij, maar zij proberen eruit te halen wat erin zit. Hierin hebben zij natuurlijk groot gelijk.

Aan de overzijde is ook gesproken over een eventuele alternatieve dekking. Nu heeft de Staatssecretaris verleden week tijdens het beleidsdebat in antwoord op een vraag van mij gezegd dat de premie voor de kinderbijslag het volgend jaar van 4,75% teruggebracht kan worden naar 4,1%. Ik realiseer mij zeer wel dat het hierbij om een werkgeverspremie gaat, en dat wij ervoor moeten oppassen dat wij niet in strijd komen met het tweede beleidsspoor.

Wanneer ik het mij goed herinner – maar ik heb de stukken nog niet zo intensief bestudeerd – heeft de Staatssecretaris bovendien in het wetsontwerp inzake het terugnemen van de rijksbijdrage aan het AOW- en aan het AKW-Fonds opgemerkt dat de

verdeling tussen werkgevers- en werknemerspremies, ingevoerd per 1 januari j.l. nog niet permanent is. Zit hierin misschien enige ruimte, wanneer de Staatssecretaris zijn bekende inventiviteit aanwendt? Zo ja, dan kan het amendement zin hebben.

Het zal de Staatssecretaris intussen wel duidelijk zijn dat mijn fractie grote moeite heeft met het wetsontwerp maar dat zij haar verantwoordelijkheid zal nemen.

Tijdens het beleidsdebat heb ik de indruk gekregen dat de Staatssecretaris, althans wanneer het mijn inbreng betreft, loven en laken snel op de weegschaal legt. Vandaar dat ik tracht, mijn navolgende overweging voorzichtig te formuleren. Zou de situatie misschien enigszins anders zijn uitgekapt wanneer de Staatssecretaris niet was gekomen met zijn aanvankelijke, ingrijpende voorstel om de uitkeringen voor in het buitenland verblijvende kinderen terug te brengen tot 25%, met gebruikmaking van het 'piep-systeem', maar wanneer hij onmiddellijk zijn tweede voorstel had gedaan, namelijk een korting met een kwart, vooruitlopend op nog te voeren onderhandelingen? Ik heb hem hierover geen vraag gesteld; hij behoeft dan ook niet te antwoorden. Hij zal het antwoord echter zeker kunnen geven. Zo goed is hij in zijn partij wel ingevoerd.

□

De heer **Van Dalen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De Staatssecretaris heeft tijdens de behandeling in de Tweede Kamer geen definitieve uitspraak kunnen doen over het tijdstip waarop de nu aan de orde zijnde maatregel opnieuw in overweging zal kunnen worden genomen. Dat is ook niet verwonderlijk. Immers, het moment dat de verlaging van de kinderbijslag voor niet in Nederland wonende kinderen kan worden doorgevoerd, hangt af van het invoeren van het voorgenomen woonlandbeginsel in de EG-verordening of in de nationale wetgeving, en van het herzien van de bilaterale verdragen. Wanneer wij daarin ook de parlementaire behandeling verdisconteren, gaat het ongetwijfeld jaren duren. Daarbij moeten wij dan nog ter zijde laten of de uitwerking te zijner tijd door een parlementaire meerderheid zal worden goedgekeurd.

Daarom is een beperking met maximaal een jaar van de voorgestelde vermindering van de kinderbijslagbedragen niet verstandig. Dit beleid, dat

per amendement is ingebracht, betekent dat de Staatssecretaris vanuit zijn bezuinigingsbeleid volgend jaar weer met een wetswijziging moet komen met een daarbij behorende behandeling om per 1 juli 1984 het beleid verder te kunnen realiseren.

Bij een andere ontwikkeling, namelijk een neerwaartse ontwikkeling van het prijspeil, zou op grond van de systematiek van de wet een verlaging kunnen worden doorgevoerd, mits het niveau medio volgend jaar zal dalen beneden de nulstijging die zou gelden voor de bedragen bij ongewijzigd beleid. Alleen al gelet op de extra-korting die nu wordt toegepast, zou de prijsdaling in de volgende wettelijke berekeningsperiode echter ten minste 1% moeten zijn om deze kosten volledig te vergoeden. Natuurlijk hopen wij dat die prijsdaling zich trendmatig zal voortzetten. Een dergelijke prognose heeft echter het karakter van een wensdroom; wij hebben er nog geen zicht op.

Dit betekent dat de tijdelijkheid van het wetsvoorstel zeer waarschijnlijk alleen maar het presenteren van de verlaging van de kinderbijslagbedragen continueert. Om een misverstand op te heffen dat zich aan de overzijde van het Binnenhof nogal hardnekkig voortzette, merk ik op dat het niet alleen wordt gepresenteerd aan ouders die hun kinderen in Nederland opvoeden, maar dat het ook wordt gepresenteerd aan ouders waarvan de kinderen in het buitenland wonen en door hen worden onderhouden.

De verlaging van de kinderbijslagbedragen, zoals deze nu wordt voorgesteld, komt in de plaats van een kabinetsvoorstel dat – hoe verschillend er politiek ook over werd gedacht – werd gemotiveerd met het verschil in kostenpeil van het onderhoud van kinderen. Dit beginsel herkennen wij ook in de leeftijdsafhankelijke kinderbijslagregeling: het verschil in kostenpeil is daar gebonden aan de categorie leeftijd. Dit was tenminste een inhoudelijk argument, binnen de merites van de kinderbijslagwetgeving.

In de considerans van het voorliggende wetsontwerp en in de memorie van toelichting wordt nu slechts een algemene argumentatie gegeven. Men komt weer met de gebruikelijke wenselijkheid om, in verband met de uit de sociaal-economische situatie voortvloeiende noodzaak, te komen tot beperking van de uitgaven in de collectieve sector. Daarom worden de kinderbijslagbedragen per 1 juli 1983 verminderd.

Van Dalen

In de kinderbijslagregeling, als onderdeel van de collectieve sector, zijn evenwel wettelijk de dekkingsmiddelen aangegeven, te weten premiebetaling, beleggingsopbrengsten en rijksbijdragen, die met elkaar worden gestort in het Kinderbijslagfonds. Wij krijgen hier nog te behandelen het wetsontwerp inzake het wijzigen van de wettelijk vastgestelde rijksbijdrage; verder heeft de Staatssecretaris de verlaging per 1 januari 1984 van de AKW-premie aangekondigd. Het lijkt ons daarom verstandig, in dit kamerdebat, de verlaging van de kinderbijslagbedragen in het totale fondsbeeld te plaatsen: middelen en uitkeringen, en er daarbij aandacht voor te vragen, hoe dit op termijn moet verlopen.

Indien men het immers heeft over de ombuiging van f50 mln., heeft men het over een bedrag dat toevallig voortkwam uit een gefaseerd kabinetsvoorstel, dat bij de behandeling in de Tweede Kamer bovendien nog is geamendeerd. Het betreft dan een onderdeel van een over de jaren gespreide reeks van noodzakelijk geachte kortingsbedragen. Weliswaar beschikken we over meerjareengegevens uit verschillende nota's – zo kennen we de inventarisatienota betreffende de kinderbijslagwetgeving –, maar met het oog op dit debat lijkt het ons goed, dat er een onderbouwde financiële argumentatie wordt gegeven in het kader van het Kinderbijslagfonds.

Dit geeft een meer verantwoorde kijk op de zaak. Er kan dan de conclusie worden getrokken, of de verlaging van de kinderbijslagbedragen in dat beeld aanvaardbaar is. Bovendien zou deze argumentatie beter overkomen dan de argumentatie voor de financiering van een zogenaamde uitruil, waarbij wordt gewezen op een tegenvallende prijsdaling. Als men nu nagaat dat wij allemaal gelukkig zijn met het verminderen van de inflatie, waar een op zichzelf gunstige invloed van uitgaat op de koopkracht van ouders met kinderen, doet dit laatste argument zeer merkwaardig aan.

Overigens kennen wij het niet-toepassen van de prijscompensatie als bijdrage aan het verbeteren van de financieel-economische situatie, reeds op andere gebieden, van waaruit ook een invloed uitgaat op het inkomen van gezinnen. Over deze inlevering hebben wij al eerder in beginsel ons aanvaardbaar bij parlementaire meerderheid uitgesproken. Maar nu hebben we te maken met een gezinsonvriendelijke verlaging van de

kinderbijslagrechten; zo komt het ook over in onze kring. Deze moet echter niet worden gezien en voorgesteld, alsof het hier om een uitruil gaat, om een afwenteling van een thans mislukt kabinetsvoorstel op ouders van de in Nederland wonende kinderen. Structureel zijn immers de financiële effecten lager dan in het voorstel betreffende de niet in Nederland wonende kinderen werd beoogd. Overigens worden ook nu de ouders van de in het buitenland wonende kinderen hierbij betrokken.

Door de politieke en de economische ontwikkeling is er een ander financieringsbeeld op termijn ontstaan. Naar onze mening moet dit binnen de kinderbijslagwetgeving op zijn eigen merites worden bekeken en voor ons worden ontvouwd. Zou dit niet gebeuren, dan is het nauwelijq aanvaardbaar.

De negatieve effecten van de voorstellen van dit wetsontwerp voor de laagste inkomensgroepen worden voor hen verzacht door de differentiatie naar kindertal, die wordt toegepast bij de toegezegde uitkering ineens voor 1983 voor de echte minima. Als dat bedrag in het Fonds had kunnen blijven, de korting van 1% wat lager was gesteld en als bovendien binnen de kinderbijslagregeling naar kindertal was gedifferentieerd, was het kabinet èn met zijn argumentatie èn met zijn wetgeving binnen dit kader gebleven en was het karakter van de kinderbijslag als basisvoorziening nog eens bekrachtigd.

Men kan dan tegenwerpen dat er nog altijd de verhouding van de draagkracht van de financiële verantwoordelijkheid van de ouders is – bij voorbeeld bij tweeverdieners ten opzichte van éénverdieners – maar daarvoor is een fiscale regeling onderweg. Ik meen, dat de door mij geschetste oplossing recht zou doen aan de minima.

Door enkele politieke partijen – het is vanmiddag ook weer naar voren gebracht – is als alternatief aangegeven de inkomensafhankelijke kinderbijslag. Ook in onze kring is daarover gedacht, dat wil zeggen: uit een oogpunt van herverdeling van inkomen moeten fiscale instrumenten worden toegepast. Ik wil echter over de beginselen van de kinderbijslagwetgeving in dit verband een nog heel andere opmerking maken. Het kabinet is nog altijd van mening, dat het gerechtvaardigd is om de kinderbijslag af te stemmen op het werkelijke kostenpeil in de woonlanden.

Men kreeg het gehonoreerd toen men de kinderbijslag op het kostenpeil naar leeftijdsgroep ging afstemmen maar heeft men binnen het kabinet al bedacht dat men, wil men voor de langere termijn een consistent beleid voeren – het afstemmen van de kinderbijslag op het werkelijke kostenpeil – dit ook moet doen bij de categorie inkomen?

Dat moet leiden tot een differentiatie naar inkomen. Echter, wij krijgen dan een heel ander resultaat dan de voorstanders van de inkomensafhankelijke kinderbijslag bevroeden en een heel andere uitkomst dan de tegenstanders hiervan vermoeden. Daar men met een adviesaanvraag van de SER in de toekomst weer bezig is met de structuur van de kinderbijslagwetgeving, wil ik met een variant op een bekende reclameboodschap zeggen: het parlement denkt met u mee!

□

Mevrouw Bischoff van Heemskerck (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop niet, dat de heer Van Dalen heeft gedacht aan één van de varianten op die reclame, namelijk aan de eierboer die per ongeluk een paar eieren kapotgooit. Ik weet niet of men zich dat herinnert.

Wij bespreken nu de tiende verandering van de kinderbijslag sinds 1978. Ik wil daarover twee opmerkingen maken. Mevrouw D'Ancona en ik hebben in een eerder stadium over de koppeling met buitenlandse kinderen gesproken. Wij hebben de Staatssecretaris gevraagd alles te doen om bestaande onlustgevoelens niet te versterken. De Staatssecretaris is er toen niet op ingegaan. Wel hebben wij later in persberichten en in de memorie van toelichting op dit wetsontwerp die koppeling weer teruggevonden.

Ik doe een dringend beroep op de Staatssecretaris niet in bestanden en wetteksten te denken, maar even in mensen als ik het even kort wil uitleggen wat wij met 'onlustgevoelens' bedoelen. Leest men de literatuur die naar aanleiding van de aanwezigheid van culturele minderheden in Nederland is verschenen, dan merkt men dat de onlustgevoelens vooral het gevolg zijn van de recessie. Het gaat minder goed, er wordt minder verdiend en dus is er minder uit te geven. Deze onlustgevoelens worden afgewenteld op mensen die er anders uit zien. Dat is helaas een oud menselijk trekje. In de Middeleeuwen werd de dorpsgek door de andere mensen extra gepest.

Bischoff van Heemskerck

Deze gevoelens bestaan op het ogenblik in een groot deel van Nederland. Naar mijn mening moeten wij die als politiek niet versterken. De reactie op dit wetsontwerp is echter toch geweest, dat de Hollandse kindertjes moeten bloeden omdat de buitenlanders veel te veel kindertjes krijgen.

Ik weet dat de Staatssecretaris het niet zo heeft bedoeld, maar toch komt er zoiets in die onlustgevoelens. Ik vraag de Staatssecretaris dan ook heel dringend om, als zijn plannen over het woonlandprincipe geen resultaat opleveren omdat men het in de EG niet eens wordt of omdat het juridisch niet te regelen valt, dan geen koppeling meer te leggen met andere bezuinigingen. Ik zou hierop graag mijn reactie horen.

Het tweede punt waarover ik iets wil zeggen, is de verlaging van de kinderbijslag, de zogeheten tweede component. Zowel in de Tweede Kamer als hier heeft een interessante discussie plaatsgevonden tussen de 'gezond-verstandbenadering': als de inflatie minder wordt, zou je eigenlijk een cadeautje moeten krijgen en niet nog eens extra moeten inleveren, en het op zichzelf juist formele betoog van de Staatssecretaris: als de inflatie minder wordt, dan worden onze bezuinigingen ook minder; met onze afspraken hebben wij dan een grotere korting nodig, dus de mensen moeten meer inleveren.

Is de Staatssecretaris het met mij eens dat het feit dat deze verhoging moet worden doorgevoerd op zichzelf een teken is van het dolgedraaide systeem? Ik lees zoiets wel in bedekte termen in de adviesaanvraag over de herziening van het sociale zekerheidsstelsel, maar zou er graag nog eens een toelichting van de Staatssecretaris op krijgen. Is hij het dan ook met onze fractie eens dat wij bij de stelselwijziging waarover hij al advies heeft aangevraagd, weer meer de 'gezond-verstandrichting' uit moeten en minder de 'doldraairichting'? Ik ben benieuwd naar de reactie van de Staatssecretaris.

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de woordvoerders voor hun inbreng in de discussie over de voorliggende voorstellen over de verlaging van de kinderbijslagen. Voor een deel ging de discussie over mijn hoofd heen, vooral als ik luisterde naar het betoog van de heer Oskamp, dat veeleer een politiek betoog was

gericht tot zijn collega's bij de andere fracties.

Het wetsontwerp dat vandaag aan de orde is en dat het voorstel bevat om de kinderbijslagbedragen met ingang van 1 juli 1983 met 1% te verminderen, is niet al te enthousiast ontvangen. Dit is op verschillende manieren onder woorden gebracht. Ik kan mij dit overigens heel goed indenken. In deze tijd van teruglopende koopkracht is het verlagen van kinderbijslag een weinig aantrekkelijke maatregel, de heer Van Dalen sprak over een 'gezinsonvriendelijke maatregel'.

Ik denk dat dit in de kern van de zaak een juiste typering is. Gelet hierop moeten er zwaarwegende argumenten zijn om toch tot de verlaging te besluiten. Deze argumenten zijn er naar mijn gevoel ter dege. Ik wil hierop graag, mede naar aanleiding van hetgeen de heer Van Dalen heeft gezegd over de argumentatie, nog even dieper ingaan.

Centraal in het kabinetsbeleid staat het pogen de collectieve uitgaven te verminderen. Alleen als deze doelstelling wordt gerealiseerd, is het mogelijk dat de economie weer uit het slop komt. Indien dan in het kader van de noodzakelijke uitgavenbeperking tot een concrete maatregel is besloten, en die maatregel vindt geen doorgang, dan zal het gat op een andere wijze moeten worden gedicht. Vervolgens komt dan de vraag aan de orde welke andere wijze daarbij moet worden gekozen. Deze keuze blijkt zeer beperkt te zijn, enerzijds omdat op alle onderdelen van de sociale zekerheid ingrijpende maatregelen noodzakelijk zijn, hetgeen feitelijk inhoudt dat de ombuiging binnen de sfeer van de kinderbijslag moet worden gehouden, en anderzijds omdat binnen de kinderbijslag ingrepen die de structuur van het stelsel aantasten zoveel mogelijk moeten worden vermeden.

Wordt met het voorgaande rekening gehouden, dan komt men als het ware automatisch met een algemene verlaging van de kinderbijslagbedragen. De heer Heijmans heeft erop gewezen, dat de beschikbare tijd voor de behandeling in de Kamer van de wetsontwerpen die op 1 juli het Staatsblad moeten hebben bereikt, krap is. Ik ben het daarmee eens. Ik wil van mijn kant graag pogen in de toekomst dit soort korte termijnen te voorkomen en er geen structureel beleid van te maken. Ik realiseer mij dat ik dergelijke uitspraken reeds vaker heb gedaan op deze plaats en aan de overzijde van het Binnenhof.

De economische verslechtering gaat vaak snel en dat noodzaakt tot snelle beslissingen.

De heren Oskamp en Van Dalen hebben gewezen op de negatieve gevolgen voor de laagste inkomens en op het denivellerende aspect van de voorgestelde verlaging. Die inkomenspolitieke consequenties zijn voor de heer Oskamp onverteerbaar en brengen hem tot het standpunt, dat de maatregel niet zou moeten worden getroffen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de positie van degenen met de laagste inkomens betreft, wijs ik erop dat bij de uitkering ineens over 1983 aan de echte minima door het kabinet een kinderdifferentiatie wordt voorgesteld. Door die kinderdifferentiatie, die f 25 per kind bedraagt en die niet in kindertal beperkt zal zijn, worden de negatieve inkomenseffecten van de verlaging van de kinderbijslag met 1% zoveel mogelijk teniet gedaan.

Overigens deel ik niet de mening van de heer Van Dalen dat de eenmalige uitkering via de kinderbijslag zou kunnen worden geregeld. Dit zou immers een vorm van inkomensafhankelijkheid van de kinderbijslag inhouden.

Wat het aspect van de denivellering betreft, wijs ik erop dat dit inherent is aan een algemene verlaging van de kinderbijslag. Tevens wijs ik erop dat in het verleden ook wel extra verhogingen van de kinderbijslag zijn doorgevoerd. Dat leidde dan tot een omgekeerde ontwikkeling, namelijk een nivellerende werking.

De heer Oskamp heeft een pleidooi gehouden voor de invoering van een inkomensafhankelijke kinderbijslag. Ik ken uiteraard zijn benaderingswijze en de groep die hij vertegenwoordigt. Hij heeft in dit verband zelfs gezegd, dat het nu aan de orde zijnde wetsvoorstel door hem en zijn fractie zou kunnen worden gesteund, indien ik toezeg volgend jaar met voorstellen te komen voor een inkomensafhankelijke kinderbijslag.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet de heer Oskamp teleurstellen. Voorstellen voor een inkomensafhankelijke kinderbijslag zal ik niet doen, hoezeer ik het ook op prijs zou stellen als dit wetsontwerp de steun van de heer Oskamp en zijn fractie zou krijgen. De redenen voor het afwijzen van inkomensafhankelijke kinderbijslag zijn in het verleden diverse malen uiteengezet.

Ik meen dat ik die vandaag niet hoeft te herhalen. Wel heb ik er behoefte aan, met name als reactie op het

De Graaf

betoog van de heer Oskamp, te wijzen op het feit dat er in het verleden met betrekking tot de kinderbijslag wel iets is gebeurd, namelijk het integreren van de kinderaftrek en de kinderbijslag. De kinderaftrek was een aftrek die met name sterk voordelig werkte voor de hogere inkomers.

Juist ten aanzien van deze integratie moet het oordeel over de kinderbijslag iets genuanceerder zijn dan het oordeel dat de heer Oskamp onder woorden heeft gebracht. Bij de behandeling in de Kamer van de desbetreffende voorstellen, de integratie van kinderbijslag en kinderaftrek, is gelijktijdig een artikel in de wet ingevoerd waarin staat dat, als aan de kinderbijslag iets wordt gedaan – in de zin van afschaffen of inkomensafhankelijk stellen – gelijktijdig de kinderaftrek weer moet worden geïntroduceerd.

Ik wil niet nalaten nog eens te wijzen op de inventariserende nota over de ombuigingen op het terrein van de kinderbijslag, waarin aan de inkomensafhankelijkheid van de kinderbijslag bijzonder veel aandacht is besteed. Ongetwijfeld zal de inventariserende nota aan de overzijde nog wel in een debat worden betrokken. Het zal dan inderdaad zijn zoals de heer Oskamp onder woorden heeft gebracht: Het parlement denkt met u mee. Ik ervaar dit in mijn dagelijks bezig zijn in de politiek. Dit gebeurt meestal in positieve zin, echter niet altijd!

Nu ik toch spreek over de inventariserende nota wil ik proberen een mogelijk bestaand misverstand weg te nemen. De heer Van Dalen bracht de inventariserende nota ter sprake, toen het ging om de meerjareengegevens met betrekking tot de oorspronkelijke ombuigingsvoorstellen. De door hem bedoelde gegevens zijn niet in de inventariserende nota opgenomen. Voor een goed overzicht kan ik verwijzen naar tabel 3 van de nota naar aanleiding van het verslag op het wetsontwerp dat nu aan de orde is.

De heren Van Dalen en Heijmans en mevrouw Bischoff hebben gesproken over de ontwikkelingen van de prijsindex en over de gevolgen daarvan voor de ombuigingstaakstelling. Ik ben het volledig met de heer Van Dalen eens dat te hopen valt dat de prijsstelling zich trendmatig zal voortzetten op de manier zoals wij nu kunnen waarnemen. Voor het kabinetsbeleid in zijn geheel zou dit uiteraard gunstig zijn.

Ik ben er verheugd over dat de heer Heijmans de opvatting deelt dat er geen sprake is van een dubbele boekhouding, waar het gaat om de gevolgen van het kortingspercentage vanwege geringere prijsontwikkeling. Naar aanleiding van een vraag van de heer Heijmans merk ik op dat een iets mindere daling van de AKW-premie weliswaar een financiering oplevert, maar dat dit geen dekking van het gat oplevert. De dekking van het gat moet liggen in de sfeer van de uitgaven. Dit houdt in feite het terugbrengen, het verminderen, van de kinderbijslagen in. De financiering via premies leidt slechts tot lastenverzwaring en niet tot, wat wij beogen, een ombuigingsoperatie.

In het aan de orde zijnde wetsvoorstel – ik zeg dit ook in antwoord op een vraag van mevrouw Bischoff – gaat het om een vast ombuigingsbedrag van 50 mln. gulden dat moet worden gerealiseerd. Door het lager uitvallende prijsindexcijfer leverde de eerste component van het wetsontwerp – de bevrozing van de bijslagen voor het eerste en het tweede kind – 18 mln. gulden minder op dan aanvankelijk was geraamd. Dientengevolge moest de tweede component 18 mln. gulden meer opbrengen. Dit betekent dat de korting niet 0,5% kon zijn, maar 1%.

De heer Oskamp heeft gevraagd naar de inkomenseffecten van allerlei bezuinigingsmaatregelen. Deze effecten zijn naar zijn gevoel niet 'voorhanden'. Hierover zou onduidelijkheid bestaan.

Ik wijs op de motie-Franssen die in deze Kamer is aangenomen en op de naar aanleiding daarvan inmiddels aan u toegezonden notitie met de cumulatieve inkomenseffecten. In die notitie zijn weergegeven de gegevens die de heer Oskamp in zijn betoog vroeg.

In de Tweede Kamer is een amendement-Linschoten aanvaard dat tot gevolg heeft dat de verlaging van de kinderbijslag een tijdelijk karakter heeft gekregen. Ik wil op deze plaats nog eens duidelijk uitspreken dat ik met deze wijziging in het wetsontwerp allesbehalve gelukkig ben. Ik bevind mij wat dit betreft op één lijn met de heer Van Dalen. De tijdelijkheid van de maatregel slaat, hoe men het ook wendt of keert, structureel gezien een gat in de door ons beoogde ombuigingen.

Dit spreekt te meer, indien bedacht wordt dat er ook volgend jaar geen andere mogelijkheden zijn om die ombuiging te realiseren. Ook niet de

door de indiener van het amendement genoemde verlaging van de kinderbijslag voor in het buitenland wonende kinderen. Het is volstrekt onhaalbaar om op die korte termijn de beoogde doelstelling te realiseren. Ik ben blij dat de heer Heijmans zich in ieder geval aansloot bij de door mij in dit opzicht geuite bezwaren. Hij weet uit ervaring wat het betekent om via internationale onderhandelingen deze doelstelling te bereiken. Jammer dat dit geluid bij zijn collega's aan de andere kant van het Binnenhof niet doorklonk.

Overigens heb ik op zichzelf geen bezwaar tegen de introductie van het woonlandbeginsel in de kinderbijslagwetgeving. Het tegendeel is het geval. Mijn oorspronkelijke voorstellen gingen in die richting. Ik heb nu echter de opdracht om in internationaal verband het woonlandbeginsel door te voeren. Het is niet mogelijk dit binnen één jaar te realiseren. Ik zie de tijdelijkheid van de verlaging dan ook als een ongewenste druk op deze onderhandelingen.

De heer Oskamp is een uitgesproken tegenstander van het verminderen van kinderbijslag voor kinderen die niet in Nederland wonen. De heer Heijmans is een volstrekt andere mening toegeedaan. Het lijkt mij niet zinvol om vandaag inhoudelijk in te gaan op de problematiek van het verminderen van de kinderbijslag voor kinderen die niet in Nederland wonen. Dat geldt ook voor het antwoord op de vraag wat eventueel zou zijn weggelekt vanwege dientengevolge ontstane gezinshereniging, waarover de heer Oskamp sprak. Ik heb daarover in de oorspronkelijke voorstellen de nodige opmerkingen gemaakt.

De koppeling die gelegd wordt tussen dit wetsontwerp en het in maart ingediende voorstel is slechts van puur financiële aard. Mevrouw Bischoff sprak in dit verband over onlustgevoelens. Zij beval aan niet te denken in categorieën of groepen, maar in mensen. Met dit laatsie ben ik het helemaal eens. Het is uiteraard geenszins de bedoeling om groepen van personen tegen elkaar uit te spelen. Bij elke andere maatregel die getroffen zou zijn om te voorkomen dat de ombuigingstaakstelling niet zou worden gerealiseerd, zou deze koppeling in die beschouwingen aan de orde zijn gekomen.

De heer Heijmans verwachtte van mij geen antwoord op de vraag naar eventueel grotere kansen van de oorspronkelijke wetsvoorstellen, als ik

De Graaf

niet zou hebben ingezet op min 75%, maar direct op het tweede voorstel. Ik kan die vraag ook niet beantwoorden, hoewel ik uiteraard wel enigermate weet wat er in de partij waartoe ik behoor, leeft. Het blijft echter gissen. Ik ben iets minder zeker van het antwoord dan de heer Heijmans blijkbaar was.

□

De heer **Van Dalen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De Staatssecretaris heeft tijdens zijn beantwoording gezegd dat als een maatregel niet doorgaat er een andere moet worden gekozen. In de filosofie van het kabinet zet men de zaak toch op termijn. In een ander verband heeft de Staatssecretaris gezegd dat hij niets kan garanderen. Dat geldt hiervoor echter ook. De maatregel die nu wordt ingevoerd, wordt straks opgeheven als de vermindering van de kinderbijslag onverhoopt voor buitenlandse kinderen toch zou doorgaan. Daarom heb ik gevraagd naar de meerjarengeschiedenis. Er is verwezen naar tabel 3.

Die tabel geeft alleen maar een vergelijking te zien tussen de effecten van het oorspronkelijke voorstel en het huidige voorstel. Het ging mij erom dat in de inventariserende nota is aangegeven welke veranderingen in de loop der jaren in de kinderbijslagwetgeving kunnen worden aangebracht en dat uit die alternatieven een keuze zou moeten worden gemaakt.

Dat betekent dat als men een meerjarenbeleid voert en men toe wil naar een sluitende financiering, ook voor dit deel van de sociale zekerheid, men moet weten hoe men op langere termijn de verschillende maatregelen in rangvolgorde zet. Men moet weten of zij opeenvolgend of uitwisselbaar zijn. Daarin hadden wij dus graag wat meer inzicht gehad om zodoende het besluit des te verantwoorder te kunnen doen zijn.

Het argument dat als men de differentiatie naar kindertal bij de eenmalige uitkeringen zou weghalen en in zou voeren in de algemene kinderbijslagwet, men daarmee terecht komt bij de inkomensafhankelijke kinderbijslag, is natuurlijk maar betrekkelijk. Dat men met verschillende soorten kindertoelagen gaat werken, duidt er al op dat de kinderbijslag eigenlijk een basisvoorziening is. Dat was ook de historie.

Het was de bedoeling om bepaalde inkomensgroepen, gelet op hun financiële verantwoordelijkheid, een bepaalde tegemoetkoming te geven.

De Sociaal-Economische Raad had daarvoor toen een soort draaipunt gegeven. In de toekomst worden die basisvoorziening en het karakter daarvan steeds bepalender. Uit anderen hoofde heb ik al aangegeven dat, als men het beginsel afstemt op het kostenpeil, men ten slotte ook de inkomenscategorie moet pakken.

Het is een andere vraag of men dat ter wille van de uitkomst en de financierbaarheid over de gehele linie op een lager niveau moet brengen. Uit al deze invalshoeken blijkt des te duidelijker dat er structureler en beter moet worden nagedacht over de toekomst van de kinderbijslagwetgeving. Als men dat niet doet, dan blijft men met onvolkomen, onbevredigende en incidentele maatregelen zitten.

□

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de heer Van Dalen voor zijn nadere toelichting op zijn verwijzing naar de inventariserende nota over de verschillende denkbare mogelijkheden om in de kinderbijslag veranderingen aan te brengen. Naar aanleiding daarvan wil de heer Van Dalen van mij horen wat in die zin onze visie op de toekomst is. De inventariserende nota levert daartoe geen bijdrage. In de nota wordt een inventarisatie gegeven van allerlei denkbare benaderingswijzen.

Het kabinet heeft nu gekozen voor een kinderbijslag met een geïntegreerde leeftijdsafhankelijke kinderaftek. Hierbij zal sprake zijn van een gefaseerde invoering. Het wachten is nu op het advies van de Sociaal-Economische Raad over de toekomstige structuur van de kinderbijslag. Aan dat advies wordt nog gewerkt. Aan de hand van dat advies moeten wij ons bezig houden met hetgeen de heer Van Dalen noemde een structureel verder nadenken over de toekomstige richting van de kinderbijslag.

Bij zo'n toekomstige, meer structurele verandering van de kinderbijslag, zouden wij best een invulling kunnen geven aan het gat dat hierin is gevallen. De tijd die daarvoor is gegeven, zal echter te kort zijn, omdat ik vanwege de amendering al voor 1 juli volgend jaar, met een alternatief moet komen. Ik zie niet in dat dit alternatief dan kan worden ingevuld aan de hand van het toekomstige advies van de SER over de structuur van de kinderbijslag. Uiteraard zal het in die zin wel mede in beschouwing moeten worden genomen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de PvdA en D'66 wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen het wetsontwerp te hebben gestemd.

De vergadering wordt van 16.36 uur tot 16.46 uur geschorst.

Aan de orde is de **raming der voor de Kamer in 1984 benodigde uitgaven** (gedrukte stukken Eerste Kamer, zitting 1982-1983, nrs. 165 t/m 165c).

De **Voorzitter**: Ik moet allereerst een punt van orde aan de Kamer voorleggen. Ik heb de afgelopen negen jaar bij dit punt steeds aan de Kamer gevraagd of zij het kan goedvinden, dat in afwijking van artikel 26 van het Reglement van Orde de Voorzitter op deze plaats blijft zitten. Tot dusverre heeft de Kamer daarin altijd bewilligd en heeft zij het niet zwaar willen spelen.

De heer **Vermeer** (PvdA): Omdat het de laatste keer is ....

De **Voorzitter**: Dat stel ik zeer op prijs. De beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Van der Meer** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In het voorlopig verslag heeft mijn fractie, maar ook de fracties van de VVD en het CDA, gevraagd op welke wijze in het algemeen de verdeelsleutel van de gemeenschappelijke posten van de Eerste en Tweede Kamer wordt vastgesteld. Nu kan de formulering van de vraag het antwoord zoals dat in de memorie van antwoord is gegeven hebben uitgelokt, maar wij hadden van de Huishoudelijke Commissie meer inventiviteit verwacht dan kortweg het antwoord: op basis van éénderde-tweederde. Dat antwoord kenden wij reeds.

De essentie van de vraag was en is nog steeds, in hoeverre deze verdeelsleutel nog enige realiteitswaarde heeft. Aan de hand van de daarop volgende vragen had de Huishoudelijke Commissie dat toch duidelijk kunnen zijn. Omdat mijn fractie niet gelukkig is met de verdeelsleutel die thans wordt gehanteerd, komt zij er nogmaals op terug. Wij zullen niet alle artikelen genummerd 12 tot en met 23 tegen het licht houden, omdat de strekking van het verhaal naar wij aannemen wel duidelijk zal zijn.

Van der Meer

Van alle gemeenschappelijke posten die in stuk 165, Raming der voor de Eerste Kamer in 1984 benodigde uitgaven, worden vermeld, is er slechts één post, waar de eerder genoemde verdeelsleutel zo exact kan worden gehanteerd als is weergegeven, namelijk de post kosten die gemaakt moeten worden voor het in orde brengen van de grafelijke zalen voor de Verenigde Vergadering. Dat geldt naar onze mening niet voor de kosten van het personeel van de stenografische dienst, noch voor de specifieke kosten parlementaire automatisering, om er eens twee te noemen.

In de eerste plaats wil ik artikel 14, Personeel stenografische dienst, aan de orde stellen. Dat dit artikel later door het Departement van Binnenlandse Zaken wordt ingevuld, zoals in voetnoot 3 wordt aangegeven, doet aan mijn verhaal niets toe of af. De Eerste Kamer vergadert in principe éénmaal per week, de Tweede Kamer gemiddeld drie tot vier dagen per week. Ook hier zijn er de uitzonderingen die de regel bevestigen. Bovendien worden er in de Tweede Kamer regelmatig UCV's gehouden, waarvan een zogenaamd blauw boek verschijnt. De vergaderuren die stenografisch moeten worden weergegeven in beide Kamers staan zeker niet in de verhouding $\frac{1}{3}$ tot $\frac{2}{3}$.

Leggen we bij voorbeeld de Handelingen over de periode begin parlementaire jaar 1982-83 tot en met 9 juni 1983 van de Tweede en Eerste Kamer naast elkaar, dan blijkt, dat de eerstgenoemde Handelingen 4503 bladzijden bevatten en de laatstgenoemde 893 bladzijden. Bij de Handelingen van de Tweede Kamer komen dan nog de Handelingen van de UCV's. Dit is een niet onaardige indicatie dat er van $\frac{2}{3}$ - $\frac{1}{3}$ geen sprake is. De raming van de uitgaven van de Eerste Kamer wordt daardoor onevenredig belast. Een andere verdeelsleutel, bij voorbeeld op basis van 1 op 6, zouden wij ons eventueel kunnen voorstellen. Wij horen graag de mening van de Huishoudelijke Commissie hierover.

In antwoord op vraag 2 wijst de Huishoudelijke Commissie erop, dat door het genomen besluit op 19 mei 1981 in deze Kamer de verdeelsleutel met betrekking tot de kosten ten behoeve van het PARAC is vastgesteld. Dat bestrijden wij niet, net zo min als wij bestrijden dat die verdeelsleutel ten behoeve van de overige posten in het verleden is vastgesteld.

Wij stellen, dat naar onze wijze van zien die verdeelsleutel nauwelijks aansluit bij hetgeen in de praktijk geschiedt en wij dringen daarom op herziening daarvan aan.

Mijn fractie heeft zich altijd kritisch en soms wat terughoudend opgesteld met betrekking tot het nut en het rendement van het PARAC voor de Eerste Kamer. Daarin is in de loop van de tijd nauwelijks wijziging gekomen.

Hoe vaak worden de twee beeldschermen en de twee printers die op de afdeling Voorlichting en Documentatie en op de griffie staan in de Eerste Kamer gebruikt? Bij de eerstgenoemde afdeling kan ik mij met betrekking tot de effectiviteit van de apparaten en de bediening daarvan het nodige voorstellen, bij de laatstgenoemde afdeling aanmerkelijk minder. Daarom vragen wij de Huishoudelijke Commissie of het wel zo duidelijk is dat een uitbreiding van het externe netwerk ook voor de Eerste Kamer van belang is. Vindt de Huishoudelijke Commissie het nu echt zo verwonderlijk, dat in het gebruik van de beeldschermen en printers geen overbelasting is te constateren? Is het niet juist om te constateren dat er sprake is van onderbezetting? Ligt dat niet voor de hand, als de leden hier in principe één dag per week aanwezig zijn?

De Huishoudelijke Commissie voert aan, dat het bij de aanschaf van twintig beeldschermen en tien printers ten behoeve van de Tweede Kamer om eenmalige kosten gaat. Dat is juist, maar omdat het om eenmalige kosten gaat, is het ook eenvoudig om de kosten daar te berekenen waar ze naar hun aard thuishoren. Dat de kosten van het personeelsbestand door de Tweede Kamer worden gedragen, doet daaraan niets af.

De hele verrekenwijze is logisch noch praktisch. Achteraf moeten wij constateren dat er van het begin af aan een heel andere berekenwijze had moeten worden gehanteerd. De ontwikkelings- en aanloopkosten en ook de personeelskosten hadden moeten worden verdisconteerd in de prijs per verrichting of de huurprijs per uur gebruik. Dat zou ook moeten gelden voor de toekomstige uitbreiding van de data-transmissielijn en voor de verhoging van allerlei andere faciliteiten. Materiaalkosten als beeldschermen en printers kunnen daar in rekening worden gebracht, ten behoeve waarvan de aanschaf is gedaan. Volgt men deze wijze van berekenen, dan weet men ook exact wat de kosten van automatisering, in casu voor de Eerste Kamer zijn. De

Huishoudelijke Commissie zal het toch met mij eens zijn dat, nu er een verdeelsleutel van $\frac{2}{3}$ - $\frac{1}{3}$ wordt gehanteerd, de toerekening van die kosten wordt verstoord.

Wij kunnen ons ten dele vinden in het antwoord dat gegeven is op vraag 5. Wij blijven van mening dat het tijdstip, waarop de uiteindelijke beslissing moet worden genomen of het PDC-experiment na 31 augustus 1984 moet worden voortgezet, te weten omstreeks juli 1984, te laat is. Ook dat tijdstip brengt een te grote onzekerheid mee voor de hiervoor speciaal aangestelde personen, wier arbeidscontract per 31 augustus 1983 - dat zal moeten zijn 1984; immers, in het andere geval had de beslissing al genomen moeten zijn - afloopt. Wie ziet er in deze tijd kans om binnen twee maanden een nieuwe baan te krijgen? Wij zouden er bij de Huishoudelijke Commissie, alsmede bij de twee leden die de Kamer in de ADA vertegenwoordigen, op aan willen dringen, de beslissing uiterlijk in het voorjaar van 1984 te laten nemen.

Mogelijkerwijs is een en ander in de ogen van de Huishoudelijke Commissie niet helemaal logisch, maar het is in ieder geval praktisch en voor betrokkenen minder onzeker. Soms moet het een voor het ander wijken.

Nu wij het hierover toch hebben, vraag ik mij af of het wel zo logisch is, dat het PDC een viditel-experiment per medio september 1983 start, terwijl het PDC-experiment formeel per 31 augustus 1984 expireert. Betekent dit impliciet een continuering van het experiment na die datum? Kan de Huishoudelijke Commissie enig inzicht geven in de kosten die het viditel-experiment van het PDC voor de Eerste Kamer meebrengt? Lijkt het de Huishoudelijke Commissie reëel dat leden van de Eerste Kamer hun televisietoestel laten aanpassen, tegen niet geringe kosten, om zich thuis via dat toestel alleen over de voortgang en stand van zaken van onderwerpen op het terrein van Binnenlandse Zaken te kunnen oriënteren?

De fractie van de Partij van de Arbeid is niet in het algemeen tegen automatisering. Wij hebben echter onze twijfels over de effectiviteit en het rendement van het PARAC en de PDC voor de Eerste Kamer als instituut en voor de leden hiervan. Daarbij komt dat wij bezwaren hebben tegen de verdeelsleutel die thans wordt gehanteerd, in de verhouding van $\frac{1}{3}$ - $\frac{2}{3}$.

Dit argument geldt voor de artikelen 12 tot en met 23 van de Raming 1984,

Van der Meer

met uitzondering van artikel 16. Bij een andere wijze van verdelen of berekenen, krijgt de Eerste Kamer een beter zicht op de werkelijke kosten van die Kamer. Dat kan in een tijd van bezuinigen zeer nuttig zijn.

Wij wachten de beantwoording van onze vragen en de reactie op onze opmerkingen van de Huishoudelijke commissie met belangstelling af.

De heer **Heijne Makkreel** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie deelt de inzichten die mevrouw Van der Meer voor haar fractie naar voren heeft gebracht ten aanzien van de verdeelsleutel 1:2 voor de kosten die op beide Kamers drukken. Het lijkt mij nuttig om dat nog even uitdrukkelijk vast te stellen. Ik zal de argumentatie die zij daarvoor naar voren heeft gebracht niet opnieuw bespreken, want dat is tijd verspillen. Ik wil slechts nog twee kanttekeningen maken.

Mijn eerste kanttekening is, dat dit ons er niet toe brengt om te zeggen dat de raming nu op korte termijn moet worden aangepast. Wij willen de Huishoudelijke commissie echter graag uitnodigen om over die verdeelsleutel overleg te openen met de Tweede Kamer.

Mijn tweede kanttekening is, dat dit niet alleen geldt voor die posten die nu volgens de sleutel 1: 2 zijn verdeeld en dus naar ons inzicht wat te zwaar op onze begroting drukken. Het is wellicht ook mogelijk dat er kosten zijn die de Tweede Kamer op het ogenblik helemaal voor haar rekening neemt en die ook op ons Huis horen te drukken. Het gaat ons erom dat de cijfers die op de begroting verschijnen een goed beeld geven van de kosten die dit Huis werkelijk veroorzaakt en van de verhoudingen tussen beide Huizen.

De heer **Kaland** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Om over het standpunt van mijn fractie geen misverstand te laten bestaan, moet ik zeggen dat wij het verhaal van mevrouw Van der Meer in grote lijnen kunnen onderschrijven wat de juiste kostentoekening betreft. Wij zijn van mening dat het goed is om een juist inzicht te krijgen in de kosten van een orgaan, in dit geval in de kosten van dit Huis. Het komt ons voor dat er in de laatste jaren ontwikkelingen zijn geweest die meer kosten veroorzaken in de Tweede Kamer, zoals een belangrijke

toename van activiteiten in verhouding tot deze Kamer. Als logisch gevolg daarvan zou het mogelijk moeten zijn om enig verschil te maken tussen de oorspronkelijk gehanteerde verdeelsleutel en de komende.

Wij beseffen heel goed dat de totale kosten van de Staten-Generaal daarmee niet worden verlaagd, maar ter wille van het juiste inzicht komt het ons juist voor dat er een zo nauwkeurig mogelijk – en dan komt het niet op een tientje aan – inzicht in de kosten bestaat.

Is het misschien gewenst om met name ten aanzien van PARAC een evaluatie te maken van het offer en het nut. Er hebben ons berichten bereikt – en dat slaat niet alleen op dit Huis, maar wij zijn uiteraard alleen over dit Huis in gesprek met de Huishoudelijke commissie – dat het gebruik gering is, om niet te zeggen zeer gering, en dat het offer in verhouding vrij groot is. Wij kunnen op die weg door blijven gaan, maar het is misschien ook mogelijk dat wij die weg halverwege beëindigen en dat wij er verder van afzien als het offer het nut verre zou overschrijden. Het is waarschijnlijk niet mogelijk – dat is ook niet ons verzoek – om over deze kostenraming nu alsnog in overleg te treden en daarin wijzigingen aan te brengen.

Wij denken echter dat het goed is om voor de raming van middelen voor een nieuw begrotingsjaar, dat zal dus 1985 worden, deze zaken nauwkeurig na te gaan, opdat wij ook van onze kant aantonen dat wij, ook ten aanzien van cijfermateriaal, kostenbewust zijn.

De vergadering wordt van 17.00 uur tot 17.10 uur geschorst.

De **Voorzitter**: Ik probeer graag om een bevredigend antwoord te geven op de opmerkingen die door mevrouw Van der Meer en de heren Heyne Makkreel en Kaland zijn gemaakt. Ten principale stemmen hun betogen met elkaar overeen. Het uitgangspunt leek mij te zijn de wens dat de kosten worden verantwoord waar zij worden gemaakt, althans zo goed mogelijk. Dit uitgangspunt is bedrijfseconomisch en budgettair juist en wordt door mij onderschreven. Ik zeg graag a priori toe dat ik de huishoudelijke commissie zal vragen, opnieuw het gehele vraagstuk in studie te nemen.

Aan de ene kant is er de erkenning van de juiste toerekening. Aan de andere kant staan pragmatische overwegingen. Soms laat men een zaak zoals zij is, omdat een alternatief

moeilijk is te vinden of omdat spanningen hier of aan de overzijde van het Binnenhof ontstaan die een resultaat kunnen oproepen dat wij niet begeren. Hiermee moet rekening worden gehouden.

De verdeelsleutel eenderde-tweederde voor de gemeenschappelijke kosten was in het verleden vrij bevredigend, toen in die paradijselijke toestand beide Kamers in feite dezelfde uitrusting hadden. Ook toen was de verdeelsleutel echter niet exact. Ook 27 jaar geleden, toen ik hier als lid toetrad, was de verdeling eenderde-tweederde voor de kosten van de stenografische dienst niet bij benadering nauwkeurig. Men neemt deze dingen altijd met een zekere marge.

Mevrouw Van der Meer zei dat slechts de toerekening van de kosten voor de inrichting van de grafelijke zalen correct is. Ik onderschrijf dit. Haar opmerkingen over de stenografische dienst betreffen geen nieuw feit, maar de zaak wordt wel hoe langer hoe erger door de uitbreiding van de activiteiten van de Tweede Kamer, die mevrouw Van der Meer heeft genoemd, zoals uitgebreide commissievergaderingen. Het is ongetwijfeld waar dat de discrepantie steeds groter wordt.

Wij moeten niet uit het oog verliezen dat voor PARAC een deal is gemaakt tussen beide Kamers. De Tweede Kamer betaalt alle directe en indirecte personeelskosten. Ook de registers worden door het personeel van de Tweede Kamer opgemaakt; zij draagt hiervan ook de kosten. Hiertegenover is afgesproken dat de materiële kosten door de Kamers worden gedragen in de reden 1: 2. Dit wil niet zeggen dat alle kosten in deze reden worden toegerekend.

Het gaat om een ruwe maatstaf, waarbij men erkent dat het overgrote deel van de benutting van het werk van PARAC bij de Tweede Kamer ligt. Het is bij elke toerekening van kosten de vraag of men met ruwe maatstaven wil volstaan, dan wel deze wil verfijnen. In het laatste geval zou een deel van de personeelslasten, ook van personeel dat volledig onder het gezag van de Tweede Kamer staat, moeten worden toegerekend aan de begroting van de Eerste Kamer. Of dit een goede oplossing is, betwijfel ik.

Mevrouw Van der Meer vroeg of het niet nuttig is, een tarief te calculeren per verrichting of per tijdseenheid. Dit kan voor een kostenbesef van de gebruikers nuttig zijn. In zoverre verdient het aanbeveling. Hieraan

Voorzitter

zitten echter twee grote bezwaren. Het ene is dat men een enorme massa administratie uitlokt. Er moet als het ware een tweede computer worden aangeschaft om te registreren wie hoe lang van het apparaat gebruik heeft gemaakt.

Verder blijven de kosten zoals zij zijn. De leegloop van het apparaat moet op een of andere manier toch tussen beide Kamers worden verrekend. Daarom is het probleem niet uit de wereld, als wij de kostenverrekening individualiseren. Ik laat hierover graag mijn gedachten eens gaan, maar a prima vista een opmerking hierover makend, zeg ik dat de weg van de variabele budgettering niet bar nuttig lijkt.

Met name mevrouw Van der Meer vroeg of het gebruik dat de Eerste Kamer maakt van de twee beeldschermen en printers eigenlijk niet bijzonder matig is. Ik heb de indruk dat haar veronderstelling juist is. Dat matige gebruik komt voor een deel inderdaad voort uit het feit dat hier gemiddeld maar één, hooguit twee dagen per week wordt vergaderd. De benutting door de leden van dit apparaat is uiteraard aan leegloop onderhevig. Dat probleem doet zich op alle mogelijke andere plaatsen in dit bedrijf eveneens voor. Anderzijds moet men niet uit het oog verliezen dat hierbij een gewenningsperiode nodig is. De leden en het personeel moeten nog leren, van deze elektronische informatieverstrekking gebruik te maken.

Dat brengt mij tegelijkertijd tot de beantwoording van de vraag of wij nu moeten doorgaan met PARAC of niet. In een beginperiode is het heel begrijpelijk dat men zich afvraagt 'wat hebben wij aan die nieuwigheid? Ik maak er voor mijzelf nooit gebruik van. Wat hebben wij aan zo'n overdaad aan informatie? Het spoelt over ons heen'. Degenen die Groningen hebben gekend, weten dat daar nog heel lang een manege van de firma Fongers heeft gestaan, waarin dames en heren konden leren fietsen.

Voor onze overgrootouders was het leren fietsen een nieuwigheid. Degenen die de electrificatie van het platteland bewust hebben meegeemaakt, die in 1920 is begonnen, weten hoe onwennig onze ouders stonden tegenover het gebruik van elektrische apparaten.

Zo is het naar ik meen met iedere technische vernieuwing: de oudere generatie heeft het er moeilijk mee, en de jongere wordt er mee geboren.

Wanneer wij nu zouden 'kappen' met PARAC, nog daargelaten welke complicaties dat alles zou opleveren, vrees ik dat de volgende generatie leden van deze Kamer ons met een verwijtende blik zou aankijken. Die stap moeten wij dan ook maar niet zetten. Er is natuurlijk alles te zeggen voor een streven naar doelmatigheid. Het lijkt mij echter niet zo geslaagd, iets wat in aanbouw is eenvoudig maar in de steek te laten.

Nogmaals, ook dat is een beslissing die de Kamer ieder jaar opnieuw moet overwegen. Zou ik er van mijn kant een advies aan mogen verbinden, dan zou ik zeggen: probeer het apparaat te benutten; het is ongetwijfeld een heel waardevolle vernieuwing. Probeer vooral meester te worden van de techniek.

De techniek spoelt in het begin over je heen; je voelt je de slaaf ervan, net zo goed als mensen nerveus worden wanneer zij voor het eerst een microfoon voor hun mond krijgen. Dan krijgen zij haast om te antwoorden, en zijn zij bang voor stiltes. Ook dat gaat over wanneer je het vaker hebt meegemaakt.

Mevrouw Van der Meer vroeg of de beslissing ten aanzien van het PDC niet beter in het voorjaar van 1984 kan worden genomen. Ik heb daarmee geen enkel probleem. Waarom zou dat niet kunnen? Het leek ons een beetje prematuur, nu reeds die beslissing te nemen nu het experiment pas op gang is gekomen.

Verder is gevraagd of het wel zo logisch is dat het PDC medio september 1983 van start gaat met een VIDITEL-experiment, en of de huishoudelijke Commissie enig inzicht kan geven in de kosten die dit voor de Eerste Kamer met zich brengt. Daarop moet ik het antwoord schuldig blijven. Wanneer ik daarover nog informatie kan verkrijgen, zal ik die graag aan de Kamer laten toekomen. Ik neem aan dat de kosten van de aanpassing van zo'n televisietoestel behoorlijk hoog zijn. Het is de vraag of men per se langs die weg informatie moet inwinnen. Er zijn meer apparaten op de markt. Bovendien lijkt dit mij een vraag voor onze afdeling documentatie, die het verkennende werk doet en de leden vervolgens informeert. Zij behoeven niet zelf al deze kosten te maken.

Mevrouw Van der Meer heeft gezegd dat zij in principe niet tegen automatisering is maar dat zij haar twijfels heeft over de effectiviteit, het rendement, van het PDC voor de Eerste Kamer.

Ik meen, dat ik zoëven al een antwoord heb gegeven op dit punt. Ik kan de twijfel begrijpen maar het lijkt mij niet verstandig fatale consequenties te verbinden aan deze twijfel.

De opmerking van de heer Heijne Makkreel en ook van de heer Kaland, die zich in hoofdzaken bij het betoog van mevrouw Van der Meer hebben aangesloten, meen ik impliciet te hebben beantwoord. Ik onderschrijf hun stelling, dat een juiste kostentoe-rekening de goede werkwijze is. Ik wil daar graag naar kijken.

De heer Kaland vraagt zich af, of een evaluatie van offer en nut mogelijk is. Ik wil ook dat zien, maar ik heb wel de ervaring met kosten-batenanalyses dat het vaak een heel moeizame zaak is en zeer afhankelijk is van de uitgangsveronderstellingen. Ik vraag mij af, of de tijd niet nog te jong is om nu al de goede uitgangspunten te kunnen bepalen. Ik hoop hiermede ook de heer Heijne Makkreel naar genoeg te hebben beantwoord.

□

Mevrouw Van der Meer (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Huishoudelijke Commissie voor de duidelijke antwoorden. Ik wil een mogelijk misverstand opheffen. In uw antwoord geeft u enigszins aan, dat het doorgaan met PARAC ter discussie zou worden gesteld. Door mij is dit doorgaan met PARAC in elk geval niet ter discussie gesteld. Mij ging en gaat het erom dat de wijze van kostenberekening op een wat exactere wijze zou plaatsvinden. Mij bij u aansluitende, mijnheer de Voorzitter, pleit ik ervoor dat er, zowel voor wat betreft de leden van de Kamer als voor wat betreft het personeel van de Kamer, wat meer wordt gedaan aan scholing, opdat men de apparaten die hier staan, zo goed en zo frequent mogelijk kan bedienen.

Ten aanzien van de kosten van de Stenografische Dienst heeft u gezegd, dat deze in het verleden ook nooit exact zijn verdeeld en dat daarbij een bepaalde marge is gehanteerd. In mijn eerste termijn heb ik die marge ook ingebouwd door te zeggen dat de verhouding 1: 3 ons niet de juiste berekeningswijze lijkt, maar dat wij ons een verhouding van 1: 6 zouden kunnen voorstellen. Het gaat derhalve niet om een kostenverdeling tot op een tientje nauwkeurig; het gaat erom dat er een wat redelijker verrekening van de kosten zal plaatsvinden.

Ik hoop dat u zo snel mogelijk in overleg treedt met het Presidium van de Tweede Kamer, mijnheer de

Van der Meer

Voorzitter, en dat dit resultaten zal opleveren, die wij vervolgens hopen terug te vinden in de raming der voor 1985 benodigde uitgaven.

□

De heer **Zoutendijk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het in eerste termijn gaarne aan de heer Heijne Makkreel overgelaten het woord te voeren namens de VVD-fractie, omdat – zoals u al opmerkte – sommige mensen nu eenmaal wat bevreesd zijn, voor de microfoon plaats te nemen.

Nu PARAC zo uitvoerig aan de orde is gekomen, wilde ik er nog een enkel woord over zeggen. Voorafgaand merk ik op dat wij allemaal wel voor een betere kostenallocatie van de diverse uitgaven van de beide Kamers zijn. Het zou overigens in het bijzonder gewenst zijn, als het ook tot een betere sturing van de uitgaven zou kunnen leiden, maar daar zet ik een vraagteken bij. Los daarvan zou natuurlijk een beter inzicht in de werkelijke kosten van de beide Kamers op zichzelf gewenst zijn. Het zal wél een heel moeilijke zaak zijn.

Ten aanzien van PARAC is er een alternatief. U heeft zelf al gezegd, mijnheer de Voorzitter, dat de Tweede Kamer alle personeelskosten op zich neemt en dat wij dan meebetalen aan de verdere kosten. Een alternatief zou kunnen zijn, dat de Tweede Kamer alle kosten op zich neemt en dat wij te zijner tijd alleen voor het gebruik zouden betalen. Dit heeft echter tot gevolg, dat wij bij de ontwikkeling geen enkele invloed kunnen uitoefenen en er geen enkele medezeggenschap bij zouden hebben. Ik zou daar niet zo'n voorstander van zijn.

Ik sta geheel achter hetgeen u hebt gezegd over de ontwikkeling van PARAC, te weten dat daarmee nu zeker niet moet worden gekapt, maar dat het de tijd moet worden gegeven om tot rijpheid te komen.

Hetzelfde geldt overigens voor PDC, dat wel degelijk een toegevoegde waarde zal kunnen hebben die vermoedelijk in het voorjaar van 1984 nog niet voldoende duidelijk zal zijn. Er zal meer tijd voor nodig zijn. Die tijd moeten wij dan ook gunnen, want het kan wel eens mogelijk zijn dat degenen die met de ontwikkeling van het PDC bezig zijn, beter voor ogen staat wat de individuele kamerleden nodig hebben dan degenen die bezig zijn met de ontwikkeling van PARAC. PARAC richt zich namelijk primair op de ondersteuning van de diensten van

de beide Kamers. Dat is toch iets anders dan de begeleiding van het individuele kamerlid.

Wat Viditel betreft, wil ik opmerken dat het mij inderdaad belangrijk lijkt dat op den duur de kamerleden thuis toegang kunnen krijgen tot diverse bestanden via een Viditelaansluiting. De kosten daarvan zijn wat extra apparatuur betreft op iets minder dan duizend gulden te schatten. Dat zal nog wel verder omlaag gaan. Daarbij komen natuurlijk de abonnements- en de gebruikskosten, maar die zijn niet zo vreselijk hoog. Het grote voordeel is echter, dat men thuis kan raadplegen hetgeen relevant is voor het kamerwerk.

Als ik goed ben ingelicht, is bij de behandeling van uitgaven van de Tweede Kamer een motie in aantocht om het Viditelexperiment te propageren en vooral een onderzoek te doen naar de kosten. De kosten liggen niet in het gebruik, maar primair in de aansluiting van de programmatuur van PARAC en PDC aan die van Viditel. Die kunnen aanzienlijk zijn; daarvan heb ik op dit moment geen idee. Dat moet worden uitgezocht. Als deze kosten binnen redelijke grenzen blijven, zou ik daarvan een groot voorstander zijn.

□

De **Voorzitter**: Van de opmerking van mevrouw Van der Meer, dat het niet ging om het kappen met PARAC, neem ik gaarne nota. Dat een betere kostentoekening moet worden nagestreefd, wil ik in beginsel gaarne onderschrijven en op uitvoerbaarheid toetsen. Dat het personeel misschien nog wat beter geschoold moet worden om het volle profijt te krijgen van deze elektronische informatiebron en daarmee de leden beter bij te staan, wil ik eveneens onderschrijven.

De andere verdeling van de kosten van de Stenografische Dienst is een punt van overweging. De verhouding 1: 3 is zeker niet meer goed; allang niet meer. Of de verhouding 1: 5 de juiste is, moet ik in het midden laten. Dit roept echter een andere vraag op, namelijk of per categorie een verschillende verdeelsleutel moet worden geïntroduceerd. Nu is er één verdeelsleutel en het is niet uitgesloten dat men bij overweging van dit vraagstuk zegt, dat een onderverdeling in categorieën moet worden gemaakt en dat iedere categorie haar eigen verdeelsleutel moet hebben. Ook dat willen wij graag onder ogen zien.

Administreren is natuurlijk nuttig, want daarmee krijgt men inzage in de vraag waar de kosten worden gemaakt.

Betere sturing van de uitgaven is iets dat voor alle rijksuitgaven als bijzonder aantrekkelijk moet worden beschouwd. Wie hiermee echter te maken heeft, weet echter wat een verschrikkelijke berg hij dan moet beklimmen.

Door de heer Zoutendijk is een alternatief genoemd. Het is denkbaar, dat de Tweede Kamer in eerste aanleg alle kosten voor haar rekening zou nemen en dat aan de Eerste Kamer per verrichting een tarief in rekening wordt gebracht. Dan verliest de Eerste Kamer inderdaad alle recht van inspraak. Ik onderschrijf dus de opmerking van de heer Zoutendijk. Ik wil echter hierbij wél erop wijzen, dat als enige ervaring zich zou hebben afgetekend de Tweede Kamer in haar tarieven een flink stuk van de leegloop zal incalculeren. De Eerste Kamer betaalt dus toch mee aan de kosten van het saldo. Daaraan is niet te ontkomen; of zichtbaar – via een verdeelsleutel, waarover kan worden gesproken – of onzichtbaar, in een ondoorzichtig tarief.

Nogmaals, het is nog te vroeg om hierop in deze zin antwoord te geven, maar ik heb de neiging te zeggen dat de doorzichtigheid van een stelsel mij meer aanspreekt dan een ondoorzichtig tarief, nog daargelaten de kwestie van de invloed die je kunt uitoefenen als je het doorzichtige stelsel zou volgen.

De opmerkingen van de heer Zoutendijk over Viditel heb ik vernomen. Ik heb er verder geen commentaar op. Ik dank hem zeer voor de informatie die hij heeft gegeven.

Tot zover de antwoorden die ik op dit moment kan geven. Ik hoop dat de Kamer zich hiermee kan verenigen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De raming wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de raming, zoals thans vastgesteld, voor te leggen aan de Minister van Binnenlandse Zaken.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 17.32 uur.

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

- a. wetsontwerp 17812 (Verhoging van de voorraadaf trek en van de vermogensaf trek in de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting) van de agenda van 28 juni 1983 af te voeren en de openbare behandeling te doen houden op 5 juli 1983;

b. de openbare behandeling van de volgende wetsontwerpen te doen houden op 5 juli 1983:

Wijziging van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Provinciefonds voor het dienstjaar 1979 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (17 805);

Wijziging van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Provinciefonds voor het dienstjaar 1980 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (17 806);

Wijziging van de begroting van inkomsten en uitgaven van het Provinciefonds voor het dienstjaar 1981 (verzamelontwerp; tweede wijzigingsvoorstel) (17 807);

Wijziging van hoofdstuk K van de Algemene burgerlijke pensioenwet (de herplaatsbaar verklaarde ambtenaar) en hoofdstuk K van de Spoorwegpensioenwet (de herplaatsbaar verklaarde deelgenoot) (17 486);

Wijziging van artikel C3, tweede lid van de Algemene burgerlijke pensioenwet (17 262);

Wijziging van de Kleuteronderwijswet ter zake van vergoeding van onroerend-goedbelasting (17 747);

Wijziging van de Wet van 8 januari 1975, houdende regelen ter bescherming van bedreigde uitheemse diersoorten (Wet bedreigde uitheemse diersoorten, Stb. 1975, 48) (17 037);

Opneming van een artikel in de Wet op het openbare bibliotheekwerk waardoor in aangegeven omstandigheden bijzondere regelen gesteld kunnen worden (17 472);

c. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsontwerpen te verplaatsen van 28 juni naar 5 juli 1983:

Wijziging van de Kleuteronderwijswet en de Lager-onderwijswet 1920 met betrekking tot nadere bepaling van het aantal onderwijsgevenden (17 937);

Instelling van een gemeente Almere en wijziging dan wel nadere vaststelling van de grenzen van het openbaar lichaam 'Zuidelijke IJsselmeerpolders' onderscheidenlijk een aantal omliggende gemeenten en provincies (Wet instelling gemeente Almere (17 585);

Grenswijziging tussen de gemeenten Bergh en Doetinchem (17 705).

Lijst van ingekomen stukken met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1°. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen ontwerpen van (rijks)wet:

Vaststelling van het slot van de Rijksrekening over het jaar 1977 (Ontwerp-Rekenwet 1977) (17 641);

Naturalisatie van Alexis, Agatha en 36 anderen (17 689, R1220);

Naturalisatie van Arshad Mahmud Arif en 20 anderen (17 714);

Naturalisatie van Abdul Rashid en 21 anderen (17 718);

Naturalisatie van Alves de Almeida, Afonso en 25 anderen (17 730, R1222);

Naturalisatie van Dannaoui, Abdul Latif Abdul Salam en 24 anderen (17 731, R1223);

Naturalisatie van Budde, Walter en 22 anderen (17 732);

Naturalisatie van Abdul Haq Sheikh en 23 anderen (17 733);

Naturalisatie van Abid Baig en 23 anderen (17 746);

Naturalisatie van Aâaddi, Mohamed en 25 anderen (17 750);

Naturalisatie van Akerman, Anthony John en 25 anderen (17 751);

Naturalisatie van Ahmed Hussain en 28 anderen (17 752);

Naturalisatie van Andrade, João Manuel en 25 anderen (17 753);

Naturalisatie van Cheong, Si Sang en 26 anderen (17 754);

Naturalisatie van Alves, José Augusto en 19 anderen (17 755);

Naturalisatie van Abdel Aziz Atwa Helmy, Mostafa en 24 anderen (17 756);

Naturalisatie van Almada de Andrade. José en 18 anderen (17 757, R1224);

Naturalisatie van Artist, Peggy Nunsia en 20 anderen (17 758);

Naturalisatie van Alfons, Samuel Pieter en 26 anderen (17 759);

Naturalisatie van Amattaram, Helia en 22 anderen (17 760);

Naturalisatie van Abensits, Daniëlle Denice en 19 anderen (17 761);

Naturalisatie van Abdoelrahman, Rahim en 19 anderen (17 762);

Naturalisatie van Andrade, Daniel Manuel en 22 anderen (17 772);

Naturalisatie van Auguste, Joan en 21 anderen (17 773, R 1226);

Naturalisatie van Akyuwen, Octovina en 20 anderen (17 774);

Naturalisatie van Chu, Chi-Hwa en 25 anderen (17 776);

Naturalisatie van Baldew, Chitrawatie en 28 anderen (17 810);

Naturalisatie van Akihary, Christiaan Augustinus en 20 anderen (17 811);

Wijziging van de inkomstenbelasting met betrekking tot geruisloze overdracht van een onderneming door een ouder aan een of meer kinderen (17 859);

Verhoging van de accijns van benzine (17 936);

Aanpassing van de wetgeving aan de vierde richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen inzake het vennootschapsrecht (16 326);

Wijziging regeling Provinciefonds (16 975);

Regelen ter voorkoming van verontreiniging door schepen (Wet voorkoming verontreiniging door schepen) (17 320).

Deze ontwerpen van (rijks)wet zullen worden gesteld in handen van de desbetreffende vaste commissies.

2°. de volgende regeringsmissives:

een, van de Minister voor Nederlands-Antilliaanse Zaken, betreffende de landsverordening tot wijziging van artikel 38 van de Staatsregeling van de Nederlandse Antillen;

een, van de Minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van de door de Europese Raad aanvaarde conclusies over Polen, CVSE, het Midden-Oosten en Midden-Amerika;

een, van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen, ten geleide van jaarrekening en accountantsrapport 1980 van het Academische Ziekenhuis Utrecht;

een, van de Minister van Financiën, houdende een nadere nota over de uitvoering van de begroting 1983;

een, van de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, betreffende de beveiliging van het gebouw 'Westraven' te Utrecht;

een, van de Minister van Verkeer en Waterstaat, ten geleide van 5 exemplaren van het jaarverslag 1982 en van 2 exemplaren van het accountantsrapport 1982 van de N.V. Nederlandse Spoorwegen;

een, van de Minister van Economische Zaken, betreffende het Project Technologiebeleid;

een, van de Staatssecretaris van Economische Zaken, de heer Van Zeil betreffende de casinovestigingen;

een, van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, betreffende de herinrichting van het orkestensemble;

een, van de Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, betreffende het ontwerp van wet op de stads- en dorpsvernieuwing.

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen.

De bijlagen zijn nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden, de bijlage sub F vermeld ter vertrouwelijke kennisgeving;

3°. de volgende missives:

een, van de Secretaris-Generaal van het Europese Parlement, ten geleide van een resolutie over de mogelijkheden van communautaire steun voor een vaste Kanaaloververbinding.

een, van alsvoren, ten geleide van een resolutie over het inkomenspeil in de landbouw.

een, van de voorzitter van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, ten geleide van de Studie V 35 'Organen en rechtspersonen rondom de centrale overheid'.

een, van de Voorlopige Nationale Havenraad, ten geleide van 85 exemplaren van zijn jaarverslag 1982.

een, van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, houdende inlichtingen over de VIe UNCTAD-conferentie.

een, van het Havenschap Vlissingen, ten geleide van het verslag van de vergadering van de raad van bestuur en van de verordening onderhoudsbelasting.

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen.

De bijlagen zijn nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden;

4°. de volgende geschriften:

een, van mevrouw N. de Haas te Aalsmeer, betreffende de gemeentelijke subsidie voor 'de Vrouwenruimte' te Aalsmeer;

een, van K. A. Th. Ong A. Kwien te Alkmaar, betreffende zijn aanvraag van een rehabilitatie-uitkering voor Indische geïnterneerden.

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat;

een, van het college van burgemeester en wethouders van Heeswijk-Dinther, betreffende de plaatsing van atoomwapens;

een, van het college van burgemeester en wethouders van Maastricht, betreffende de nucleaire wapens in de wereld.

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Defensie;

een, van M. den Hertog te Hellevoetsluis, betreffende de verontreinigingsheffing van het zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden.

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer;

een, van de hervormde diakonie Hengelo Zuid en de gereformeerde diakonie Hengelo Zuid betreffende de houding van de Kerk ten opzichte van de werkloosheid in Hengelo.

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid;

een, van gedeputeerde staten van Utrecht, betreffende de herziening van het orkenstenbestel.

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Cultuur.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.